

Masterproef 2020

Jill Van Doninck (On)beperkt (t)huis

Aspecten die bijdragen tot het welbevinden van personen met een licht mentale beperking in kleinschalige woonvormen.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

FACULTEIT
ARCHITECTUUR EN KUNST

(On)beperkt (t)huis

Aspecten die bijdragen tot het welbevinden van personen met een licht mentale beperking in kleinschalige woonvormen.

Jill Van Doninck

Masterproef 2020

Jill Van Doninck

(On)beperkt (t)huis

Aspecten die bijdragen tot het welbevinden van personen met een licht mentale beperking in kleinschalige woonvormen.

Master Interieurarchitectuur 2019 – 2020

Universiteit Hasselt – Faculteit Architectuur en Kunst

Promotor: Ann Petermans

Projectbegeleider: Gilberte Claes

VOORWOORD

Bij de keuze van mijn studierichting vier jaar geleden werd ik overtuigd door een inspirerende lezing. Hierin werd verteld dat de ruimte waarin men zich bevindt zoals een derde huid is, na je eigen huid en de kleding die je draagt. Het interieur staat dus zeer dicht bij de mens als persoon en heeft een grote invloed. Het idee dat ik met de opleiding interieurarchitectuur iets kan bijdragen tot het welzijn van personen heeft me overtuigd om de studierichting te starten. Deze visie vormt dan ook het eerste uitgangspunt van mijn masterscriptie. Tot het moment van de lezing voelde interieurarchitectuur en design aan als een luxeproduct, iets wat niet iedereen zich zou kunnen veroorloven. Evenwel is het ontwerp van een ruimte of van voorwerpen bestemd voor iedereen. In deze thesis wordt letterlijk *iedereen* bedoeld, want elk individu verdient zijn plaats in de samenleving. Dit brengt me bij het tweede uitgangspunt, namelijk de doelgroep. Mensen met een licht verstandelijke beperking, afgekort als LVB, hebben het niet altijd even gemakkelijk in deze samenleving waarin snelheid en perfectie centraal staan. Het programma 'Down The Road' heeft me enorm geïnspireerd en gaf de doorslag voor mijn keuze van onderwerp voor mijn masterthesis. In het programma wordt getoond dat mensen met een licht mentale beperking, meer specifiek het 'Syndroom van Down', zeer veel kunnen. Ze willen zich bewijzen en tonen dat ze veel meer zijn dan hun aandoening. Ze krijgen echter niet altijd de kans hun potentieel te tonen omdat ze regelmatig onderschat worden. Het is inspirerend hoe ze op hun grenzen stoten en deze vervolgens overtreffen. Hun reacties zijn regelmatig onvoorspelbaar. Tot slot koos ik voor de Master 'Wonen' omdat men zich het meeste in zijn of haar eigen woning bevindt, dit vormt het derde uitgangspunt van deze masterscriptie. Elk individu bouwt een leven op met een thuis als veilige plek waar je jezelf kan zijn. Een eigen plaatsje hebben, stimuleert de ontwikkeling van je persoonlijkheid en is essentieel tot de vorming van je eigen individu. Een woning is dus veel meer dan een gebouw opgetrokken uit stenen en cement. De combinatie van welzijn, mensen met een licht mentale beperking en wonen vormt de basis van deze thesis.

Deze masterthesis zou geen goede uitkomst gekend hebben zonder de hulp van velen. Bij deze wil ik met veel plezier en respect de mensen bedanken die me hierbij geholpen hebben. Vooreerst richt ik graag een bijzonder woord van dank aan mijn promotor Ann Petermans voor haar ondersteuning tijdens de vele begeleidingen en haar waardevolle kennis die ze mij heeft bijgebracht. Haar achtergrond in verband met 'wellbeing' heeft een groot deel van deze masterthesis geïnspireerd. Ze geloofde in het slagen van mijn thesis en stond steeds klaar om vragen te beantwoorden. Daarnaast heeft Gilberte Claes me bijgestaan in de creatie van mijn masterproject. Ze hielp een goede koppeling te maken tussen de literatuurstudie en de toepassing ervan in het masterproject. Ook ben ik alle leerkrachten van de hele opleiding dankbaar voor de kennis die ze me bijgebracht hebben.

Buiten de universiteit ben ik nog vele mensen zeer dankbaar. Covida, een zorgorganisatie voor mensen met een beperking, heeft me enorm op gang geholpen door me te woord te staan en me te ontvangen in hun vele woonvormen. In het bijzonder wil ik Linda Baps, de directrice van Covida, bedanken om allereerst gehoor te geven aan mijn project en me vervolgens met verschillende personen in contact te brengen. Eveneens wil ik de betrokkenen bij de besproken cases bedanken om me hartelijk te ontvangen en mij de nodige uitleg te geven. Tot slot wil ik mijn ouders, zus, vriend en schoonouders oprecht bedanken voor hun steun tijdens de hele opleiding interieurarchitectuur. Zij staken wanneer nodig een hart onder de riem. Daarnaast wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun interesse, steun en hulp, dit wordt enorm geapprecieerd.

Jill Van Doninck

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	6
Inhoudsopgave	8
Abstract	10
Figurenlijst	11
Inleiding	13
Context	13
Probleemstelling	14
Onderzoeksvragen	15
Doelstellingen	16
Methodologie	17
DEEL I. Licht verstandelijke beperking: algemeen kader.....	19
1.1. Wat houdt een licht verstandelijke beperking in?	21
1.2. Levensfase	22
1.3. Diagnose	23
1.4. Evolutie van het begrip	23
1.5. Mogelijkheden	24
1.6. Sociaal stigma	25
DEEL II. Meerderjarigen met een licht mentale beperking en hun woonmogelijkheden	27
2.1. Persoonsvolgende financiering	30
2.2. Veranderingen in de zorg	31
2.3. Inclusie.....	32
2.4. Inclusief wonen.....	36
2.4.1. Wooncentra	37
2.4.2. Kleinschalige woonvormen.....	37
2.4.3. Zelfstandig wonen	38
2.4.4. Zorgwonen.....	39
2.4.5. Conclusie	39
DEEL III. Een thuis voor welbevinden.....	41
3.1. Sense of place.....	45
3.1.1. Het belang van verbondenheid met een plek	46
3.1.2. Sense of place bij personen met een LVB in kleinschalige woonvormen.....	47
3.2. Design for wellbeing.....	49
3.2.1. Het belang van welbevinden	50
3.2.2. Geluk bij personen met een LVB in kleinschalige woonvormen	51
3.2.3. MODEL 1: 5 ways to mental wellbeing	52
3.2.4. MODEL 2: 12 geluksbevorderende strategieën van Lyubomirsky	56
3.3. Synthese.....	63
DEEL IV. Cases.....	67
4.1. CASE 1. Gielsbos	71
4.1.1. Architectuur.....	71
4.1.2. Subjectieve ervaringen.....	75
4.1.3. Analyse op basis van literatuurstudie	76

4.2. CASE 2. Maud & Co	79
4.2.1. Architectuur.....	79
4.2.2. Subjectieve ervaringen	82
4.2.3. Analyse op basis van literatuurstudie	83
4.3. CASE 3. VillaVip	87
4.3.1. Architectuur.....	87
4.3.2. Subjectieve ervaringen	89
4.3.3. Analyse op basis van literatuurstudie	90
Algemeen besluit	93
DEEL V. Masterproject.....	95
5.1. Goorboshoeve	97
5.1.1. Historiek	98
5.1.2. Omgeving	100
5.1.3. Erfgoed	100
5.1.4. Keuze van het pand.....	101
5.2. Het kleinschalige woonproject waarin personen met een LVB zich thuis kunnen voelen ..	103
5.2.1. Doelgroep	103
5.2.2. Regelgeving	104
5.2.3. Concept	105
5.2.4. De 5 aspecten	106
Bibliografie.....	115
Afbeeldingenlijst	119
Afbeeldingen cover	119
Afbeeldingen scriptietekst	121
Bijlagen.....	123
Bijlage 1. Bevraging architecten.....	125
Bijlage 2. Bevraging begeleiding.....	127

ABSTRACT

Binnen de zorg zijn de laatste jaren veranderingen doorgevoerd. Zo komt de levenskwaliteit van de cliënt centraal te staan en wordt het concept van instellingen verworpen. Bij personen met een mentale beperking wordt er gestreefd naar meer inclusie en betrokkenheid in de maatschappij. Bijgevolg moeten kleinschalige woonvormen opgericht worden om tegemoet te komen aan deze veranderingen. Binnen kleinschalige woonvormen is de begeleiding en zorg persoonlijker dan in instellingen. Bovendien vraagt de inrichting om een meer huiselijke sfeer, wat ingaat tegen een institutioneel uitzicht.

Om een onderbouwd antwoord te bieden op de centrale onderzoeksvraag wordt allereerst de doelgroep geanalyseerd. Personen met een licht mentale beperking worden bestudeerd met de focus gericht op hun mogelijkheden, zonder hun beperkingen te negeren. Zij hebben vanaf een bepaalde leeftijd nood aan zelfstandigheid die men kan vinden door zelfstandig te gaan wonen. Meerderjarigen met een beperking hebben aangepaste rechten. Deze hebben vaak invloed op hun woonmogelijkheden waardoor dit in acht genomen wordt in het onderzoek. De veranderingen in de zorg sporen aan tot een groter thuisgevoel voor de bewoners. Het deel over thuisgevoel wordt opgedeeld in het belang van verbondenheid met een plek en het welbevinden van een persoon. Drie benaderingen in verband met thuisgevoel worden besproken en gereflecteerd op personen met een licht mentale beperking. Door de verschillende benaderingen met elkaar te vergelijken, kunnen er vijf aspecten uitgehaald worden die van belang zijn om een kleinschalige woonvorm te creëren waarin personen met een beperking zich goed voelen. Om de vijf aspecten met betrekking tot thuisgevoel meer te onderbouwen worden drie casestudies uitgevoerd. In de analyse wordt de nadruk gelegd op het thuis voelen voor de bewoners door de vijf aspecten onder de loep te nemen.

Het doel van dit onderzoek is om binnen een kleinschalig woonproject het thuisgevoel en welbevinden van personen met een licht mentale beperking optimaal te stimuleren. Door rekening te houden met de vijf aspecten uit het literatuuronderzoek kan de interieurarchitectuur afgestemd worden om voornoemd doel te bereiken. Alle verworven informatie zal dus uiteindelijk toegepast worden in het masterproject.

FIGURENLIJST

<i>Figuur 1: Mate van verstandelijke beperking en IQ (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Schipper, K. (2014))</i>	21
<i>Figuur 2: Eerste meting in 2006 (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op GRIP vzw, (2016))</i>	33
<i>Figuur 3: Tweede meting in 2016 (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op GRIP vzw, (2016))</i>	34
<i>Figuur 4: Kadervoorstel voor een ruimtelijke benadering van Sense of place (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Sebastien, L. (2020))</i>	45
<i>Figuur 5: De factoren van ons geluk (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Lyubomirsky, S. (2007))</i>	50
<i>Figuur 6: Factoren die de kwaliteit van het bestaan bepalen (Figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Boschman in de Beer, Y. (2016))</i>	54
<i>Figuur 7: 12 geluksbevorderende strategieën (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Lyubomirsky, S. (2007))</i>	56
<i>Figuur 8: Verbanden tussen de drie benaderingen (eigen figuur)</i>	63
<i>Figuur 9: Drie niveaus (eigen figuur)</i>	64
<i>Figuur 10: Afgestemde VIPA-infrastructuurnormen: minimale oppervlaktes en ruimtes (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Departement WVG (z.d.-a))</i>	104

INLEIDING

CONTEXT

Uit onderzoek blijkt dat de vraag naar zorg voor mensen met een licht mentale beperking tussen 1998 en 2011 bijna vervijfvoudigd is (Woittiez, in Kolen, 2017). Het is opmerkelijk dat die stijgende vraag naar zorg niet het gevolg is van de toename van het aantal personen met een verstandelijke beperking. Bij een groot aantal zorgvragers is de diagnose LVB niet gesteld, maar hebben ze hulp en begeleiding nodig in hun dagelijkse leven. Dit is het gevolg van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen zoals minder eenvoudig werk, hogere eisen in onderwijs en meer digitalisering. Mensen kunnen minder makkelijk functioneren in de huidige maatschappij die alsmaar ingewikkelder wordt, terwijl er meer zelfredzaamheid verwacht wordt. Zo wordt het voor mensen met een LVB moeilijker om financiële zaken te regelen door de opkomst van internetbankieren. Dit is slechts een klein voorbeeld van een technologische ontwikkeling die mogelijk moeilijkheden veroorzaakt voor mensen met een mentale beperking.

Momenteel wordt er gewerkt aan een meer inclusieve maatschappij. Personen met een beperking worden meer geïntegreerd in de maatschappij en minder uitgesloten. Dit dankzij een veranderende visie van de gemeenschap ten opzichte van mensen met een beperking. De vermaatschappelijking van de zorg speelt hierbij een belangrijke rol. Men streeft ernaar om mensen met beperkingen, kwetsbare ouderen, chronisch zieken, mensen in armoede, ... een eigen plek in de samenleving te laten innemen (Vlaanderen, z.d.-c). Daarom wordt de zorg zo veel mogelijk geïntegreerd in de samenleving. Dit resulteert in de ontwikkeling van sociale netwerken waarin individuen ondersteuning vinden. Dankzij de vermaatschappelijking van zorg wordt vereenzaming teruggeschroefd en wordt een betere levenskwaliteit gegarandeerd. Nochtans is het alom gekende fenomeen van bezuinigingen ook in dit domein zichtbaar. Het kost de maatschappij echter veel minder geld om goede begeleiding te voorzien dan wanneer mensen vastlopen in hun leven. Iemand terug op het goede spoor krijgen is veel moeilijker, en dus duurder, dan hen op het goede spoor houden. Kwaliteit van leven en uitkomstgerichte zorg zijn nieuwe tendensen binnen de zorg. De behoefte van de cliënt staat centraler waardoor een passende behandeling bij zijn persoonlijke situatie voorzien wordt. Tot slot wordt zorg vaker thuis verleend. Dit staat in relatie tot de levenskwaliteit van de cliënt.

PROBLEEMSTELLING

Voor de meeste mensen is het vanzelfsprekend dat men op een bepaalde leeftijd alleen of met de partner gaat (samen)wonen. Dit is nu eenmaal onderdeel van het opgroeien en, bij uitbreiding, de zelfontplooiing.

Bij mensen met een mentale beperking is dit veel complexer. Zij hebben vaak de wens om zelfstandig te wonen, omdat ze willen bewijzen dat ze veel zelf kunnen. Personen met een LVB worden namelijk nog veel te vaak onderschat (Klik Kennispocket, 2017). De ultieme manier om zichzelf te bewijzen, is door op zichzelf te gaan wonen. Dit is niet altijd eenvoudig, want naast hun verstandelijke beperking, hebben ze het financieel niet gemakkelijk (De Beer, 2016). Personen met een LVB hebben niet het vermogen om voltijds in de maatschappij mee te draaien waardoor hun inkomen laag ligt. Een woning betalen is hierdoor moeilijk of gewoonweg onmogelijk. Om de kosten te drukken, trekken ze in een sociale woning of wonen ze samen met anderen in één woning. Het financiële plaatje blijkt een doorslaggevende factor voor het bepalen van de woonvorm.

Daarnaast stralen zorgcentra of sociale woningen weinig huiselijkheid uit, terwijl mentaal gehandicapten evenzeer behoefte hebben aan een thuis dat gezellig en warm aanvoelt. De bewoners hebben zelf niet de capaciteit om een sobere woonruimte te decoreren en hiervan een thuis te maken. Als ontwerper kunnen we bijdragen tot het thuisgevoel en met gevolg het welbevinden van personen in de ruimte.

ONDERZOEKSVRAGEN

Voordien genoemde verschuivingen zorgen ervoor dat het leven voor mensen met een beperking er vandaag heel anders uitziet dan vroeger. Zo wordt er steeds meer aandacht besteed aan de levenskwaliteit en prefereert men kleinschalige woonvormen boven wooncentra.

De centrale onderzoeksvraag van deze thesis luidt dan ook:

“Welke aspecten dragen bij tot het welbevinden van personen met een licht mentale beperking in kleinschalige woonvormen?”

Deze centrale vraag zal beantwoord worden aan de hand van deelvragen. In deze scriptie wordt allereerst de doelgroep onder de loep genomen; Hoe is het om een LVB te hebben? Er wordt gefocust op de sterktes, het positieve, zonder de realiteit van de beperkingen te negeren. De specifieke rechten die invloed hebben op de woonmogelijkheden van meerderjarigen met een beperking worden besproken. Hoe is het voor hen om meerderjarig te worden? En in welke mate heeft de regelgeving invloed op de woonmogelijkheden van personen met een LVB? De mogelijke woonvormen voor mensen met een LVB worden kritisch bekeken. Welke woonvorm biedt de beste levenskwaliteit voor de doelgroep? Daarnaast wordt het thuisgevoel in vraag gesteld. Wat zijn de criteria om zich thuis te voelen? En wat is de invloed hiervan op het welbevinden van een persoon met een LVB? Tot slot worden enkele cases grondig bestudeerd. Deze cases zijn geselecteerd op basis van criteria in verband met inclusie. Het bestuderen van gerealiseerde en functionerende projecten biedt inzicht in de realiteit. Dit is een meerwaarde voor de scriptie omdat de verworven kennis uit de literatuurstudie afgetoetst kan worden in gerealiseerde projecten. Met oog op het masterproject is het leerzaam om de verschillen tussen de toepassingen te analyseren.

DOELSTELLINGEN

Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden worden concrete doelstellingen per opgestelde deelvraag nagestreefd. De deelvragen worden chronologisch aangehaald in de scriptie wat resulteert in vier delen, namelijk:

Deel I. Licht verstandelijke beperking; algemeen kader

Deel II. Meerderjarigen met een licht mentale beperking en hun woonmogelijkheden

Deel III. Een thuis voor welbevinden;

Deel IV. Cases.

Het algemene kader geeft inzicht in de kansen van personen met een mentale beperking. Er wordt gekeken naar hun mogelijkheden. De doelgroep wordt grondig geanalyseerd om zo een beeld te vormen van hun leefwereld. Dit is nodig om in een later stadium hun visie op het zelfstandig wonen te begrijpen en in te vullen. De specifieke rechten van personen met een beperking worden bekeken omdat deze van grote invloed zijn op hun woonsituatie. De regelgeving begrijpen en hiermee rekening houden is een belangrijk aspect voor een doorgronde en betrouwbare scriptie. Het thuisgevoel wordt besproken aangezien de sfeer in zorgcentra vaak geen huiselijkheid uitstralen. Het doel is om ontwerptools af te leiden uit het onderzoek die bijdragen tot het thuisgevoel en welbevinden van de bewoners. Als laatste worden enkele casestudies besproken waarbij zowel de bewoners, de architect als de organisatie in rekening worden gebracht. Zo kunnen leerzame fricties gevonden worden tussen de verschillende partijen. Uit gerealiseerde projecten kunnen interessante benaderingen en knelpunten gehaald worden.

Het allesomvattende doel is om een thuis te creëren voor personen met een mentale beperking in een woonvorm die voor hen geschikt is. Dit wordt uitgewerkt in het laatste deel over het masterproject.

METHODOLOGIE

Het eerste deel over het algemeen kader van een LVB is gebaseerd op literatuurstudie en empirisch onderzoek. Om allereerst de doelgroep te leren kennen, begon het onderzoek met het lezen van boeken en wetenschappelijke artikels over personen met een LVB. Hun noden, zwakke en sterke punten, visie, enz... werden onderzocht door middel van empirisch onderzoek. Gesprekken aangaan met de doelgroep zelf ging behoorlijk, maar nuttige informatie vergaren ging moeizaam. Bevestigingen met betrokkenen zoals begeleiders, zorggezinners en architecten zorgden wel voor meer inzicht. Ook hielpen observaties om een beeld te vormen van de leefwereld van personen met een mentale beperking.

Het tweede deel over meerderjarigen met een licht mentale beperking en hun woonmogelijkheden is formeel en voornamelijk opgesteld aan de hand van literatuurstudie. De gevolgen van de, eventueel veranderende regelgeving werden duidelijk door conversaties met betrokkenen in de zorgsector. De formele informatie wordt aangevuld en verduidelijkt met verworven informatie op basis van bevindingen. In dit onderdeel worden ook de mogelijke woonvormen beschreven omdat de regelgeving hier invloed op heeft. De informatie van dit onderdeel werd vooral verworven door verschillende woonvormen te bezoeken. Gerealiseerde projecten zien functioneren, vormt de basis voor dit onderdeel van de scriptie. De ruimten, het interieur, de omgeving en de onderlinge omgang bestuderen, geeft een realistisch beeld van bepaalde woonvormen. Naast het observeren worden de ervaringen en bevindingen van gerelateerde personen bevestigd.

Het begrip 'thuisgevoel' in het derde deel werd gedefinieerd door boeken, artikels en papers te lezen. De literatuurstudie werd aangevuld door de theorie toe te passen op de leefwereld van mensen met een licht mentale beperking. Vragen stellen over huiselijkheid is zeer abstract, en een antwoord formuleren op zo'n vragen is moeilijk. Daarom werd dit onderdeel hoofdzakelijk gebaseerd op literatuurstudie. Tot slot worden drie cases onderzocht in het vierde deel. Hiervoor werd contact gelegd met de bewoners, de architect en de organisatie. Een bezoek aan elke case samen met een betrokken persoon is een must om het gebouw goed te begrijpen. Tijdens het bezoek werd vooral gefocust op de verworven kennis uit de literatuurstudie over het thuisgevoel.

Een combinatie van veel literatuurstudie en mezelf onderdompelen in de wereld van de zorg voor mensen met een licht mentale beperking vormt de basismethoden van deze thesis. Contacten leggen met ervaringsdeskundigen is een belangrijke manier van informatievergaring. Aangezien de doelgroep me nog zeer onbekend was, heeft literatuur over het benaderen van personen met een mentale beperking me voorbereid op de nieuwe contacten. In het begin voelde het aan als een sprong in het diepe, maar achteraf gezien was deze gewaagde sprong het zeker waard.

DEEL I. LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING: ALGEMEEN KADER

In dit deel wordt de doelgroep toegelicht en worden enkele tendensen aangehaald over het denken rond mensen met een mentale beperking. De kenmerken worden besproken met de blik gericht op wat men wél kan, in tegenstelling tot vele benaderingen waarin geïmagineerd wordt op wat men niet kan.

1.1. WAT HOUDT EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING IN?

De mate van verstandelijke beperking wordt opgedeeld op basis van de IQ-waarden, zie figuur 1 (indeling volgens DSM-IV-TR).

Mate van beperking	IQ-waarde
Zwakbegaafdheid	70 - 85
Licht verstandelijke beperking	50/55 – 70
Matige verstandelijke beperking	35/40 – 50/55
Ernstige verstandelijke beperking	20/25 – 35/40
Zeer ernstige verstandelijke beperking	< 20/25

Figuur 1: Mate van verstandelijke beperking en IQ (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Schipper, K. (2014))

In deze scriptie wordt gefocust op personen met een licht tot matig verstandelijke beperking. Personen met zwakbegaafdheid ondervinden meestal weinig hinder in hun dagdagelijkse leven. Dit komt omdat personen met zwakbegaafdheid in de meeste gevallen geen beperkt adaptief gedrag hebben (De Beer, 2016), dit wordt verder toegelicht in het onderdeel 'diagnose'. Ze hebben voornamelijk geen begeleiding nodig en dit vormt dus geen uitdaging voor het onderzoek. Daartegenover hebben personen met een (zeer) ernstige verstandelijke beperking permanent begeleiding nodig waardoor zelfstandig wonen voor hen nagenoeg enkel mogelijk is in een wooncentrum. Bovendien is het moeilijk om met hen contact te leggen terwijl in dit onderzoek de visies van ervaringsdeskundigen van groot belang zijn. Personen met een beperking hebben ondersteuning nodig, maar ze bezitten ook veel potentieel om een zelfstandig leven te leiden (Klik Kennispocket, 2017). Zij vormen een interessante doelgroep voor het onderzoek van deze masterscriptie.

1.2. LEVENSFASE

Voor dit onderzoek wordt de leeftijdsgroep van 18 jaar en ouder onder de loep genomen. Vanaf deze leeftijd wil men steeds minder afhankelijk zijn van de ouders. Jongvolwassenen werken aan het opbouwen van een eigen leven en men vormt steeds meer een eigen persoonlijkheid (CareHouse, 2019). Het is dan ook vanaf deze levensfase dat men streeft naar zelfstandigheid.

Verantwoordelijkheden steken de kop op en de bijhorende gevolgen moeten gedragen worden (CareHouse, 2019). Personen met een mentale beperking zijn zich bovendien niet altijd bewust van de reikwijdte van hun daden. Ze hebben dus ondersteuning nodig bij de keuzes die ze maken in deze levensfase. Samen met begeleiding wordt stapsgewijs naar de, door de persoon met een LVB, opgestelde doelen gewerkt (Klik Kennispocket, 2017). De ondersteuning in de groei naar onafhankelijkheid helpt ook het zelfvertrouwen te vergroten (CareHouse, 2019).

Personen in een latere levensfase worden ook betrokken bij het onderzoek. Enerzijds zijn er volwassenen met een LVB die nog steeds hunkeren naar zelfstandigheid. Zij leven net als jongvolwassenen in de overgang tot autonomie. Anderzijds wonen zij mogelijk zelfstandig. Hun ervaringen zoals het omgaan met zelfstandigheid, moeilijkheden, begeleiding, eenzaamheid, ... bieden een interessante toevoeging. Personen met een LVB in een jongere levensfase worden niet in acht genomen in dit onderzoek omdat hun stap naar zelfstandigheid nog te ver af is.

1.3. DIAGNOSE

Het hebben van een mentale beperking is niet alleen gebaseerd op de behaalde IQ-waarden. Naast deze geteste waarden moet er ook sprake zijn van beperkingen op drie domeinen van adaptief gedrag, ook wel sociaal aanpassingsvermogen genoemd. De drie domeinen omvatten conceptuele, sociale en praktische vaardigheden (Douma, 2018).

Wanneer er tekortkomingen zijn op de drie gebieden, rekening houdend met de standaarden die bij de leeftijd en de culturele achtergrond verwacht kunnen worden, is er sprake van een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Het zijn voornamelijk beperkingen hierbij die resulteren in problematisch functioneren. Een beperkt sociaal aanpassingsvermogen leidt namelijk tot problematiek op alle levenssterreinen (Ponsioen; Ras et al., in Douma, 2018).

Er is dus enkel sprake van een licht verstandelijke beperking bij een combinatie van beperkingen in intelligentie én in de drie domeinen van adaptief gedrag (Schalock et al., in Douma, 2018). Volgens een schatting heeft 61% van de jongeren met een IQ lager dan 85 beperkingen op vlak van sociale zelfredzaamheid (Schipper, 2014). Dit gaat vaak gepaard met bijkomende problematieken zoals leerproblemen, psychiatrische stoornis, problemen in het gezin en de sociale context, ... Toch is een LVB geen directe oorzaak voor verschillende bijkomende problemen, maar het is wel een risicofactor.

Het belangrijkste classificatiesysteem dat gebruikt wordt voor het opstellen van een diagnose bij mensen met een LVB is de DSM-V, de classificatie van psychische stoornissen. Dit systeem geeft een diagnose op basis van bepaalde symptomen, maar het is niet altijd duidelijk of de problematiek het gevolg is van een LVB.

1.4. EVOLUTIE VAN HET BEGRIP

Wereldwijd heeft ongeveer 1 tot 3% van de wereldbevolking een verstandelijke beperking en het aantal mensen waarbij de diagnose gesteld is, stijgt amper (Schipper, 2014). Uit onderzoek blijkt dat de vraag naar zorg voor mensen met een licht mentale beperking tussen 1998 en 2011 bijna vervijfvoudigd is (Woittiez et al., 2014). Bij een groot aantal van deze zorgvragers is de diagnose LVB niet gesteld, wat opmerkelijk is. Dat ze hulp en begeleiding nodig hebben in hun dagelijkse leven is het gevolg van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. Mensen kunnen minder makkelijk functioneren in de huidige maatschappij die alsmaar ingewikkelder wordt, terwijl er meer zelfredzaamheid verwacht wordt.

1.5. MOGELIJKHEDEN

In deze paragraaf wordt niet gefocust op de sterktes of zwaktes van personen met een mentale beperking, maar op hun mogelijkheden. Het is een feit dat personen met een mentale beperking zwakkere kenmerken hebben op cognitief, sociaal, emotioneel en persoonlijk vlak (Douma, 2018; de Beer, 2016). Hoe zij en hun omgeving hiermee omgaan, is van groter belang dan de kenmerken op zichzelf. Bovendien moet men de krachten en talenten van personen met een LVB centraal stellen en niet voornamelijk kijken naar beperkingen en risico's. Deze laatste moeten in rekening gebracht worden, maar met de blik gericht op de mogelijkheden.

De persoonlijke band met de beperking speelt een grote rol in het zelfvertrouwen en persoonlijke instelling. De eigen ingesteldheid heeft namelijk invloed op het benutten van mogelijkheden. Enerzijds kunnen personen met een mentale beperking een beeld over zichzelf hebben dat vol zit met mislukkingen waardoor ze hun potentieel niet inzien. Daarentegen zijn er personen die zichzelf willen bewijzen en zelf beslissingen willen nemen (Klik Kennispocket, 2017). Dit moet echter wel gestuurd worden door de geschikte personen. Er is namelijk groei mogelijk als ze vertrouwen hebben in mensen rond hen bij wie ze zich openstellen voor ondersteuning (de Beer, 2016).

De omgeving heeft enorm veel invloed op personen met een mentale beperking. Zo kunnen ze overschat worden wat resulteert in faalervaringen. Deze slechte ervaringen hebben negatieve gevolgen op het functioneren en welbevinden van de persoon (de Beer, 2016). We leven namelijk in een maatschappij waarin presteren beloond wordt. Bij negatieve ervaringen zal dit niet gebeuren, waardoor ze sneller zullen opgeven en bijgevolg nog minder succes zullen ervaren. Positieve feedback en succeservaringen zijn nodig om uit te groeien tot een onafhankelijke persoon vol zelfvertrouwen (de Beer, 2016). Dit ontbreekt vaak bij personen met een LVB. Het is belangrijk dat zij op diverse gebieden gestimuleerd worden zodat een gevoel van voldoening ervaren wordt (de Beer, 2016).

Daartegenover staat de mogelijkheid dat de omgeving personen met een mentale beperking onderschat. Hierdoor krijgen ze niet de kans om hun potentieel volledig te benutten. Het boek van Klik kennispocket (2017) geeft prachtige beschrijvingen van bevindingen en denkpatronen bij personen met een licht verstandelijke beperking. Ervaringsdeskundigen die goede ondersteuning genoten en begeleiders komen aan het woord. Hier komt vooral naar voren dat ze zelf beslissingen willen maken, zelf stappen willen ondernemen, hun eigen doelen willen stellen, verantwoordelijkheden willen opnemen, Dit gebeurt stapsgewijs onder leiding van goede begeleiding waardoor meer succeservaringen ontstaan. Op deze manier zal een persoon met een LVB meer sturing krijgen over zijn eigen leven en dit zal de eigenwaarde en het zelfvertrouwen versterken.

Bovenal is het belangrijk dat een persoon met een LVB een steunend netwerk bezit bestaande uit familie, vrienden, kennissen, Ook zij zijn, naast de professionele begeleiding, een vangnet en ze kunnen de persoon met een LVB ondersteunen waar nodig (de Beer, 2016).

Als conclusie kan men stellen dat een snelle diagnose en erkenning van een LVB essentieel is. Zo kan geschikte begeleiding voorzien worden die de mogelijkheden en ontwikkeling van personen met een beperking stimuleren en bijsturen.

1.6. SOCIAAL STIGMA

Het onderschatten van personen met een mentale beperking is het gevolg van het sociale stigma rond deze groep. Dit stigma belemmert het vermogen van individuen om positieve identiteiten te ontwikkelen. Uit een onderzoek naar mentaal gehandicapten die veranderden van woonvorm (Jahoda & Markova, 2004) blijkt dat personen met een licht mentale beperking veel potentieel hebben. Door bevestigingen bij mensen met een mentale beperking komt naar voren dat ze zich ervan bewust zijn dat ze discriminerend behandeld worden, voorbeelden zijn sociale afwijzing en vooroordelen. Daarnaast hadden de bewoners van een zorginstelling klachten over vrijheid, privacy en respect. Een gebrek aan sociale acceptatie was ook een punt van grote zorg voor deze individuen (Jahoda & Markova, 2004).

Het is schrijnend dat vandaag de dag nog zo fel gestigmatiseerd wordt rond een bepaalde groep personen. Dit stigma speelt hen vaak gedurende hun hele leven parten, terwijl ze net kansen moeten krijgen om hun mogelijkheden te ontplooiën. De bewustwording van de samenleving is hiervoor essentieel. Er moet meer inzicht gecreëerd worden in hun kunnen zonder hun gebreken te negeren. Met de juiste begeleiding en toewijding kunnen personen met een mentale beperking een verrijking zijn voor de maatschappij, en dit moet de gehele samenleving inzien (Jahoda & Markova, 2004).

DEEL II. MEERDERJARIGEN MET EEN LICHT MENTALE BEPERKING EN HUN WOONMOGE- LIJKHEDEN

In dit deel worden de mogelijkheden van mensen met een licht mentale beperking besproken wanneer ze meerderjarig worden. De nood naar zelfstandigheid neemt toe en ze hunkeren naar een eigen huisvesting. De opkomende inclusie-gedachte en veranderingen binnen de zorg beïnvloeden de kijk op mogelijke woonvormen voor mensen met een beperking.

Meerderjarig worden brengt nieuwe rechten en plichten met zich mee. De rechten en plichten bij personen met een beperking zijn gelijkaardig aan deze van personen zonder beperking. Evenwel is het dagelijkse leven en de invulling hiervan minder vanzelfsprekend voor personen met een LVB. Daarom hebben ze het recht om beroep te doen op verscheidene hulpmiddelen zoals zorg, een uitkering en ondersteuning (de Beer, 2016). Daarnaast hebben mensen met een mentale beperking recht op maatschappelijke participatie. Er wordt gestreefd naar een meer inclusieve maatschappij waardoor inclusie naar voren wordt geschoven. De visies rond deze specifieke domeinen veranderen gedurende de jaren. Deze tendensen hebben invloed op vele domeinen van het leven van mensen met een mentale beperking en hun omstaanders. De specifieke rechten voor meerderjarigen met een LVB worden in dit deel besproken.

Meerderjarig, het moment waarop je verantwoordelijkheden moet dragen en vrijheid om de hoek komt kijken. Personen met een LVB hebben een hoger risico dat ze deze verantwoordelijkheden nog niet kunnen dragen. Daarom biedt de wet mogelijkheden opdat jongeren vanaf hun 18 jaar niet aan hun lot worden overgelaten (de Beer, 2016). Wanneer men 18 jaar wordt, is een meerderjarige op burgerrechtelijk vlak handelingsbekwaam en aansprakelijk. Men moet zelfstandig en autonoom persoonlijke beslissingen nemen (Goutry, z.d.), maar personen met een mentale beperking zijn zich niet altijd bewust van de reikwijdte van hun daden (Klik Kennispocket, 2017). Ze zijn niet altijd in staat om zelf beslissingen te nemen waardoor een wet werd ingevoerd ter bescherming van meerderjarige personen die onbekwaam zijn hun eigen leven te beheren. Na een onbekwaamverklaring wordt een derde persoon aangesteld tot bewindvoerder (Goutry, z.d.). De bewindvoerder kan aangesteld worden over de goederen en/of de persoon, ze bieden bescherming van financiële en/of persoonlijke belangen (de Beer, 2016). De persoonsgebonden rechten hebben betrekking tot de keuze van de woonplaats en is dus van invloed op de woonsituatie van de beschermde persoon. De bescherming moet wel goed afgewogen worden en aangepast zijn aan wat mensen wel of niet kunnen. De vrederechter moet een individueel aangepaste bescherming op maat uitwerken die aansluit bij de persoon (Goutry, z.d.).

2.1. PERSOONSVOLGENDE FINANCIERING

Personen met een beperking hebben meer kosten dan anderen door hun nood aan ondersteuning en zorg. Om deze kosten te kunnen dekken, bestaan belastingvrije tegemoetkomingen (Vlaanderen, z.d.-b). De beperking moet wel erkend zijn door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap om recht te hebben op een uitkering. Het krijgen van dergelijke financiële steun is een bepalend element in het verloop van hun leven, want dankzij een tegemoetkoming kunnen ze een mooie toekomst uitbouwen.

De persoonsvolgende financiering voor personen met een beperking wordt opgedeeld in twee mogelijkheden, afhankelijk van de ondersteuningsnood. Een basisondersteuningsbudget is bedoeld voor personen met een lichte ondersteuningsnood. Voor personen met een zwaardere ondersteuningsnood wordt een persoonsvolgend budget voorzien (Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, z.d.). Het basisondersteuningsbudget voor personen met een lichte ondersteuningsnood is een tegemoetkoming van 300 euro per maand (Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, z.d.). Hiermee kunnen personen met een beperking zelf hun leven en zorg organiseren. Wanneer het basisondersteuningsbudget niet voldoende is om de zwaardere ondersteuningsnood te bekostigen, kan dit vervangen worden door een persoonsvolgend budget. Het budget wordt toegekend door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap. Dit is een budget op maat waarmee een meerderjarige de nodige zorg, ondersteuning en assistentie kan inkopen. Het bedrag hangt af van de budgetcategorie waarin men terecht komt. Deze is op zijn beurt verbonden met de hoeveelheid nood aan ondersteuning. Het budget kan variëren tussen 10 000 en 85 000 euro per jaar, wat overeenkomt met een bepaald aantal personeelspunten. Deze punten bepalen de hoeveelheid zorg die men kan raadplegen (Vlaanderen, z.d.-a).

De meeste personen met een LVB komen in aanmerking voor een persoonsvolgend budget. Met dit budget kunnen ze professionele ondersteuning raadplegen. De begeleiding begint best op een zo jong mogelijke leeftijd zodat ze zichzelf kunnen ontwikkelen en ontplooien. Dat is belangrijk voor hun participatie binnen hun sociale kring en de samenleving. Bovendien hebben mensen met een LVB soms levenslang en levensbreed hulp nodig om zich staande te kunnen houden in de maatschappij (de Beer, 2016). De bepaling van het persoonsvolgend budget heeft ook een grote impact op hun levensloop aangezien het de hoeveelheid ondersteuning bepaalt. Dit heeft op zijn beurt invloed op hun mogelijke woonvorm. Een persoon die een budget verkrijgt voor slechts één keer begeleiding per week kan bijvoorbeeld niet in een kleinschalige woonvorm huisvesten waar elke dag begeleiding langskomt. Hoe de toekomst eruitziet voor iemand met een beperking wordt dus medebepaald door de bepaling van dit persoonsvolgend budget.

De theorie over een persoonsvolgend budget stemt echter niet overeen met de praktijk. Personen met een mentale beperking hebben recht op zo'n uitkering, maar ze staan vaak op een lange wachtlijst. Mensen met een licht mentale beperking kunnen nog gedeeltelijk werk uitoefenen waardoor ze geen prioriteit vormen bij de overheid. De meerderheid staat tientallen jaren op een wachtlijst waarin personen met een zwaardere beperking of personen levend in een slechte gezinssituatie voorrang krijgen. Slechts enkelingen verkrijgen een klein deel van de zorguitkering waar ze recht op hebben. In vele kleinschalige woonvormen kan men slechts huisvesten als men een persoonsvolgend budget verkrijgt. Het niet verkrijgen van deze uitkering heeft dus grote gevolgen voor hun toekomst en hun mogelijkheid tot zelfstandigheid. Bovendien worden alle jaren waarin geen uitkering verkregen wordt niet gecompenseerd.

2.2. VERANDERINGEN IN DE ZORG

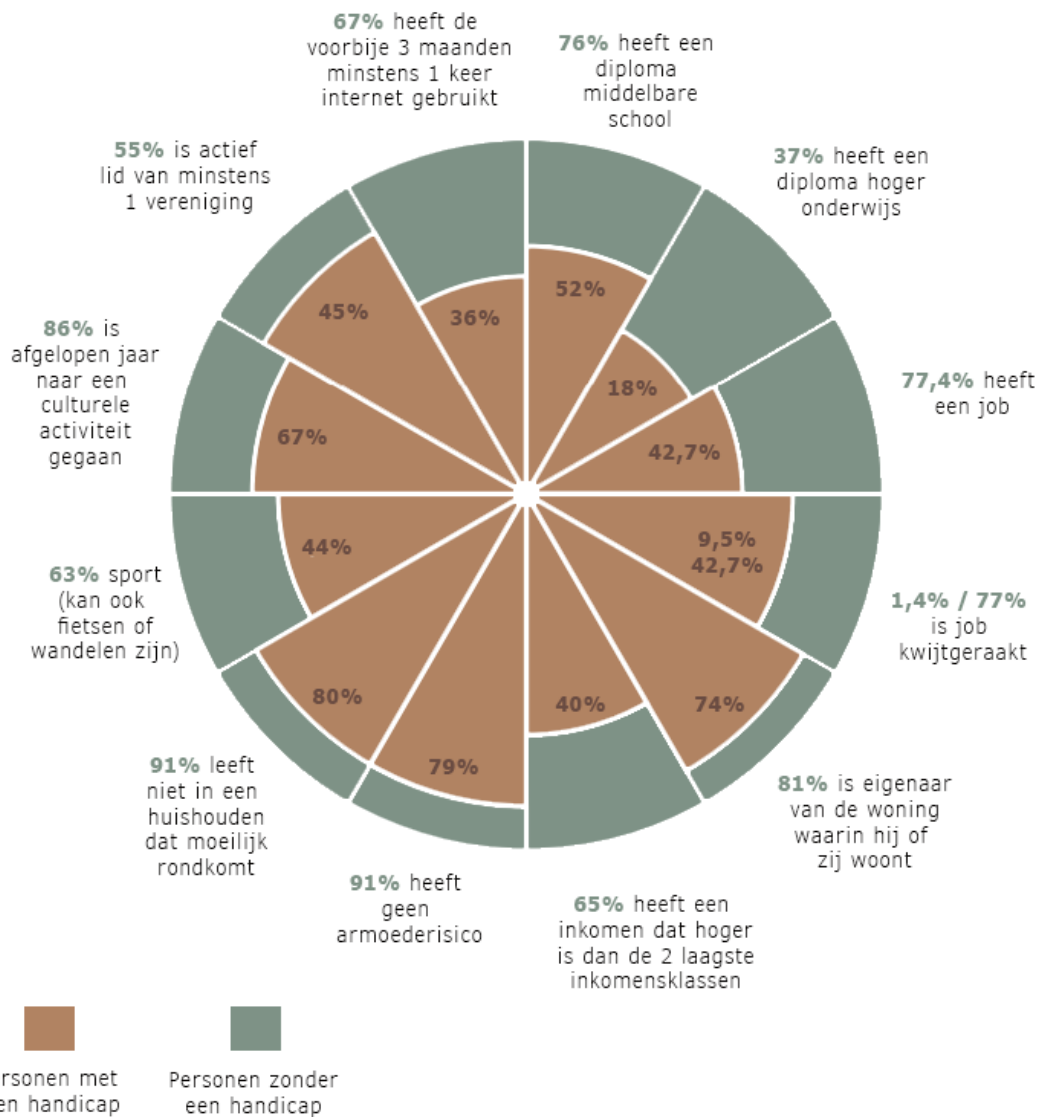
Binnen de zorg wordt de focus meer en meer gelegd op de levenskwaliteit van cliënten. Steeds vaker wordt persoonsgerichte zorg geboden met toegevoegde waarde voor de cliënt. De zorgvrager komt centraler te staan waardoor zorg op maat wordt voorzien (Wortell, z.d.). Zorg op maat is bij personen met een mentale beperking zeer belangrijk omdat ieder individu andere noden heeft. Om de levenskwaliteit van zorgbehoevenden hoog te houden, wordt de zorg vaker thuis verleend (Wortell, z.d.). Sinds de jaren 70 bestaat het idee van vermaatschappelijking in de zorg als kritiek op de inrichtingszorg (Verplanke & Duyvendak, 2010). Mensen met een beperking hebben ook recht op een gewoon leven in een gewoon huis in een gewone woonwijk. Ze worden niet meer weggestopt, buitengesloten en geïsoleerd in een instituut, maar ze vinden hun 'thuis' in een woning midden in de maatschappij (Verplanke & Duyvendak, 2010). Kleinschalige woonvormen vormen een eigen thuis waar begeleiding en zorg ter beschikking is. Deze samenlevingsvorm verhoogt de levenskwaliteit en wordt dan ook verkozen boven grote wooncentra. Bovendien is de vermaatschappelijking niet alleen beter voor de mensen met een beperking zelf. Het komt de hele samenleving ten goede (Tolkens, in Verplanke & Duyvendak, 2010). De buurtbewoners stellen zich namelijk milder en meer acceptierend op ten opzichte van kwetsbare medemensen (Verplanke & Duyvendak, 2010).

Voorname tendensen vragen veel flexibiliteit in de zorg, terwijl enorme bezuinigingen in deze sector plaatsvinden. Enorme personeelstekorten zijn het resultaat van vergrijzing en het slechte imago van de sector. Het is namelijk zo dat in 80% van de thuiszorg en geestelijke gezondheidsinstellingen de vacatures niet ingevuld raken (Wortell, z.d.).

2.3. INCLUSIE

In de huidige samenleving neemt de inclusie-gedachte toe. Het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (1993) definieert inclusie als volgt: *“Inclusie betekent dat mensen met een handicap dezelfde posities en rollen kunnen uitoefenen als mensen zonder handicap.”* (Parton, 2020). Deze standaardregels hebben als doel ervoor te zorgen dat personen met een beperking dezelfde rechten en plichten hebben als anderen in de samenleving. Ze moeten zoveel mogelijk kunnen deelnemen aan de reguliere samenleving, zoals iedereen (GRIP vzw, 2006).

Gelijken Rechten voor Iedere Persoon met een handicap (GRIP) vzw voerde onderzoek naar de inclusiespiegel in Vlaanderen (2006). Het onderzoek benadert de mate waarin mensen met een beperking participeren aan de maatschappij ten opzichte van mensen zonder een beperking. Inclusie wordt in dit onderzoek opgedeeld in verschillende domeinen: arbeid, levenslang en levensbreed leren, economische situatie, wonen, vrijetijdsbesteding en het gemeenschapsleven, sociale netwerken en welzijn (GRIP vzw, 2006). Uit het brede onderzoek wordt geconcludeerd dat mensen met een beperking een achtergestelde positie hebben op alle belangrijke levensdomeinen (GRIP vzw, 2006), dit wordt verduidelijkt in figuur 2. De verschillende domeinen beïnvloeden elkaar wat een schakeling van slechtere leefomstandigheden teweegbrengt. Zo hebben mensen met een beperking over het algemeen een lager opleidingsniveau wat een nadeel vormt voor hun participatie op de arbeidsmarkt. 48% van de mensen met een lichte functiebeperking op arbeidsleeftijd – 15 tot 64 jaar – is werkzaam op de reguliere arbeidsmarkt (GRIP vzw, 2006). Mensen werkend in een maatwerkbedrijf en (onbetaald) vrijwilligerswerk zijn niet meegerekend. Personen met een beperking hebben meestal een inkomen vanuit de laagste twee inkomensklassen. Hun zwakkere economische positie heeft op zijn beurt invloed op hun woonmogelijkheden. De oorzaak, het hebben van een beperking, heeft dus tot gevolg dat ze zich objectief in een slechtere maatschappelijke positie bevinden (GRIP vzw, 2006). Bovendien is het hebben van een beperking een verklarende factor voor de algemene achterstand op vlak van maatschappelijke participatie (Verbelen et al. in GRIP vzw, 2006). Een onderzoek naar de beoordeling van welbevinden vanuit het perspectief van mensen met een verstandelijke beperking geeft echter een opmerkelijk resultaat in verband met participatie. Uit het onderzoek blijkt dat mensen met een mentale beperking een positievere score halen op het domein ‘deel uitmaken van de gemeenschap’ (McGillivray et al., 2009). Hoewel de gewone burger een gebrek aan participatie van mensen met een beperking ondervindt, beoordeelt de kansengroep hun deelname aan de gemeenschap positief.

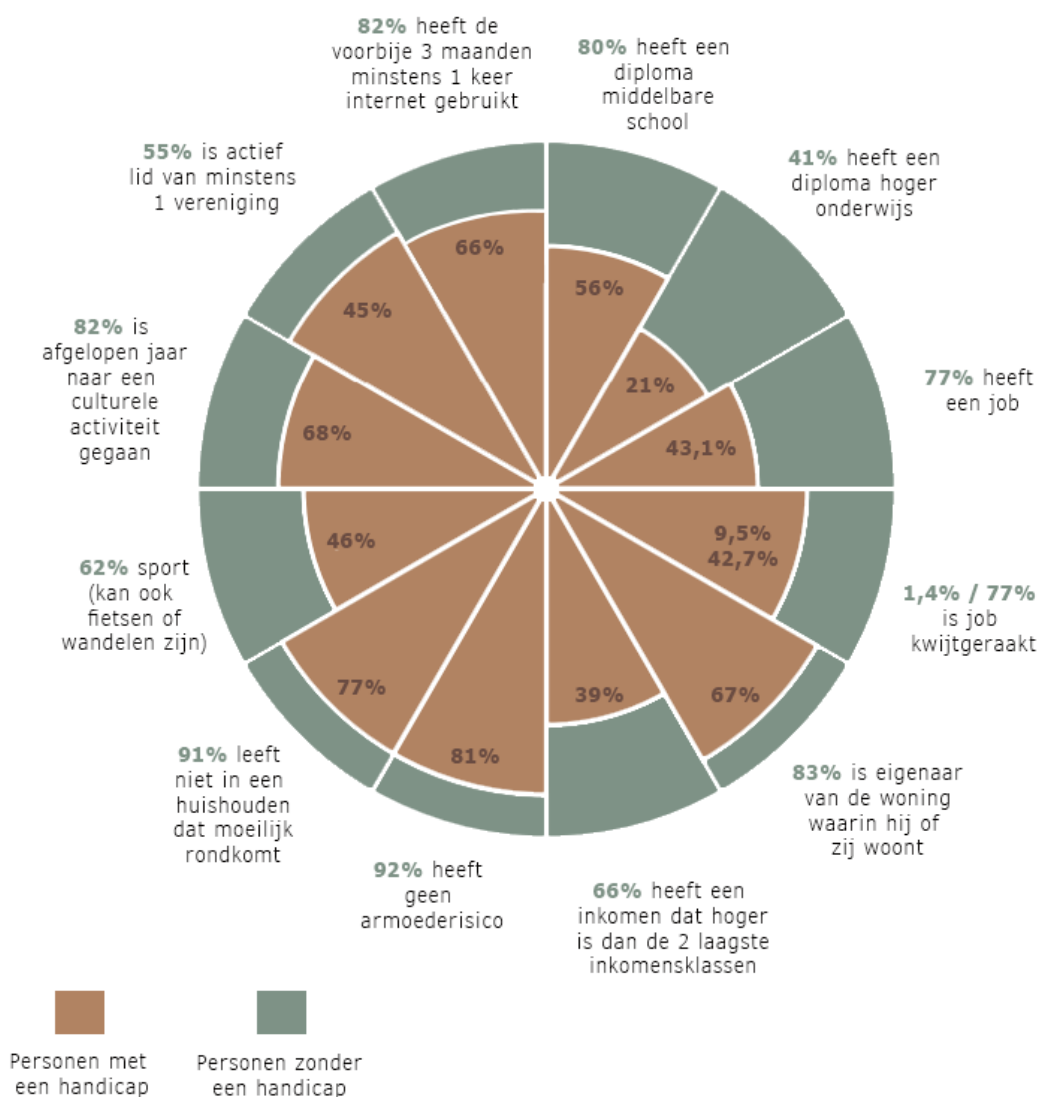

Figuur 2: Eerste meting in 2006 (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op GRIP vzw, (2016))

Elke samenleving bevat nog obstakels die mensen met een beperking hinderen in het uitoefenen van hun rechten en vrijheden. Deze obstakels bemoeilijken hun volwaardige deelname aan de samenleving (GRIP vzw, 2006). In Vlaanderen ontbreken bijvoorbeeld nog de nodige maatregelen en initiatieven om inclusie van personen met een beperking waar te maken (Vandelanotte, 2017). Naast voornoemde levensdomeinen moet de omgeving dus goede randvoorwaarden bieden om inclusie te stimuleren. De mentaliteit van de samenleving is van grote invloed op de inclusiemogelijkheden van mensen met een beperking. Uit het "Not In My Backyard fenomeen" blijkt dat Vlamingen het niet wenselijk vinden als sterk zorgbehoevenden in hun buurt komen wonen (GRIP vzw, 2006). In deze situaties uiten verborgen vooroordelen zich. Een positieve ingesteldheid en tolerantie tegenover personen met een beperking en hun inclusie in de samenleving is noodzakelijk voor de evenwaardige participatie van deze kansengroep.

Daarnaast zijn toegankelijkheid en mobiliteit randvoorwaarden voor inclusie (GRIP vzw, 2006). Zowel fysieke toegankelijkheid als toegankelijkheid van informatie is hierbij van belang. Het kunnen gaan en staan waar men wil door de beschikbaarheid van verplaatsingsmogelijkheden zorgt ervoor dat mensen met een beperking dagelijkse activiteiten kunnen uitvoeren. Daarenboven moet voldoende ondersteuning bij deze dagelijkse activiteiten beschikbaar zijn (GRIP vzw, 2006).

Figuren 2 en 3 geven inzicht in de evolutie van de maatschappelijke participatie bij mensen met een beperking tussen 2006 en 2016. Figuur 2 geeft de resultaten van de eerste meting in 2006 weer en figuur 3 toont de resultaten van de tweede meting in 2016 (GRIP vzw, 2016). Uit de vergelijking van deze figuren blijkt weinig evolutie te zijn op de sleutelindicatoren voor inclusie. De maatschappelijke participatie van mensen met een beperking is de voorbije 8 à 10 jaar dus amper geëvolueerd (GRIP vzw, 2016). Een inclusieve samenleving is nog steeds een streefdoel, maar nog lang geen feit (GRIP vzw, 2006). De oorzaak van deze geringe evolutie kan gevonden worden bij de Vlaamse overheid. Een groot deel van de overheidsbudgetten bestemd voor personen met een beperking zijn namelijk ingezet op voorzieningen en inclusie (GRIP vzw, 2016). Men zal deze budgetten in de toekomst meer moeten inzetten voor aanpassingen en ondersteuning in de gewone samenleving. Dit moet genuanceerd bekeken worden, want vooruitgang is een traag proces waarvoor een sterk beleid met een duidelijke visie nodig is (GRIP vzw, 2016).

Figuur 3: Tweede meting in 2016 (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op GRIP vzw, (2016))

In Nederland is een beleid met een sterke inclusiegedachte van kracht wat resulteerde in de participatiewet, ingevoerd op 1 januari 2015. De overheid en het bedrijfsleven bieden extra banen op de reguliere arbeidsmarkt voor mensen met een beperking (Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, 2014). De inclusie moet wel zorgvuldig ondersteund worden en iedereen in de maatschappij moet daaraan bijdragen (Klik Kennispocket, 2017). Volgens de eindevaluatie van de Conclusie van het Sociaal en Cultureel Planbureau in Nederland in november 2019 heeft de participatiewet amper positieve gevolgen voor de kansengroep. De baankansen zijn wel met 10% gestegen sinds de invoering van de wet, maar men werkt vaak deeltijds en onder tijdelijke contracten. De inkomenspositie en stabiliteit is verslechterd, wat eerder een achteruitgang dan vooruitgang is voor de toekomst van mensen met een beperking (NU.nl, 2019). Uit deze bevinding blijkt dat men niet alleen op arbeid moet inzetten, maar op meerdere levensdomeinen om een geslaagde inclusie van mensen met een beperking waar te maken.

2.4. INCLUSIEF WONEN

Personen met een mentale beperking wonen meestal bij hun ouders of andere familieleden. Vanaf een bepaalde leeftijd hunkeren zij, net als anderen, naar zelfstandigheid. Dit gaat gepaard met het veranderen van woonvorm. Ze vergelijken de verhuizing regelmatig met hun ambities voor het toekomstig leven als bewijs van hun competenties. Ze willen dat de omgeving hun vermogen om onafhankelijker te leven erkent. Het veranderen van woonvorm heeft voor hen dus een diepe betekenis (Jahoda & Markova, 2004).

Het hebben van een behoorlijke huisvesting is een basisrecht. Volgens het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een handicap (1993) hebben personen met een beperking, net zoals iedereen, het recht om te kiezen waar en met wie ze wonen (GRIP vzw, 2017). Daarnaast is wonen een belangrijk levensdomein om inclusie van mensen met een beperking in de maatschappij te verwezenlijken (GRIP vzw, 2006).

“Artikel 19: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij:

De staten die Partij zijn bij dit Verdrag erkennen het gelijke recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te wonen met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen en nemen doeltreffende en passende maatregelen om het personen met een handicap gemakkelijker te maken dit recht ten volle te genieten en volledig deel uit te maken van, en te participeren in de maatschappij, onder meer door te waarborgen dat:

- a. Personen met een handicap de kans hebben, op voet van gelijkheid met anderen, vrijelijk hun verblijfplaats te kiezen, alsmede waar en met wie ze leven, en niet verplicht zijn te leven in een bepaalde leefregeling;
- b. Personen met een handicap toegang hebben tot een reeks van thuis, residentiële en andere maatschappij-ondersteunende diensten waaronder persoonlijke assistentie, noodzakelijk om het wonen en de opname in de maatschappij te ondersteunen en isolatie of uitsluiting uit de maatschappij te voorkomen;

(...)”

Het is belangrijk dat mensen met een mentale beperking ondergebracht worden in een woonvorm passend bij de persoon in kwestie. Het bepalen van een geschikte woonvorm is afhankelijk van het vermogen van de mentaal andersvalide en de hoeveelheid nodige begeleiding. De mate van mentale beperking en de graad van begeleiding zijn recht evenredig met elkaar. Hoe zwaarder de mentale beperking van een persoon, hoe meer ondersteuningsnood deze persoon ondervindt. De hoeveelheid zorg wordt bepaald bij de vaststelling van het persoonsvolgend budget. De keuze van een woonvorm wordt dus beïnvloed door de bepaling van dat budget. Daarnaast is het belangrijk dat de persoon met een mentale beperking inspraak heeft in de keuze van zijn of haar toekomstige woonvorm. Ze voelen zich het prettigst als ze kunnen wonen en leven op een manier die bij hen past (Beerepoot, 2008).

De mogelijke woonvormen voor meerderjarigen met een mentale beperking worden onderverdeeld in vier categorieën: wooncentra, kleinschalige woonvormen, zelfstandig wonen en zorgwonen. Hieronder worden de mogelijke woonvormen elk formeel omschreven en aangevuld met persoonlijke ervaringen bij het bezoeken van desbetreffende projecten in Vlaanderen.

2.4.1. Wooncentra

Wooncentra zijn grootschalige woonvormen waarbij permanent meerdere begeleiders aanwezig zijn. Een groot aantal personen met een beperking wonen er samen in een gemeenschap (B. Mariscal, 2016). Er wordt samen gegeten in een grote zaal en de dagbesteding wordt meestal binnen het centrum georganiseerd. Volgens politieke en maatschappelijke tendensen wil men mensen met een beperking meer integreren in de samenleving (Vlaanderen, z.d.-c). Grote, afgelegen centra blijken geen goede huisvesting meer te bieden in de huidige maatschappij. Wooncentra lijken bovendien zeer institutioneel waardoor hier niet vaak de voorkeur naar uit gaat. Voor een schaarse doelgroep, namelijk mensen met een (zeer) ernstige mentale beperking, kan een wooncentrum echter wel een goede huisvesting bieden. Het Gielsbos is een uitstekend voorbeeld van een goede benadering voor een wooncentrum, zie deel IV. Cases.

2.4.2. Kleinschalige woonvormen

Om personen met een beperking te integreren in de maatschappij worden steeds vaker kleinschalige woonvormen gerealiseerd. In deze woningen woont een kleine groep mensen met een beperking samen met, eventueel inwonend, personeel (B. Mariscal, 2016). In de woningen heerst een meer huiselijke sfeer en de onderlinge contacten zijn persoonlijker.

Het idee van kleinschalige woonvormen midden in de maatschappij sluit aan bij de vermaatschappelijking van de zorg en de opkomende inclusiegedachte. Midden in de samenleving wonen is een eerste vereiste om betrokken te kunnen zijn bij de omgeving en de maatschappij. Nochtans knelt de gedachte van inclusieve gemeenschap met de individualisering van onze samenleving waardoor men zal botsen op weerstand van de buurt. Voornamelijk in steden is weinig ruimte en tijd voor deze kwetsbare groep waardoor ze sterk vereenzamen. Ook de integratie van een woonvorm voor mensen met een beperking binnen een woonwijk vereist veel zorgvuldigheid. Het beschermende karakter van de woonvorm moet behouden blijven en de woonwijk moet tijd krijgen om deze integratie te accepteren en omarmen (De Fragiele X, z.d.).

Binnen de groep mensen met een licht mentale beperking is een enorm verschil in ondersteuningsbehoefte (De Beer, 2016). Elk woonproject is dan ook gericht op een specifieke groep personen met een LVB. De bewonersgroep wordt samengesteld op basis van de hoeveelheid nood aan begeleiding. Zo kan één woonvorm gelijkwaardige bewoners huisvesten zodat de begeleiding en architectuur van deze woonvorm optimaal zijn voor de bewoners. Een kleinschalige woonvorm biedt een goede balans tussen gemeenschappelijk en privaat, aangepast aan de bewonersgroep. Elke bewoner heeft een eigen kamer uitgerust met slaapruijnte, zithoek en badruimte. De badkamer kan variëren afhankelijk van de zorgnood van de bewoners. Een woning met bewoners die een hoge zorgnood hebben, is uitgerust met grote gemeenschappelijke doucheruimten en aparte toiletten. Een woonvorm met meer zelfstandige bewoners daarentegen voorziet een volledig uitgeruste individuele badkamer aan elke kamer. Elke kleinschalige woonvorm heeft een gemeenschappelijke keuken, eetruimte, zithoek en tuin. De bewoners kunnen hier samen vertoeven. Op die manier wordt zelfstandigheid gestimuleerd, want de bewoners zullen eerst elkaar opzoeken als ze hulp nodig hebben, en pas daarna de begeleiding raadplegen. Het creëren van een kleinschalige woonvorm is maatwerk, aangepast aan de noden van de specifieke bewonersgroep.

De begeleiding in een kleinschalige woonvorm kan op verschillende manieren voorzien worden. Zo kan er overdag personeel aanwezig zijn, en in sommige woonvormen verblijft er ook 's nachts een slapende begeleider. Een slapende begeleider is zeer duur en bij sommige bewonersgroepen niet noodzakelijk. In een bezocht woonproject van Covida is 's nachts geen begeleiding aanwezig in de woning. Het woonproject is dicht bij een zorgcentrum gelegen waardoor professionele ondersteuning nooit ver af is. In deze woonvorm is dan ook één bewoner aangesteld om te bellen naar het nabijgelegen woonzorgcentrum indien nodig. Daarnaast kan een kleinschalige woonvorm begeleiding voorzien in de vorm van een inwonend zorggezin. In dit geval wonen personen met een mentale beperking bij een bestaand gezin, anders dan het eigen gezin. Dit gezin, of minimum één persoon binnen het gezin, is opgeleid om voor de bewoners te zorgen (B. Mariscal, 2016). Begeleiding is op deze manier steeds dichtbij en zo hoeft men geen slapende begeleider te bekostigen. In deel IV worden twee cases besproken waarbij een inwonend zorggezin fungeert als begeleiding, namelijk Maud & Co en VillaVip.

2.4.3. Zelfstandig wonen

Deze woonvorm is bestemd voor personen met een hoge graad van zelfredzaamheid (B. Mariscal, 2016). Een woning kopen of huren is voor personen met een mentale beperking financieel niet eenvoudig. Om rond te komen zijn er twee mogelijkheden. Ten eerste kan een klein aantal personen met een beperking huisvesten in één gebouw. Ze wonen elks in een eigen, volledig uitgeruste studio. De gemeenschappelijke ruimten zijn tot het minimum beperkt zodat optimale zelfstandigheid mogelijk is. De bewoners zijn namelijk zeer fel gesteld op hun privacy. Voor de begeleiding is het praktisch dat meerdere cliënten onder hetzelfde dak wonen zodat ze hen op dezelfde plaats treft. De grens tussen deze woonvorm met begeleiding en gewone appartementen is zeer klein. De bewoners leven bijna volledig zelfstandig, maar hun (lichte) ondersteuningsnood is wel zichtbaar in hun studio's. De moderne, logisch ingedeelde studio is amper zichtbaar door de persoonlijke spullen die er aanwezig zijn. Een te grote tv in het midden van de ruimte, matrassen en handdoeken op de grond en het bed bedekt met ongewassen kleding vormen de aankleding van de studio. Het gemeenschappelijke stofzuigsysteem lijkt nog amper de binnenkant van de studio gezien te hebben en het ruikt er muf. Het is betreurenswaardig dat een mooie studio op deze manier bewoond wordt. Desondanks hun ongedisciplineerd huishouden, proberen de bewoners de studio persoonlijk te maken door bijvoorbeeld aankleding aan de muur te hangen. Ten tweede kan een persoon met een beperking een sociale woning huren. Deze zijn goedkoper en ze bieden een rustige plek voor de bewoner. Ook bij het bezoek aan deze woning is veel rommel en weinig zelfdiscipline zichtbaar.

Het is duidelijk dat de bewoners nood hebben aan meer ondersteuning. Sommige personen die zelfstandig wonen, hebben lichte ondersteuning van een externe medewerker nodig die één of enkele keren per week langskomt (B. Mariscal, 2016). Anderen hebben meer nood aan ondersteuning en bij hen komen dagelijks meerdere personen langs zoals familiehelp, zorghelp, persoonlijke begeleiding en verzorging. De notie 'zelfstandig wonen' is in deze gevallen relatief. Bovendien staat dit haaks op het tekort aan personeel in de zorgsector. Vooral bij de sociale woningen is het niet efficiënt voor zorgverleners dat elke cliënt op een andere locatie is gevestigd.

Over het algemeen kan men stellen dat een zelfstandige woning wel de nood aan zelfstandigheid invult, maar het is geen ideale woonvorm voor mensen met een mentale beperking. Ze hebben nog steeds behoorlijk veel nood aan begeleiding en het gebrek eraan leidt tot nare woonomstandigheden.

2.4.4. Zorgwonen

Een kangoeroewoning of zorgwoning is een ondergeschikte wooneenheid die in, aan of langs een woning geplaatst wordt. Deze woonvorm wordt vooral aangewend voor ouders of grootouders die zorg nodig hebben. Een zorgwoning kan eveneens gebruikt worden door een hulpbehoevende zoon of dochter. Personen met een handicap, personen die in aanmerking komen voor een tegemoetkoming van de Vlaamse zorgverzekering of personen die hulp nodig hebben om zelfstandig te wonen, kunnen huisvesten in een zorgwoning (CM Ziekenfonds, z.d.). Op deze manier kan het familielid thuis verzorgd worden wat aansluit bij de evolutie in de zorg om mensen thuis te verzorgen. Dit resulteert in een meer kwaliteitsvol leven. Ieder heeft zijn eigen privacy die gerespecteerd moet worden.

Een voorbeeld van zorgwoningen zijn de vier units van Spectrum vzw. Spectrum vzw biedt professionele dienstverlening aan volwassen personen met een verstandelijke beperking. Op hun domein werden vier zorgwoningen gebouwd. Hier zijn de ondergeschikte wooneenheden naast het zorgcentrum gebouwd in plaats van aan een woning. De modulaire woonunits van telkens 30 m² zijn elks uitgerust met een woonruimte, slaapkamer, sanitair en keukenblok. Het keukenblok heeft geen kookvuur of microgolf aangezien de bewoners in het centrum eten. Op deze manier wonen de volwassenen zelfstandig, maar is er steeds begeleiding en zorg binnen handbereik.

2.4.5. Conclusie

Na het bestuderen van de vier mogelijke woonvormen voor meerderjarigen met een mentale beperking blijken kleinschalige woonvormen het meest geschikt voor deze doelgroep. Het biedt een goede balans tussen privaat en gemeenschappelijk en men kan de zelfstandigheid uitbouwen. Het verhelpt eenzaamheid bij deze doelgroep door middel van direct aanwezige sociale contacten binnen de woning, zonder elkaars privacy te verstoren. Kleinschalige woonvormen bieden een warme thuis waar men zich veilig voelt door de aanwezigheid van ondersteuning. Bovendien sluiten kleinschalige woonvormen aan bij de maatschappelijke tendens over inclusie. Binnen de groep mensen met een licht mentale beperking is een enorm verschil in ondersteuningsbehoefte (De Beer, 2016). De woonvorm moet dus afgestemd worden op de specifieke bewonersgroep. Om een optimaal draaiende woonvorm te realiseren, moeten de bewoners over een zelfredzaamheidsgraad beschikken conform de woonvorm én de woonvorm moet hierop afgestemd zijn.

Elke woonvorm heeft zijn unieke troeven, maar ook knelpunten. In alle woonvormen wordt aangehaald dat er nood is aan meer afgesloten hoekjes in de leefruimte. Hier kan men dan rustiger zitten dan in één grote leefruimte. Bij kleinschalige woonvormen is er nood aan een grote bergruimte, een ruime keuken en een voldoende grote wasplaats. Daarnaast moet een gemeenschappelijke plaats voor schoenen, pantoffels en jassen voorzien worden zodat men hiervoor niet telkens naar de kamer moet. Een extra tafel voor activiteiten naast de eettafel zou ook een pluspunt zijn. Binnen kleinschalige woonvormen is er dus nog ruimte voor verbetering.

DEEL III. EEN THUIS VOOR WELBEVINDEN

Dit deel gaat dieper in op het thuisgevoel. Een benadering over verscheidene concepten met betrekking tot 'Sense of place' wordt in verband gebracht met twee benaderingen over 'Design for well-being'. De verschillende visies komen overeen en vullen elkaar aan wat resulteert in vijf aspecten die het thuisgevoel beïnvloeden.

De algemene ambitie in de huidige zorg is het verhogen van de levenskwaliteit van zorgbehoevende personen. De term levenskwaliteit verwijst naar de algemene levensomstandigheden van een persoon en omvat de omgeving, sociale, maatschappelijke, materiële en andere aspecten van het leven die mogelijk de eigen evaluatie van zijn of haar leven beïnvloeden (Diener et al., 2018). Een goede levenskwaliteit is essentieel in het bestaan van een persoon. Dat is echter persoonlijk en dus verschillend voor iedereen (Van Puyenbroeck & Luyten, 2016).

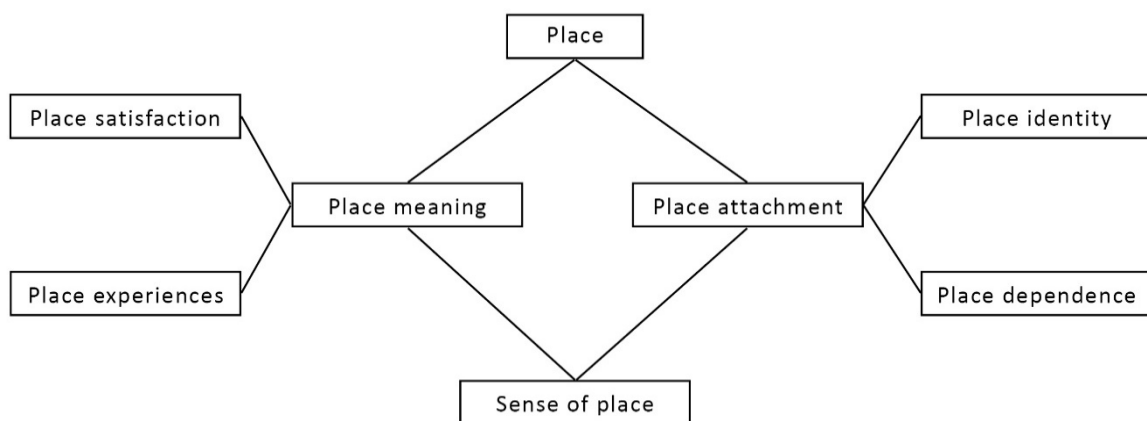
Levenskwaliteit kan beïnvloed worden door vele factoren. In dit deel worden drie benaderingen met betrekking tot levenskwaliteit besproken. Elk onderdeel van dit deel begint met een definiëring van de term, gevolgd door het belang van het betreffende onderzoeksdomein en de bijzondere relevantie hiervan in functie van mijn scriptie en masterproject. Telkens wordt de theorie dus gekoppeld aan het wonen voor mensen met een LVB in kleinschalige woonvormen. Op die manier wordt de theorie omgezet in praktisch toepasbare elementen die in rekening gebracht worden in het masterproject.

Het eerste onderdeel gaat over de notie 'plaats' geformuleerd aan de hand van een model opgesteld door Sebastien (2020). De verbondenheid met een bepaalde plaats draagt bij tot het thuisgevoel op de desbetreffende plek. Om uiteindelijk een thuis te creëren voor mensen met een mentale beperking is het belangrijk dat zij zich goed voelen op de nieuwe plek. In het tweede onderdeel wordt 'Design for wellbeing' geanalyseerd aan de hand van twee benaderingen. Zichzelf goed voelen in een ruimte is een essentieel ingrediënt voor een geslaagd thuisgevoel. De eerste benadering, namelijk '5 ways to wellbeing' is gericht op het subjectief welbevinden van een individu binnen de gemeenschap. De tweede benadering over welbevinden betreft de 12 geluksverhogende strategieën van Lyubomirsky (2007). Elke benadering draagt bij tot dit thuisgevoel en is dus relevant voor het creëren van een thuis voor mensen met een mentale beperking.

3.1. SENSE OF PLACE

De notie 'plaats' refereert naar een plaats die betekenis gekregen heeft door een individueel, collectief en cultureel proces (Tuan, in Sebastien, 2020) als gevolg van interactie tussen persoon en plaats. De waarde van het denkbeeld over 'plaats' is de laatste jaren gestegen met vooral een toenemende waarde in buurten, dorpen en kleine steden (Janz, Kruger en Jakes, in Sebastien, 2020). Bijgevolg worden een groot aantal benaderingen uiteengezet over de notie 'plaats' waardoor hoofd- en bijzaken amper te onderscheiden zijn.

Het onderzoek van Sebastien (2020) voegt de 7 meest bestudeerde concepten doorheen verschillende disciplines over de relatie met een plek samen. In figuur 4 zijn de benaderingen en hun verbanden schematisch voorgesteld. De twee hoofdbenaderingen zijn de betekenis van en de gehechtheid met een plaats. Elke hoofdbenadering wordt gekoppeld aan twee andere concepten.

Figuur 4: Kadervoorstel voor een ruimtelijke benadering van Sense of place (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Sebastien, L. (2020))

PLACE MEANING

De betekenis van een plaats is gebaseerd op sympathie of afkeer voor de verschillende entiteiten van een plek (Sebastien, 2020). Een plaats krijgt een symbolische betekenis wanneer fysieke eigenschappen ervan een verbonden emotionele en sociale waarde hebben (Beery en Wolf-Watz, in Sebastien, 2020). Dit is per individu verschillend door de subjectieve, emotionele kwaliteit van interpretaties van plekken (Norberg-Schulz, Wynveen et. al, in Sebastien, 2020). 'Place satisfaction' en 'Place experiences' zijn twee concepten die het denkbeeld over de betekenis van een plaats ondersteunen, zoals zichtbaar in figuur 4. De tevredenheid over een plaats is afhankelijk van verworven kennis over een plek. De waargenomen kwaliteiten van een plek worden geïnterpreteerd als een verzameling aan overtuigingen, evaluaties en oordelen over een plaats (Milligan, Chen et al., in Sebastien, 2020). Bijgevolg worden verwachtingen over een plek gevormd (Insch en Florek, in Sebastien, 2020). Daarnaast kan een plaats ook betekenis krijgen door er ervaringen op te doen. Het is hierbij niet de plek op zichzelf die betekenisvol is, maar het zijn eerder de mogelijke ervaringen die een plek betekenis geven (Manzo, in Sebastien, 2020). De beleefde ervaringen kunnen levensgeschiedenis, sociale processen en individuele ervaringen zijn. Ze beïnvloeden het begrip van een plaats (Haywood, in Sebastien, 2020).

PLACE ATTACHMENT

De gehechtheid aan een plaats (Altman en Low, in Sebastien, 2020) is een psychologisch onderzocht fenomeen dat het affectieve aspect van emoties en gevoelens aanspreekt (Jorgensen en Stedman, in Sebastien, 2020). Place attachment omvat de emotionele connectie tussen het individu met een persoonlijke ziel en de fysieke omgeving (Patterson en William, in Sebastien, 2020). Zo'n emotionele connectie varieert doorheen de tijd door het veranderen van de identiteit en afhankelijkheid van het individu (Guillan, in Sebastien, 2020). Place identity is een belangrijke aandrijver voor de hechting van personen met een plek (Sebastien, 2020). Fysieke elementen van een ruimte beïnvloeden namelijk het individueel zelfconcept (Proshansky et al., in Sebastien, 2020). Volgens Sebastien (2020) hebben plaatsen en mensen evenveel invloed op elkaar. De samenhang van een individu met een plek is gebaseerd op de mogelijkheid van een plek om bepaalde noden te vervullen (Vaske en Kobrin, in Sebastien, 2020). Op die manier wordt een plaats gezien als hulpbron voor het bereiken van doelen (William et al., in Sebastien, 2020).

SENSE OF PLACE

Het allesomvattende 'Sense of place' verenigt het emotionele gevoel over plaatsen en hun representaties. Het wordt gezien als een attitude (Jorgensen en Stedman, in Sebastien, 2020) die gedragsintenties en verplichtingen aanspreekt (Guiliani en Feldman, in Sebastien, 2020).

De zeven concepten hangen samen en hebben invloed op elkaar. Zo kan een identiteit geconstrueerd worden (place identity) aan de hand van ervaringen op een plek (place experiences). Niet alle concepten van het model moeten geprojecteerd worden in een project. Men ondervindt reeds betrokkenheid met een plek wanneer twee elementen van het schema aanwezig zijn.

3.1.1. Het belang van verbondenheid met een plek

Sebastien (2020) brengt de 7 concepten rond interacties tussen personen en plaatsen samen binnen een ruimtelijke benadering. De auteur wil zo de rol van ruimten versterken omdat in onderzoeken naar de menselijke relatie tot een plaats het sociale aspect overheerst. Tegelijkertijd heeft de fysieke wereld ook invloed op de voelbare hechting met een plaats. Bovendien kunnen de geschiedenis, waarden, identiteit en gehechtheid van individuen zich alleen ontplooien binnen een plaats (Stockols en Shumaker, in Sebastien, 2020). Daarom moet de invloed van een fysieke ruimte betrokken worden in het onderzoek naar 'Sense of place' (Stedman, in Sebastien, 2020).

Het onderzoek van Sebastien (2020) is gericht op betrokkenheid met de natuur, echter kan men zich ook betrokken voelen tot ruimtelijke aspecten of elementen in een ruimte. Naar de theorie van Otto Friedrich Bollnow in *Mensch und Raum* (2010) oriënteert men zich steeds op een thuisplek, ook als men ergens anders is. Het hebben van een plek waarmee men zich verbonden voelt, biedt een aanknopingspunt wat leidt tot een veilig gevoel.

3.1.2. Sense of place bij personen met een LVB in kleinschalige woonvormen

Voor personen met een LVB worden kleinschalige woonvormen gecreëerd waarin ze kunnen huisvesten. De nieuwe bewoners hebben in de meeste gevallen (nog) geen relatie met de plaats van hun nieuwe woonvorm. Op het moment dat ze in hun nieuwe huisvesting trekken, hebben ze nog geen connectie met de plaats. In deze context is het vooral belangrijk om betrokkenheid met de plek mogelijk te maken in de toekomst. In dit onderdeel wordt gekeken naar de specifieke omgevingskenmerken waaraan de doelgroep betekenis geeft. Deze kunnen vervolgens in acht genomen worden bij het ontwerp van kleinschalige woonvormen.

PLACE MEANING

Een plaats kan een symbolische betekenis krijgen wanneer fysieke elementen met een verbonden emotionele en sociale waarde aanwezig zijn (Beery en Wolf-Watz, in Sebastien, 2020). Het is daarom belangrijk dat er ruimte is voor persoonlijke spullen binnen de kleinschalige woonvorm. Personen met een mentale beperking hechten namelijk veel belang aan persoonlijke spullen en de afkomst ervan. Wanneer ze iets krijgen van een dierbaar persoon zoals hun ouders, zetten ze dit graag op een zichtbare plek in hun kamer. Daarnaast zijn foto's een middel om zich te omringen met herinneringen aan betekenisvolle momenten. Personen met een LVB omringen zich dan ook graag met foto's van personen die voor hen belangrijk zijn.

De tevredenheid over een plaats is zeer individueel, want elke persoon evalueert de waargenomen kwaliteiten van een plaats op een andere manier. Zo kan iemand houden van gezellige drukte terwijl iemand anders rust verkiest. Uit bevestigingen met personen met een mentale beperking blijkt dat de meerderheid graag op een rustige plek zit, eventueel samen met één of twee andere personen. Na een moment van drukte genieten ze dan ook van rust op hun private plek. Daarnaast kan een plaats ook verwachtingen oproepen. Zo wordt er in de keuken verwacht dat de bewoners helpen met koken, terwijl ze in hun eigen kamer geen verplichtingen hebben. De verwachtingen verschillen dus per ruimte op basis van functie en de mate van privacy.

De toekomstige bewoners van een kleinschalige woonvorm hebben nog geen ervaringen kunnen opdoen op de plaats. In dit geval zijn het de mogelijke ervaringen die een plek betekenis geven (Manzo in Sebastien, 2020). Het zelfstandig wonen is voor de doelgroep een uitdaging op zichzelf. Daarnaast moet de woonvorm mogelijkheden bieden om ervaringen op te doen, zoals de aanwezigheid van een ruimte voor recreatieve activiteiten, dagbesteding, sociaal contact,... Ook biedt de centrale ligging van de woonvorm mogelijkheden tot inclusie in de maatschappij. Succeservaringen zijn belangrijk bij de ontwikkeling van personen met een mentale beperking (de Beer, 2016). Goede ervaringen zullen dan ook bijdragen tot de creatie van een band met de plaats.

PLACE ATTACHMENT

Een emotionele connectie tussen de ziel en de omgeving kan tot stand komen door een gevoel van gemeenschappelijke roots, historische claim en nostalgie (Savage et al., in Sebastien, 2020). De toekomstige bewoners zijn niet opgegroeid op de plek en hebben dus geen historische verbinding met de plek. In dit geval is er sprake van een plaats voor het uitvoeren van entiteiten. De biografie van de bewoners hecht zich op een gekozen locatie (Savage et al., in Sebastien, 2020). Het gevoel van betrokkenheid bij de plaats kan wel gestimuleerd worden door betrokkenheid en inspraak van de toekomstige bewoners.

In een kleinschalige woonvorm heeft de plaats invloed op de individuele zelfontwikkeling (Proshansky et al., in Sebastien, 2020). De locatie binnen de maatschappij biedt mogelijkheden tot inclusie wat op zijn beurt zelfstandigheid biedt. Bovendien gaan de bewoners zichzelf identificeren met een plek. Vooral het idee van zelfstandig wonen draagt in dit concept bij tot de visie van mensen met een LVB over zichzelf. Ze hebben namelijk vaak een beeld over zichzelf dat vol mislukkingen zit (Klik Kennispocket, 2017). Door zelfstandig te wonen kunnen ze hun vermogen tonen wat resulteert in een beter zelfbeeld. Ze uiten zich ook naar de buitenwereld als zelfstandig persoon die niet meer thuis hoeft te wonen, maar die net als leeftijdgenoten op eigen benen staat.

De mogelijkheid van een plek om bepaalde noden te vervullen (Vaske en Kobrin, in Sebastien, 2020) richt zich bij kleinschalige woonvormen vooral op het zelfstandig wonen. Personen met een LVB hebben nood aan zelfstandigheid die vervuld kan worden door zelfstandig te gaan wonen. Evenwel zorgt dit niet voor een inkomen om op eigen benen te staan. De locatie van een kleinschalige woonvorm moet gekozen worden op basis van beschikbare werkgelegenheid in de buurt opdat de bewoners inclusief kunnen werken. Op deze manier wordt een kleinschalige woonvorm gezien als hulpbron voor het bereiken van de doelen van personen met een mentale beperking (William et al., in Sebastien, 2020).

SENSE OF PLACE

Het allesomvattende concept spreekt gedragsintenties en verplichtingen aan (Guilliani en Feldman, in Sebastien, 2020). Het is belangrijk dat personen met een mentale beperking zelf klaar zijn om de zelfstandigheid aan te gaan, zo niet resulteert het in eenzaamheid en een angstgevoel met bijgevolg een slechte ervaring. Om een goed gedrag binnen de kleinschalige woonvorm te stimuleren, moeten de omgevingskenmerken aansluiten bij de waarden en noden van de bewoners.

3.2. DESIGN FOR WELLBEING

Naast het hebben van een plek waar men zich verbonden voelt, moet men zich ook goed voelen op deze plek. Dit onderdeel gaat dieper in op aspecten die kunnen bijdragen om zo'n plek te creëren.

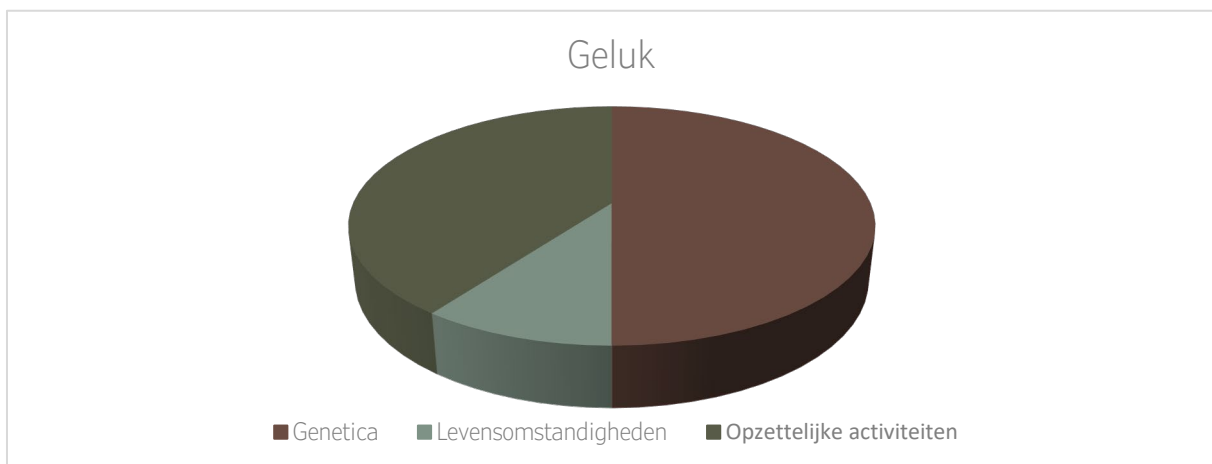
Gezondheid werd in 1948 door de Wereldgezondheidsorganisatie gedefinieerd als *“een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet slechts de afwezigheid van ziekte of andere lichamelijke gebreken.”* (WHO, in Steemers, 2015). De nadruk ligt hierbij op de manier waarop een individu in de samenleving functioneert en bijgevolg een bloeiende maatschappij ondersteunt. Gezondheid wordt niet meer louter geformuleerd als de afwezigheid van slechte gezondheid (WHO, in Steemers, 2015).

Gezondheid bestaat uit twee domeinen, namelijk lichamelijke en geestelijke gezondheid. Bij de eerste spreekt men eerder over welzijn gebaseerd op meetbare waarden. Geestelijke gezondheid daarentegen is een subjectief, psychologisch element gebaseerd op kwalitatieve waarden (Steemers, 2015). Welbevinden is een subjectieve term gebaseerd op hoe mensen hun eigen leven evalueren vanuit hun eigen perspectief (Diener et al., 2018). Welzijn mag niet gelijkgesteld worden aan welbevinden, maar gezondheid is wel een ingrediënt voor de subjectieve beoordeling van het leven (Diener et al., 2018). Gezondheid en subjectief welbevinden zijn dus onderling afhankelijk.

3.2.1. Het belang van welbevinden

De laatste jaren vindt een verschuivende focus van objectief welzijn naar subjectief welbevinden plaats (Petermans, 2019). Vroeger keek men naar objectieve omstandigheden van een omgeving zoals de hoeveelheid daglicht, circulatie, energie-efficiëntie, ... Dit is vandaag nog altijd erg belangrijk, maar momenteel willen mensen meer 'betekenis' in hun leven ervaren, waardoor steeds meer onderzoek gedaan wordt naar subjectief welbevinden en geluk (Petermans, 2019).

Volgens Lyubomirsky (2007) bestaat geluk uit 50% genetica, 10% levensomstandigheden en 40% opzettelijke activiteiten, zie figuur 5. De helft van ons geluk wordt bepaald door een genetisch bepaalde aanleg; een onveranderlijke factor. Leefomstandigheden zoals rijkdom, fysieke schoonheid en bijvoorbeeld de plek op aarde waar je woont, hebben slechts een kleine invloed op ons gelukgevoel. Dit is te verklaren door hedonistische adaptatie, het vermogen van de mens om zich snel aan te passen aan veranderende omstandigheden (Lyubomirsky, 2007). Het sturen van opzettelijke activiteiten blijkt dus de best mogelijke manier om mensen aan een geluksgevoel te helpen (Lyubomirsky et al. in Petermans, 2019). Het dagelijks bewust gedrag is de sleutelfactor tot persoonlijk geluk.

Figuur 5: De factoren van ons geluk (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Lyubomirsky, S. (2007))

Het idee dat geluk voor 40% gestuurd kan worden, is ook zichtbaar in de nieuwe definitie over gezondheid opgesteld door de onderzoeker Machteld Huber (Kraaijvanger; 2014). De nieuwe definitie luidt: "Gezondheid als het vermogen om zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen in het leven." In tegenstelling tot de definitie opgesteld door WHO wordt het potentieel benadrukt om gezond te zijn of te worden. Persoonlijke groei, ontwikkeling en het vervullen van persoonlijke doelen in het leven worden in rekening gebracht (Kraaijvanger; 2014). Het is dus belangrijk dat interieurarchitecten inspirerende omgevingen ontwerpen die mensen ertoe aanzetten zinvolle activiteiten te ondernemen. Deze activiteiten stellen op hun beurt mensen in staat om aan hun geluk te werken wat resulteert in een beter welbevinden (Petermans, 2019). Door middel van design kunnen gebruikers aangestuurd worden tot positief gedrag. Ontwerpmatig kan een reeks geschikte stimuli geboden worden wat mogelijks kan resulteren in onbewuste gedragsveranderingen (Steemers, 2015). Toch mag je als ontwerper de omgeving van de gebruikers niet nauw beheersen. Het ontwerp moet inspelen op de behoeften, het gedrag en de vereisten van gebruikers. Op die manier krijgen ze keuzevrijheid en controle over hun omgeving (Steemers, 2015).

3.2.2. Geluk bij personen met een LVB in kleinschalige woonvormen

Het hebben van een licht mentale beperking is moeilijk onder te brengen in de 40% synthese over geluk van Lyubomirsky (2007), zie figuur 5. Het hebben van een mentale beperking is namelijk voor een deel aangeboren en dus onderdeel van de 50% onveranderlijke genetische aanleg. Daarnaast kunnen de leefomstandigheden waarin de persoon opgroeit een onvoldoende ontwikkeling tot stand brengen (de Beer, 2016). Wanneer men weinig tijd aan een kind besteedt, en er bijvoorbeeld weinig tegen praat, zal het kind zich minder goed ontwikkelen. Een kind moet gestimuleerd worden om bij te leren en om zichzelf te ontplooien (de Beer, 2016). In kansarme gezinnen kan deze stimulans ontbreken wat een ontwikkelingsachterstand teweeg kan brengen. Opvoeding drukt dus een zware stempel op de ontwikkeling van kinderen (Van IJzendoorn, in Ponsioen, 2010). Voor een groot deel zijn de kaarten dus al geschud, maar een gelukkig leven leiden is nog steeds mogelijk aangezien 50% slechts de helft is van 100%. Er is dus nog genoeg ruimte vrij om zaken te veranderen (Lyubomirsky, 2007). Daarnaast heeft de mens het vermogen om zich snel aan te passen aan leefomstandigheden. Men accepteert iets wat bij zijn leven hoort (Lyubomirsky, 2007). Mensen met een mentale beperking moeten leren leven met hun beperking om een zinvol bestaan te kunnen opbouwen (Klik Kennispocket, 2017).

In het onderdeel 'inclusie' in deel II wordt aangehaald dat mensen met een beperking een achtergestelde positie in de maatschappij hebben (GRIP vzw, 2006). Dit is het gevolg van een lager opleidingsniveau, een lagere participatie op de reguliere arbeidsmarkt, een zwakkere economische positie,... Deze achtergestelde maatschappelijke positie doet vermoeden dat ze objectief gezien in minder kwalitatieve woonomstandigheden leven dan mensen zonder een beperking. Nochtans is er geen verschil in tevredenheid over de woning waarin men leeft tussen de twee bevolkingsgroepen (GRIP vzw, 2006). Mensen met een beperking maken zich wel meer zorgen over levensaspecten zoals sociale contacten, woning, vrijetijdsbesteding, levensstandaard en inkomen (GRIP vzw, 2006).

Het idee dat mensen met een beperking een lagere levenskwaliteit hebben dan mensen zonder beperking is een heersende opvatting (Cummins, in McGillivray et al., 2009). Deze wordt weerlegd in een onderzoek naar de beoordeling van welbevinden vanuit het perspectief van mensen met een milde tot matige verstandelijke beperking (McGillivray et al., 2009). Het onderzoek wijst uit dat mensen met een verstandelijke beperking hun welbevinden niet noodzakelijk slechter beoordelen dan mensen zonder beperking (McGillivray et al., 2009). Het hebben van een verstandelijke beperking heeft dus niet noodzakelijk invloed op het subjectieve welbevinden van een individu. Dit valt te verklaren door de lagere levensstandaard bij mensen met een mentale beperking (McGillivray et al., 2009).

Een interieurarchitect richt de focus vooral op de veranderlijke opzettelijke activiteiten die nog voor 40% het geluk kunnen beïnvloeden. Binnen kleinschalige woonvormen is het belangrijk dat inspirerende omgevingen voorzien worden waar de bewoners activiteiten kunnen uitoefenen. In de hierop volgende onderdelen worden twee benaderingen besproken om geluk te bevorderen. Elke benadering wordt gereflecteerd op de doelgroep en kleinschalige woonvormen. De analyse vormt de basis voor het uitwerken van mijn masterproject.

3.2.3. MODEL 1: 5 ways to mental wellbeing

Het model '5 ways to mental wellbeing' opgesteld door The New Economics Foundation is gericht op het verbeteren van de mentale gezondheid en het welbevinden van de hele bevolking (Aked en Thompson, 2011). De vijf aspecten die hier centraal staan, zijn de volgende:

1. VERBDINDEN met de mensen om je heen. Tijd investeren in sociale verbindingen die je leven ondersteunen en verrijken, hangt samen met welbevinden en lichamelijke gezondheid.
2. ACTIEF BLIJVEN zorgt niet enkel voor een vermindering van fysieke gezondheidsproblemen, het geeft bovendien een goed gevoel. Het beoefenen van een fysieke activiteit die aansluit bij het persoonlijk vermogen resulteert in mentale gezondheid.
3. OPMERKZAAMHEID helpt om ongewone en mooie zaken op te vangen. Nieuwsgierig zijn en genieten van het moment geeft waardering voor wat een persoon belangrijk vindt.
4. LIJVEN LEREN zorgt voor nieuwe ervaringen. Dit leren hoeft niet educatief te zijn, het kan ook een recreatieve bezigheid zijn die men ontwikkelt. Het stellen van een uitdaging geeft voldoening wanneer het doel bereikt wordt.
5. GEVEN, hoe klein de attentie ook is, wordt beloond door voldoening. Pro-sociaal gedrag heeft dan ook een positieve invloed op geluk, in tegenstelling tot egocentrisme (Steemers, 2015).

De five ways of wellbeing zijn erop gericht individuen te motiveren om welbevinden te bevorderen. Bewustwording is hierbij een eerste stap die leidt tot een verandering in het denken over passende ondersteuning voor geestelijke gezondheid. Oorspronkelijk beoogde men om met één van de vijf manieren rekening te houden, maar uit toepassingen blijkt dat vaak meerdere aspecten aangesproken worden. Momenteel wordt ernaar gestreefd de vijf aspecten te laten passen binnen één toepassing.

5 ways to wellbeing in interieurarchitectuur

De vijf aspecten die hierboven besproken werden, kunnen in verband gebracht worden met fysieke ontwerpkenmerken. Gezondheid en welbevinden worden namelijk bepaald door een reeks factoren die verband houden met de kwaliteit van onze gebouwde omgeving. Op lange termijn kan dit gevolgen hebben voor de kwaliteit van het leven (Steemers, 2015).

1. VERBINDEN

Door het beschikbaar stellen van lokale openbare ruimten worden kansen geboden aan mensen om verbindingen te maken. Dit is een belangrijk aspect van welbevinden voor individuen in hun bredere gemeenschap. De locatie van een sociale ruimte is een belangrijke kwaliteit. Het moet nabij gelegen en toegankelijk zijn. Daarnaast moet de ruimte huiselijk zijn zodat een gevoel van veiligheid en vertrouwdheid opgewekt wordt. Het gebouw trekt mensen door zijn aangenaamheid die vredig of net bruisend kan zijn, of door unieke kwaliteiten als esthetiek (Steemers, 2015).

2. ACTIEF BLIJVEN

Beweging hoeft niet steeds in een sportschool gevestigd te zijn. Een gemakkelijke en directe toegang tot winkels, werk, school, openbaar vervoer, ... zorgt ervoor dat men vaker te voet gaat. Plaatsen met een hoge residentiële dichtheid worden geassocieerd met nabijgelegen voorzieningen. Bovendien kan fysieke activiteit ook binnenshuis bevorderd worden, door (gedeelde) oefenruimte aan te bieden, trapgebruik te stimuleren en circulatieroutes aantrekkelijk te maken (Steemers, 2015).

3. OPMERKZAAMHEID

Het opmerken van waardevolle zaken is vooral persoonlijk en dus afhankelijk van het karakter. Recent onderzoek toont wel aan dat het aanbieden van kunst, planten, landschapsarchitectuur, wilde dieren en open ruimten resulteert in hogere opmerkzaamheid. Daarnaast resulteert een hoger aandeel publieke ruimte ten opzichte van private ruimte in verhoogde oplettendheid (Anderson, in Steemers, 2015).

4. BLIJVEN LEREN

De mogelijkheid om te blijven leren, is afhankelijk van de aanwezigheid van een fysieke ruimte hiervoor. De ruimte heeft invloed op de intellectuele ontwikkeling, zo lijkt een schoon en opgeruimd huis veilig om te spelen en zich te ontwikkelen (Steemers, 2015).

5. GEVEN

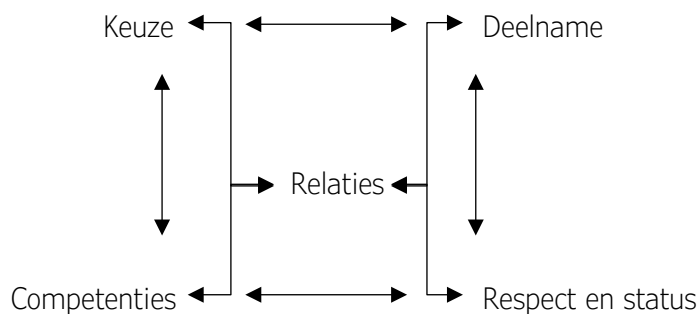
Over het algemeen blijken mensen in landelijke gebieden behulpzamer te zijn dan in stedelijke omgevingen. Dit bevestigt dat contact met de natuur waardevol is. (Korte & Kerr, in Steemers, 2015). Men vertoont echter wel meer altruïstisch gedrag in buurten met diversiteit, nabijheid en toegankelijkheid. Deze positieve kenmerken van ruimteontwerp zijn vooral gevestigd in stedelijke omgevingen (Anderson, in Steemers, 2015).

5 ways to wellbeing bij personen met een LVB in kleinschalige woonvormen

De vijf aspecten van mentaal welbevinden worden in dit onderdeel vanuit het oogpunt voor mensen met een mentale beperking bekeken. Bovendien worden de fysieke ontwerpkenmerken in verband gebracht met kleinschalige woonvormen. De toespitsing op de doelgroep en specifieke woonvorm is relevant voor deze scriptie aangezien het aansluit op het beoogde programma voor het masterproject.

1. VERBINDEN

Goede sociale relaties zijn voor personen met een LVB uitermate belangrijk. Communicatie is een basisbehoefte waarbij men vooral nood heeft aan erkenning, invloed en genegenheid (de Beer, 2016). Er zijn verschillende factoren die de kwaliteit van het bestaan beïnvloeden, deze zijn zichtbaar in figuur 6. Sociale relaties staan centraal wat erop wijst dat dit aspect noodzakelijk is om de andere factoren te kunnen invullen (Boschman, in de Beer, 2016).

Figuur 6: Factoren die de kwaliteit van het bestaan bepalen (Figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Boschman in de Beer, Y. (2016))

Hoewel de nood aan contacten voor personen met een LVB van groot belang is, hebben zij een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Ze kunnen moeilijker hun emoties controleren en weten soms niet hoe ze moeten reageren in specifieke situaties. Hun taal en communicatie is minder ontwikkeld en hun empathisch vermogen – meevoelen met iemand – is lager (de Beer, 2016). Bovendien hebben ze minder vermogen om vriendschappen te onderhouden. Ondanks hun sociale onhandigheid hebben personen met een mentale beperking wel een sterke verbondenheid met voor hen belangrijke personen (Klik Kennispocket, 2017).

Personen met een LVB hebben nood aan sociale verbindingen die hun leven ondersteunen. Dit kan enerzijds met andere personen met een mentale beperking. Het ontwikkelen van een netwerk met andere kwetsbare mensen zorgt ervoor dat ze van elkaars talenten kunnen gebruikmaken. Ze kunnen elkaar helpen waardoor ze tezamen zelfredzamer zijn. Het gemeenschappelijk doel, zelfstandig leven, wordt eenvoudiger door elkaar te helpen (Klik Kennispocket, 2017). Door samen te wonen in een kleinschalige woonvorm, kunnen ze van elkaars hulp genieten en moeten ze de begeleiding minder raadplegen. Personen met een mentale beperking wonen onder hetzelfde dak waardoor ze gemakkelijker sociale contacten leggen. Daartegenover moet men wel voldoende privacy hebben om conflicten te vermijden. Tijd investeren in het behoud van vriendschappen is ook makkelijker wanneer men samenwoont. Anderzijds hebben mensen met een LVB ook een sociaal vangnet nodig bestaande uit vrienden, familie, burens, werkgevers, professionals, ... Een sociaal netwerk dat hulp en

ondersteuning biedt, is voor hen een beschermende factor (de Beer, 2016). Binnen een kleinschalige woonvorm is steeds professionele hulp in de buurt die ze kunnen raadplegen.

Tot slot is verbondenheid met de bredere gemeenschap nodig. Om deze verbondenheid tot stand te brengen is inclusie in de lokale buurt en de maatschappij noodzakelijk, dit wordt uitgebreid besproken in het onderdeel 'inclusie' in deel II.

2. ACTIEF BLIJVEN

Het aspect actief blijven is niet zozeer gefocust op intensief sporten, maar het refereert eerder naar beweging in het dagelijkse leven. De kleinschalige woonvorm moet in de buurt van winkels, werk en openbaar vervoer gelegen zijn zodat de bewoners hier zelf naartoe kunnen wandelen. Dit is voor deze doelgroep een vereiste aangezien fietsen moeilijk is, en autorijden uitgesloten. Naast de nodige beweging zorgt het ook voor een gevoel van autonomie. Ze kunnen zelfstandig naar hun werk of naar de winkel aangezien deze op wandelafstand gelegen zijn, of bereikbaar zijn met het openbaar vervoer. De combinatie van beweging en zelfstandigheid geeft een gevoel van voldoening.

3. OPMERKZAAMHEID

De aandacht van personen met een LVB is weinig selectief en hun waarneming is weinig specifiek (de Beer, 2016). Daarenboven hebben ze vaak een beeld van zichzelf dat vol mislukkingen zit. Ze moeten eerst vertrouwen hebben in hun eigen kunnen met behulp van begeleiding en succeservaringen (Klik Kennispocket, 2017). Alleen als ze tevreden zijn met zichzelf zullen ze oog hebben voor het moois in hun omgeving. Ze kunnen echter op basis van persoonlijke interesses wel momenten hebben waar ze extreem van genieten. In de kleinschalige woonvorm zal de gezamenlijke ruimte zorgen voor verhoogde oplettendheid. Volgens de ontwerpkenmerken zouden open ruimten de opmerkzaamheid verhogen (Steemers, 2015), dit moet genuanceerd worden in kleinschalige woonvormen aangezien hier geborgenheid en huiselijkheid centraal staan.

4. BLIJVEN LEREN

Personen met een mentale beperking hebben minder cognitieve vaardigheden waardoor ze moeilijker bijleren. Ze leren vooral uit concrete ervaringen en vanuit voorbeelden omdat hun praktische vaardigheden beter ontwikkeld zijn (de Beer, 2016). Het stimuleren van hun recreatieve bezigheden zorgt ervoor dat ze deze verder uitbouwen. Samen met de begeleiding wordt een evenwicht gezocht tussen de vaardigheden van de persoon en zijn persoonlijke doelen. Stapsgewijs kunnen ze hun zelf opgelegde doelen behalen wat leidt tot voldoening. (Klik Kennispocket, 2017).

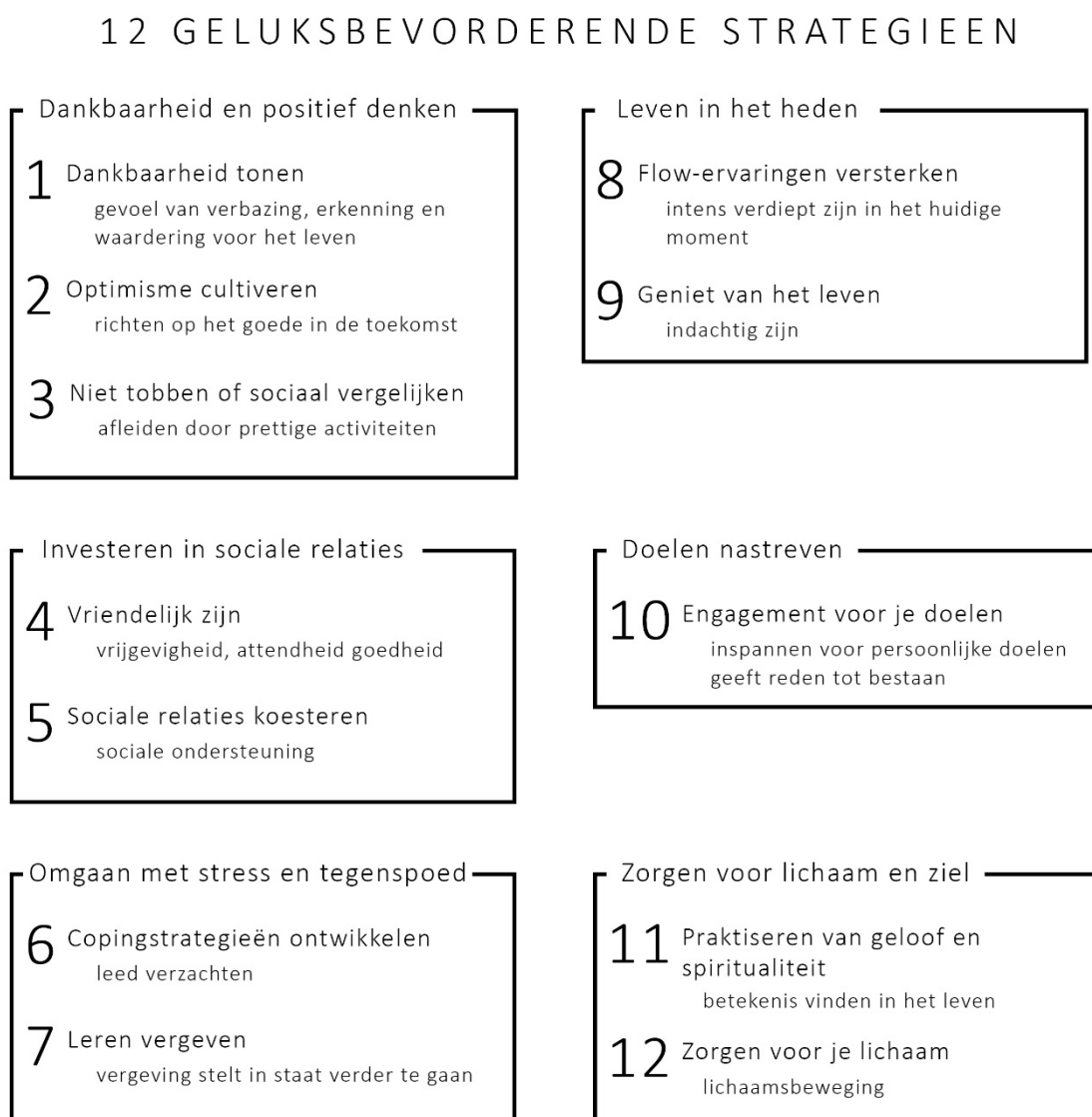
5. GEVEN

Personen met een LVB hebben het beste voor met voor hen belangrijke personen. Net als kinderen zijn ze sociaal en vrijgevig. Binnen de kleinschalige woonvorm zullen ze er steeds naar streven dat hun medebewoners gelukkig zijn. Het geven om elkaar staat in kleinschalige woonvormen centraal.

3.2.4. MODEL 2: 12 geluksbevorderende strategieën van Lyubomirsky

Volgens Lyubomirsky (2007) ligt geluk in gedrag, de manier van denken en de levensdoelen die je jezelf dagelijks stelt. Men mag geluk niet laten afhangen van externe omstandigheden, maar men moet zelf het heft in handen nemen. Zij ontwikkelde 12 geluksbevorderende strategieën die aansluiten tot het idee dat geluk voor 40% bepaald wordt door opzettelijke activiteiten.

Onderstaande figuur 7 geeft een overzicht van de 12 strategieën en hun overkoepelende visies. Het toepassen van een strategie zet vaak een opwaartse spiraal van gevolgen in gang (Lyubomirsky, 2007). De toegepaste strategie en het gelukniveau vullen elkaar aan en de wisselwerking brengt beiden tot een hoger niveau. Hieronder worden de 12 strategieën beknopt beschreven en op de volgende pagina wordt per strategie meer uitleg gegeven.

Figuur 7: 12 geluksbevorderende strategieën (figuur gemaakt door Jill Van Doninck, gebaseerd op Lyubomirsky, S. (2007))

DANKBAARHEID EN POSITIEF DENKEN

1. DANKBAARHEID TONEN

Volgens Robert Emmons is dankbaarheid een 'gevoel van verbazing, erkenning en waardering voor het leven' (Emmons, in Lyubomirsky, 2007). Stilstaan bij zaken waarvoor men dankbaar is, zorgt voor een hoger gelukniveau. Bovendien bezorgt dankbaarheid meer positieve emoties en toenemend moreel gedrag. Door dankbaar te zijn maakt men makkelijker contact, worden bestaande banden versterkt en worden nieuwe relaties gestimuleerd. Dit bezorgt gevoelens van grote verbondenheid. Tot slot zorgt dankbaarheid voor een goed gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen in plaats van zich te richten op mislukkingen en teleurstellingen (Lyubomirsky, 2007).

2. OPTIMISME CULTIVEREN

Door zich te richten op het goede in de toekomst neemt het gevoel van geluk toe. Een positief beeld over de toekomst gaat gepaard met het geloven in het bereiken van doelen. Wanneer men erin gelooft dat men zijn doelen op een manier zal bereiken, zal men ook meer moeite doen om ze werkelijk te behalen (Lyubomirsky, 2007).

3. NIET TOBBEN OF SOCIAAL VERGELIJKEN

Tobben of aldoor piekeren over oorzaken, gevoelens en problemen stimuleert negatieve, op vooroordelen gebaseerde gedachten. Door het eindeloos, overmatig, onbeheerst en onnodig twijfelen verliest men eigenwaarde. Men kan zich best afleiden van het overdenken door activiteiten te doen die alle energie en aandacht opeisen (Lyubomirsky, 2007).

INVESTEREN IN SOCIALE RELATIES

4. VRIENDELIJK ZIJN

Hulpvaardigheid leidt tot de menselijke behoefte aan verbondenheid en solidariteit met de omgeving. Daarnaast heeft goedheid een positieve invloed op het zelfbeeld. Door meer goede daden te verrichten kan iemands identiteit veranderen en dit kan op zijn beurt een gevoel van vertrouwen, optimisme en nuttigheid opwekken (Lyubomirsky, 2007).

5. SOCIALE RELATIES KOESTEREN

Relaties vormen de op één na belangrijkste factor die verantwoordelijk is voor de overleving van de mens (Berscheid, in Lyubomirsky, 2007). Liefde is de emotie die het meest gelukkig maakt, een partner is dus uitermate van belang voor een goed welbevinden. Maar nauwe, intense en langdurige vriendschappen dragen ook bij tot geluk. Zij bieden sociale ondersteuning wanneer het moeilijker gaat (Lyubomirsky, 2007).

OMGAAN MET STRESS EN TEGENSPOED

6. COPINGSTRATEGIEËN ONTWIKKELEN

Deze strategie is vooral van toepassing na slechte of zelfs traumatische ervaringen om leed, stress of pijn te verlichten. Er bestaan twee soorten copingstrategieën: probleemgerichte en emotiegerichte coping. Bij de eerste tracht men het probleem op te lossen. Dit is niet altijd mogelijk waardoor men de emotionele reactie op de situatie moet aanpakken (Lyubomirsky, 2007).

7. LEREN VERGEVEN

Na een negatieve ervaring zal men de persoon in kwestie willen vermijden of wraak willen nemen. Men kan deze kenmerkende reacties beter matigen en vervangen door een positieve attitude. Vergeven stelt de persoon bovendien in staat om verder te gaan, terwijl wraak en vermindering overdenken stimuleren (Lyubomirsky, 2007).

LEVEN IN HET HEDEN

8. FLOW-ERVARINGEN VERSTERKEN

Een flow-ervaring komt tot stand wanneer een activiteit de volledige aandacht van iemand in beslag neemt. Om van zo'n ervaring te kunnen genieten zijn er twee vereisten. Ten eerste moet men openstaan voor nieuwe en verschillende ervaringen. Door jezelf te testen met veeleisende activiteiten kan men streven, leren en groeien en bijgevolg bekwamer en veelzijdiger worden. Ten tweede moet men blijven leren tot de dag waarop men sterft (Lyubomirsky, 2007). Nieuwe vaardigheden leren zorgt voor nieuwe ervaringen en dragen bij tot het gevoel van geluk.

9. GENIETEN VAN HET LEVEN

Om te kunnen genieten van het leven is zowel het heden als het verleden en de toekomst van belang. In het heden moet men meer aandacht richten op het hier en nu. Genieten van positieve ervaringen vergroot namelijk het gelukgevoel. Het verleden roept herinneringen op die onze identiteit beschermen en versterken. Bovendien blaast nostalgie ons gevoel van betekenis nieuw leven in en versterkt het sociale banden. Terugblikken op het verleden toont bovendien waar men toen was en wat men nu verwezenlijkt heeft. Dit geeft meer zelfvertrouwen voor de toekomst (Lyubomirsky, 2007).

DOELEN NASTREVEN

10. ENGAGEMENT VOOR JE DOELEN

Het stellen van doelen geeft richting, structuur en betekenis aan het dagelijkse leven. Het is belangrijk dat de doelen opgesteld zijn op basis van persoonlijke belangen. De doelen moeten geworteld zijn in de diepste interesses en kernwaarden van een individu. Intrinsieke doelen bevredigen namelijk de psychologische behoeften aan 'autonomie', 'competentie' en 'verbondenheid' (Lyubomirsky, 2007). Door grote doelen op te splitsen in kleinere doelen voelt men zich capabel om de doelen te bereiken. Bovendien is het toewerken naar het doel belangrijker dan het bereiken ervan (Brunstein, in Lyubomirsky, 2007). Tot slot kunnen doelen nieuwe sociale contacten en verbintenissen tot stand brengen en leiden tot het opdoen van nieuwe ervaringen (Lyubomirsky, 2007).

ZORGEN VOOR LICHAAM EN ZIEL

11. PRAKTISEREN VAN GELOOF EN SPIRITUALITEIT

Geloof en spiritualiteit kunnen helpen om betekenis te vinden in het leven. Het aansluiten bij een gezelschap gelijkgestemden geeft een gevoel van sociale steun en identiteit. Men hoeft echter niet te geloven in een god om betekenis te vinden in het leven. Men kan ook iets heilig zien in gewone zaken op aarde (Lyubomirsky, 2007).

12. ZORGEN VOOR JE LICHAAM

Lichaamsbeweging is, volgens overzichten gebaseerd op tal van onderzoeken, misschien wel de meest effectieve bevorderaar van geluk (Bahrke en Morgan, in Lyubomirsky, 2007). Lichamelijke activiteit heeft vele voordelen voor de gezondheid en het welzijn. Het stimuleert het gevoel van eigenwaarde en competentie en biedt een positieve afleiding die gepieker verdrijft. Bovendien kan beweging samen met anderen uitgevoerd worden wat sociale contacten bevordert en vriendschappen versterkt (Lyubomirsky, 2007).

Geluksbevorderende strategieën bij personen met een LVB in kleinschalige woonvormen

Niet alle strategieën zijn relevant voor alle individuen, want iedereen heeft unieke behoeften, wensen en waarden (Petermans, 2019). Dat is niet anders bij personen met een mentale beperking. Voor deze analyse wordt de doelgroep als geheel gezien, want het is onbegonnen werk om de strategieën per individu te benaderen. De analyse is daarom gebaseerd op overeenstemmende noden van de doelgroep.

DANKBAARHEID EN POSITIEF DENKEN

Dankbare en optimistische personen richten zich op het positieve door het leven te waarderen. Personen met een LVB hebben vaak een beeld over zichzelf dat vol mislukkingen zit (Klik Kennispocket, 2017). Een positievere kijk op het leven zou hen kunnen helpen zichzelf te waarderen en hun eigenwaarde naar een hogere positie te tillen (Lyubomirsky, 2007). Dit is een persoonlijk denkpatroon dat bijgeschaafd moet worden en dus moeilijk uit te voeren door middel van interieurontwerp.

De derde strategie over tobben en sociale vergelijking kan wel toegepast worden in kleinschalige woonvormen. Personen met een mentale beperking vergelijken zich met mensen zonder beperking. Ze vragen zich af waarom zij niet 'normaal' zijn. Door hen te integreren in de maatschappij gaan ze zich meer als normale burger beschouwen. Door inclusief te werken worden ze afgeleid van deze gedachten en participeren ze aan de maatschappij, net zoals mensen zonder beperking. Binnen de kleinschalige woonvorm kan ook een inspirerende ruimte voorzien worden, bedoeld om een activiteit uit te voeren. De activiteit in combinatie met de inspirerende ruimte zal alle energie en aandacht opeisen van de bewoner en het overpeinzen tegengaan (Lyubomirsky, 2007). Daarnaast hebben personen zonder beperking een idee over personen met een mentale beperking gebaseerd op vooroordelen. Dit wordt beschreven in het onderdeel 'sociaal stigma' van deel I. Misvattingen komen vaak tot stand door een gebrek aan kennis. Het stimuleren van contact tussen personen met en mensen zonder mentale beperking zal negatieve en vaak op vooroordelen gebaseerde gedachten reduceren. Dit sluit aan bij het idee van inclusie, daarom is het belangrijk dat de kleinschalige woonvorm midden in de maatschappij gevestigd is.

INVESTEREN IN SOCIALE RELATIES

Sociale relaties zijn enorm belangrijk voor personen met een LVB. Een goed netwerk biedt ondersteuning en is een middel tegen eenzaamheid. Dit sluit aan bij de eerste manier van het model '5 ways to wellbeing', namelijk verbinden. De noodzaak van sociale contacten werden in dit onderdeel reeds uitvoerig besproken. Binnen kleinschalige woonvormen is het stimuleren van sociale relaties dus van groot belang. In het boek van Lyubomirsky (2007) wordt het creëren van een mediavrije ruimte aangehaald om gesprekken te bevorderen. Personen met een mentale beperking zijn echter sociaal minder vaardig (de Beer, 2016). Voor hen is het beter om samen deel te nemen aan een activiteit en zo de sociale connecties te versterken.

OMGAAN MET STRESS EN TEGENSPOED

Dit onderdeel is specifiek gericht op het omgaan met negatieve ervaringen. Personen met een mentale beperking zullen ongetwijfeld ook tegenslagen treffen. Nochtans is de aanpak per situatie en individu anders. Het integreren van deze strategieën is minder relevant en wordt niet in acht genomen in deze scriptie.

LEVEN IN HET HEDEN

Een flow-ervaring wordt verkregen door een activiteit die de volledige aandacht van iemand in beslag neemt (Lyubomirsky, 2007). Dit sluit aan bij het idee om tobben en sociale vergelijking tegen te gaan. Om te kunnen genieten van het leven moet zowel het heden, het verleden als de toekomst in acht genomen worden (Lyubomirsky, 2007). Personen met een LVB hechten veel belang aan herinneringen met voor hen dierbare personen. Binnen de kleinschalige woonvorm kan een bewoner omringd worden door herinneringen in zijn of haar kamer. Het is belangrijk dat foto's en voorwerpen met herinneringen een speciale plaats krijgen in de private ruimte.

DOELEN NASTREVEN

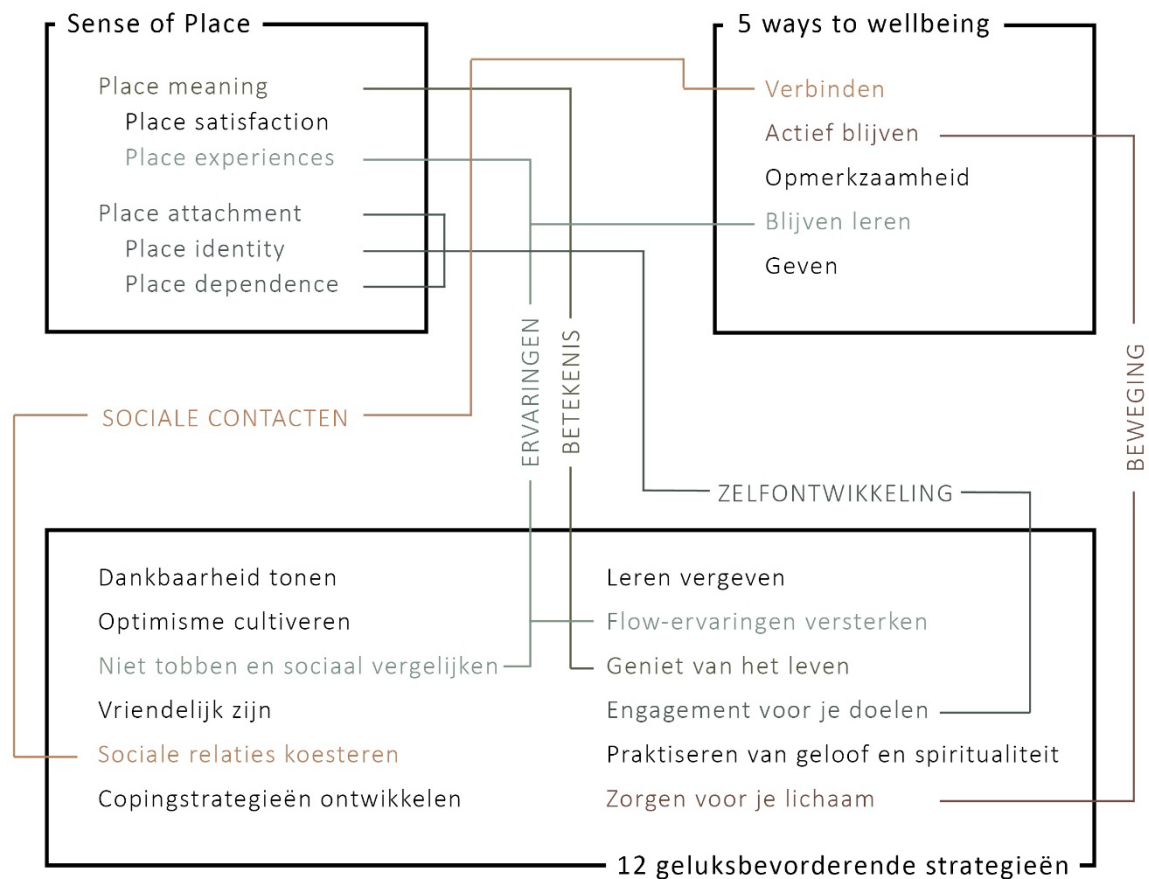
Personen met een LVB hebben nood aan doelen om overzicht te krijgen over hun leven. Voor hen is het uitermate belangrijk dat ze hun doelen zelf opstellen. Dit geeft een gevoel van autonomie en zelfstandigheid wat hen aanmoedigt de doelen te realiseren (Klik Kennispocket, 2017). Bovendien zal men zich extra inzetten voor een doel wanneer dit opgesteld is in aanwezigheid van anderen (Lyubomirsky, 2007). Personen met een mentale beperking zullen hulp krijgen van professionele begeleiding bij het opstellen van hun doelen. De begeleiding mag de doelen niet voorkauwen, maar ze moet helpen persoonlijke doelen te zoeken en formuleren (Klik Kennispocket, 2017). De doelen mogen daarenboven geen verplichting worden, want dan kan de persoonlijke motivatie vervangen worden door de belangen van de begeleiding (Lyubomirsky, 2007). De begeleiding helpt een groot doel op te splitsen in kleinere doelen die stapsgewijs bereikt kunnen worden. Op die manier worden grote doelen aangepast aan de mogelijkheden van een individu (Lyubomirsky, 2007).

ZORGEN VOOR LICHAAM EN ZIEL

Het wel of niet geloven in spiritualiteit is een persoonlijke overtuiging en minder relevant in deze scriptie. In deze paragraaf is vooral lichaamsbeweging belangrijk. Beweging is voor elk individu van belang om een gezond en gelukkig leven te leiden, en dat is voor personen met een LVB niet anders. Men moet wel een activiteit zoeken die past bij de levensstijl, middelen en persoonlijkheid (Lyubomirsky, 2007). Deze strategie sluit aan bij de tweede manier van wellbeing, namelijk actief blijven. De nabijheid van openbaar vervoer, werk, winkels en dergelijke zorgen voor bewegingsmogelijkheden. Een centrale ligging van de woonvorm is dus cruciaal. Binnen de woonvorm kan het gebruik van de trap gestimuleerd worden door een doordachte indeling. Circulatieruimten kunnen aantrekkelijk ontworpen worden en zo beweging door de ruimten aangenaam maken.

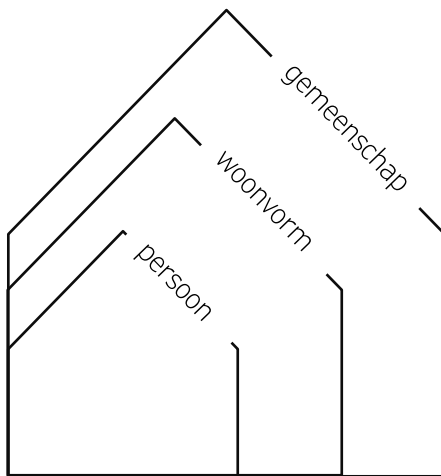
3.3. SYNTHESE

Doorheen de beschrijvingen van de drie benaderingen komen verschillende visies overeen of vullen ze elkaar aan. In figuur 8 zijn de verbanden tussen de verschillende modellen zichtbaar. Niet alle aspecten van de benaderingen wordt in rekening gebracht, maar het is voldoende om enkele elementen per benadering te betrekken om het thuisgevoel te onderzoeken. Uit de vergelijking van de drie benaderingen vloeien vijf belangrijke elementen voor het creëren van een thuisgevoel: lichaamsbeweging, sociale contacten, betekenis, ervaringen en zelfontwikkeling. Deze elementen zullen beproefd worden bij de analyse van de cases. Ook wordt rekening gehouden met deze elementen tijdens het ontwerp van mijn masterproject.

Figuur 8: Verbanden tussen de drie benaderingen (eigen figuur)

Elk element wordt hieronder geanalyseerd op drie niveaus: de persoon met een LVB, de kleinschalige woonvorm en de (lokale) gemeenschap, zie figuur 9.

Figuur 9: Drie niveaus (eigen figuur)

1. LICHAAMSBEWEGING

De benaderingen actief blijven en zorgen voor je lichaam wijzen beide op het belang van lichaamsbeweging voor het welbevinden. Het ontwerp en de indeling van een gebouw kunnen aansturen op lichamelijke beweging. Ontwerpers kunnen aantrekkelijke circulatieruimten creëren of trappen centraal vestigen om trapgebruik te stimuleren. Ook de ligging van de kleinschalige woonvorm in de buurt van winkels, openbaar vervoer, werkgelegenheid, ... zet aan om te voet te gaan. De mogelijkheid om zelf ergens naartoe te gaan, geeft een gevoel van autonomie, zelfstandigheid, eigenwaarde en competentie.

2. SOCIALE CONTACTEN

Het koesteren van sociale contacten sluit aan bij de benadering over verbinden met de mensen om je heen. Het hebben van sociale ondersteuning is fundamenteel voor een goed welbevinden. Sociale contacten zorgen voor een sociaal vangnet en meer zelfredzaamheid. Binnen kleinschalige woonvormen moet sociaal contact bevorderd worden zonder afbreuk te doen aan rust en privacy. In de brede gemeenschap kunnen sociale contacten tot stand komen door lokaal openbare ontmoetingsplekken te vestigen. Evenzeer komt verbondenheid met de maatschappij tot stand door inclusie.

3. BETEKENIS

Volgens de benadering van 'place meaning' kunnen objecten een symbolische betekenis hebben voor een persoon. Deze betekenis wordt verkregen door een verbonden emotionele en sociale waarde die vaak gebaseerd is op herinneringen, een belangrijk aspect om te kunnen genieten van het leven. De centrale vraag bij dit aspect is: 'In welke mate is er mogelijkheid om zich te omringen met herinneringen en persoonlijke spullen?' Binnen een kleinschalige woonvorm moet hier ruimte voor gelaten worden. Binnen de bredere gemeenschap hebben de bewoners ongetwijfeld een betekenisvolle plek zoals hun ouderlijke woning.

4. ERVARINGEN

Nieuwe vaardigheden leren zorgt voor nieuwe ervaringen en draagt bij tot het gevoel van geluk. De activiteit in combinatie met een inspirerende ruimte biedt een geschikte omstandigheid om dankzij volle aandacht een flowervaring tot stand te brengen. Daarnaast kunnen activiteiten zorgen voor afleiding van overdenken en sociale vergelijking. Binnen de brede maatschappij kan inclusie een afleidende activiteit zijn en daarenboven vooroordelen verhelpen. De kleinschalige woonvorm moet uitermate kansen bieden om ervaringen op te doen zodat succeservaringen en bijgevolg een band met de plek ontstaat.

5. ZELFONTWIKKELING

Het engageren voor doelen geeft een gevoel van autonomie en zelfstandigheid. Volgens de benadering van 'place dependence' kan een plek mogelijkheden bieden om bepaalde noden te vervullen, zoals de nood aan zelfstandigheid. Een plaats is in dit geval een hulpbron om doelen te bereiken. Plaatsen en mensen hebben ook invloed op elkaar. Fysieke elementen van een ruimte beïnvloeden het individuele zelfbeeld. Dit sluit aan bij de benadering van 'place identity'. Om zichzelf te ontwikkelen binnen een plaats moet men betrokken zijn op deze plaats. De betrokkenheid onder de visie van 'place attachment' is hier dus ook relevant. Al deze visies samen zorgen voor de ontplooiing van het individu.

De drie casestudies zijn geselecteerd op basis van volgende criteria. Ten eerste zijn alle gekozen cases gevestigd in België zodat het haalbaar was om ze te bezoeken. Dit biedt de mogelijkheid om contact te leggen met de organisatie, begeleiders, bewoners en architecten. Aan de hand van gesprekken met de verschillende stakeholdergroepen kan het doel van het ontwerp vergeleken worden met de werking in de praktijk. Het ontwerp van de cases kwam tot stand door een wisselwerking tussen de organisatie en de architecten. Hierdoor zal de visie bij het ontwerp en het functionele in de praktijk in vele gevallen overeenstemmen. Daarentegen kan een ontwerpelement ook minder functioneel blijken dan in de ontwerpfase gedacht. Dit zijn zeer interessante fricties waaruit conclusies getrokken kunnen worden. Op basis van deze conclusies kan een ontwerpmatige toepassing in de toekomst verbeterd worden. Ten tweede is de positie van de realisatie binnen de maatschappij van belang. De geselecteerde cases zijn onderdeel van de lokale buurt en er is betrokkenheid bij de maatschappij. Dit sluit aan bij de maatschappelijke visie op inclusie van mensen met een beperking. Men streeft naar een inclusieve maatschappij waarin elk individu zijn plaats verdient. Zwakkere groepen worden niet meer weggestopt in grote instituten die afgelegen tussen de bossen gevestigd zijn. Het derde criterium sluit aan bij voornoemde verandering, namelijk het samenwonen in kleinschalige woonvormen. In tegenstelling met het wonen in grote, institutionele gebouwen bieden kleinschalige woonvormen persoonlijkere relaties en ondersteuning. Dit zorgt op zijn beurt voor een meer huiselijk gevoel. Ten vierde moeten de bewoners gelijkaardig zijn aan de doelgroep van deze scriptie. De zorgbehoevende doelgroep wordt hierbij opengetrokken tot mensen met een mentale beperking. De cases beperken zich dus niet tot mensen met een licht mentale beperking. Zoals later duidelijk zal worden, wonen in de cases Gielsbos en VillaVip namelijk mensen met een zware mentale beperking die bij velen een fysieke beperking tot gevolg heeft. Deze cases werden dan ook hoofdzakelijk gekozen om verschillende benaderingen van kleinschalige woonvormen te analyseren en vergelijken.

De cases worden steeds op dezelfde manier besproken, beginnende met algemene informatie over de woonvorm. Vervolgens wordt de visie van de architecten aangehaald. Hierin wordt de indeling, materialisatie en hun visie op de mogelijke werking besproken. Het interview met de architecten, zie bijlage 1, mondde uit in een informeel gesprek. Bij de conversaties werden wel steeds verschillende onderwerpen aangehaald zoals hun specifieke aanpak voor de doelgroep, indeling, ontwerp-tools voor het creëren van een huiselijke sfeer, opgelegde eisen, locatie, doel, ... Na de visie van de architecten worden de subjectieve ervaringen van de begeleiders en bewoners besproken. Aan de hand van een rondleiding in de kleinschalige woonvorm vertelt de begeleider over de werking. Doorheen de rondleiding worden zowel goed functionerende elementen als knelpunten aangehaald. Ook voor deze ontmoeting was een vragenlijst opgesteld als ondersteuning voor de onderwerpen die aan bod moesten komen, zie bijlage 2. Deze bevraging had vooral betrekking op regels binnen de woonvorm, dagelijkse planning, ervaringen, ... Contact leggen met de bewoners was niet vanzelfsprekend aangezien ze moeilijk kunnen verwoorden wat ze voelen (de Beer, 2016). Desalniettemin werd contact met de bewoners gelegd door enkele korte vragen te stellen over hun droomwoning en bevindingen over hun huidige woonvorm. De inhoud en formulering van de vragen werd afgestemd op het vermogen van personen met een LVB (Douma, 2018). Informatie over de bevindingen van de bewoners werden wel voornamelijk verworven via de begeleid(st)ers. Tot slot wordt de case bestudeerd op basis van de literatuurstudie over huiselijkheid. Door vragen in de interviews met de begeleiders en architecten in combinatie met observaties tijdens het bezoek van de cases werd informatie verworven. Huiselijkheid gerelateerd tot de noties 'Sense of place' en welbevinden vormen de belangrijkste toetsstenen bij de analyse. De vijf elementen gebaseerd op de drie aangehaalde benaderingen worden beproefd in de cases, namelijk lichaamsbeweging, sociale contacten, betekenis, ervaringen en zelfontwikkeling.

4.1. CASE 1. GIELSBOS

Afb. 1: Het Gielsbos (Dujardin, 2015)

Gielsbos te Gierle is een woonzorgcentrum voor 287 personen met een ernstige mentale, en bijgevolg fysieke beperking. Het Gielsbos biedt een veilige en geborgen thuis waar de bewoners een eigen leven kunnen uitbouwen met ondersteuning van professionals. Binnen het centrum wordt woongelegenheid, dagbesteding en behandeling geboden.

“Het zijn buitengewone woningen voor buitengewone mensen”

Isabelle Blancke (Schreurs, 2015)

4.1.1. Architectuur

De aanpak door Dierendonckblanke Architecten voor de herstructurering van een grote zorginstelling is innovatief. Ze creëren een kleine schaal voor een grote infrastructuur door middel van clusters. Hun aanpak om een grote infrastructuur te huisvesten in kleinschalige woningen sluit aan bij de kritiek op institutionele centra. Bovendien creëren ze een huiselijke sfeer zonder de opgelegde normen van een zorgcentrum te negeren.

CONCEPT

Voor het ontwerpen van een woonzorgcentrum zijn veel regels opgelegd. Als ontwerper moet je creatief omgaan met opgelegde wetten. Daarnaast moesten de architecten hun concept aanpassen aan de nieuwe noden op vlak van zorgverlening (Schreurs, 2015). Het resultaat is een heel rationeel en doordacht ontwerp met aandacht voor huiselijkheid.

HERINDELING SITE

Het zorgcentrum is gelegen in de bossen waardoor een groene atmosfeer aanwezig is. Het centrum is hierdoor zeer geïsoleerd en dus niet open tot de maatschappij. De site werd oorspronkelijk in twee verdeeld door een centrale as. Van deze centrale as vertakken kleinere, ongestructureerde wegen waardoor de oriëntatie op de site moeilijk was (ArchDaily, 2017).

Dierendonckblanke Architecten creëerde een lusvormige weg die de zes nieuwe woonclusters verbindt. De clusters zijn gelegen over de hele site waardoor het hele domein beter gebruikt wordt. In de ring is een centrale, open binnenplaats gelegen waar de bestaande administratieve en sportfaciliteiten gevestigd zijn. Aan de rand van de ring liggen de clusters, bestaande uit telkens vijf woningen. De woningen liggen aan beide zijden van de lus en de weg loopt als het ware door de cluster. Op de plaats waar de weg door de cluster loopt, verbreedt het paadje zodat een openbare binnenplaats voor de huizen eromheen gecreëerd wordt (ArchDaily, 2017). Bovendien creëren de architecten communicatie door iedereen via dezelfde weg te laten gaan. In tegenstelling tot traditionele zorgcentra waar een persoon met een andere functie ook een andere route neemt.

Afb. 2: Masterplan Gielsbos (Dujardin, 2015)

Het resultaat van de herindelning van de site is een ringway met kleine wegjes die de clusters onderling verbinden. In deze structuur is duidelijk wat binnen en wat buiten de ring gelegen is zodat de oriëntatie eenvoudiger wordt.

CLUSTERS

De bestaande paviljoenen werden vervangen door zes nieuwe woningclusters. Deze woonclusters bestaan elk uit vijf onderling verbonden en geschrانkte woningen van ongeveer 500 m² (Schreurs, 2015). Elke woning is bedoeld voor zo'n 10 bewoners.

Afb. 3: Binnenplaats - Circulatie en ingangen - Visuele relaties (Dujardin, 2015)

De 5 woningen zijn gevestigd rond een centrale binnenplaats waaraan de ringway grenst, afgebeeld in afbeelding 3. De woonkamer van iedere woning is gericht op de levendige gemeenschappelijke binnenplaats. Zo kunnen de bewoners de dagelijkse services waarnemen wat bijdraagt tot de interactie tussen personeel, bezoekers en bewoners (Schreurs, 2015). Elke woning heeft een hoofdingang die gezien wordt als de voordeur van de woning. Hierlangs worden dagelijks services bezorgd. Door de zichten van de woningen op elkaar is er ook een grotere betrokkenheid tussen de bewoners en verzorgers van de verschillende huizen.

Afb. 4: Cluster van vijf woningen (Dujardin, 2015)

Naast de centrale, open binnenplaats heeft elke woning kleine private tuintjes. Deze zijn afgescheiden zodat ze meer privacy bieden. Elke woning heeft eveneens een centrale patio waar rustig buiten gezeten kan worden. Er is steeds contact met de omgeving door de ramen en patio's in de gangen.

WONINGEN

Afb. 5: Indeling van een woning voor mensen met een mentale beperking (Dujardin, 2015)

Elke woning bestaat uit een gemeenschappelijke leefruimte, 10 kamers, twee gemeenschappelijke badkamers en een centrale patio. De gemeenschappelijke leefruimte met keuken ligt in het verlengde van de gang. Op het einde van de gang is telkens een plekje gecreëerd aan een groot raam. De gangen lijken op die manier mee bij de leefruimte te horen wat ingaat tegen de typische, smalle gangen van instituten. Aan de buitenkant van de rondgang zijn de kamers gesitueerd. Elke kamer is minimum 16 m² groot, dit is opgelegd door VIPA, het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden. Bovendien is elke kamer uitgerust met een ingebouwde kast, lavabo en bed. Elke kamer heeft eigenheid door de dakvorm. In het centrum van het gebouw zijn twee gemeenschappelijke badkamers voorzien. Deze zijn uitgerust met de nodige apparatuur om de bewoners te wassen, een toilet en lavabo. Naast de badkamers is een centrale patio die de mogelijkheid biedt om rustig buiten te zitten. De woningen zijn volledig rolstoeltoegankelijk, en ook de overgang naar het binnenplein is drempelloos.

Deze zijn uitgerust met de nodige apparatuur om de bewoners te wassen, een toilet en lavabo. Naast de badkamers is een centrale patio die de mogelijkheid biedt om rustig buiten te zitten. De woningen zijn volledig rolstoeltoegankelijk, en ook de overgang naar het binnenplein is drempelloos.

Per cluster van vijf woningen verschilt de bewonersgroep. Zo is er een andere cluster voor mensen met autisme, mensen met zware fysieke beperkingen, mensen met agressiegedrag, ... De algemene indeling is in elke woning gelijkaardig, maar afhankelijk van de bewonersgroep zijn er kleine verschillen. Bij de woning voor mensen met agressiegedrag is de keuken afgesloten van de leefruimte en niet toegankelijk voor bewoners uit veiligheid. De keuken wordt hier gebruikt als panopticum. Ook is de leefruimte opgedeeld in aparte, meer geborgen ruimten. Grenzend aan de leefruimte zijn multifunctionele ruimten voorzien die gebruikt kunnen worden voor logies of als therapieruimte. Tot slot is bij het masterplan rekening gehouden met de toekomst van de zorginstelling. Er is namelijk de mogelijkheid om uitbreidingen aan de bestaande gebouwen te maken.

Afb. 6: Indeling van een woning voor mensen met agressiegedrag (Dujardin, 2015)

MATERIALISATIE

Het algemene doel van de architecten is om de gebouwen niet institutioneel te laten ogen. Plastic, een veelgebruikt materiaal binnen de zorg omdat het hygiënisch is, wordt daarom vermeden. De woningclusters zijn opgetrokken in traditioneel metselwerk en betonelementen. De architecten hebben deze structurelementen zowel binnen als buiten zichtbaar gelaten (Buildings Forum, z.d.). Er worden verschillende gevelmaterialen gebruikt om diversiteit te tonen en een institutioneel uitzicht tegen te gaan.

In het interieur heeft men huiselijkheid binnengebracht door hout en een rode tegelvloer toe te passen. Het hout is behandeld opdat het voldoet aan de eisen in verband met hygiëne. Daarnaast is er een kleurcode voor de deuren. De kamerdeuren zijn rood, de deuren van de badkamers zijn blauwgroen en de deuren van niet-toegankelijke ruimten voor de bewoners zijn wit. Op deze manier hoeven ze geen verbiedende borden op te hangen en het geeft een extra thuisgevoel. In de kamers is amper decoratie voorzien. Elke bewoner mag wel een kleur kiezen uit een gamma van drie kleuren voor één muur in zijn of haar kamer. Over het algemeen worden lichte materialen gebruikt en veel ramen voorzien omdat bewoners minder agressief zijn bij veel daglicht. De plafonds bestaan uit een geperforeerde plaat met akoestisch materiaal achter. De aanwezigheid van galm wordt geassocieerd met grote, ongezellige ruimten. De afwezigheid van galm daarentegen biedt aangename, geborgen ruimten wat het thuisgevoel ten goede komt.

Afb. 8: Het Gielsbos interieur (Dujardin, 2015)

Afb. 7: Het Gielsbos interieur (Dujardin, 2015)

4.1.2. Subjectieve ervaringen

BEGELEIDING

De verzorgers zijn zeer blij in de nieuwe gebouwen. De voldoende grote, open ruimten zijn zeer praktisch en de ramen zorgen voor een aangename lichtinval. Toch hebben ze ook enkele knelpunten ondervonden tijdens het gebruik. Zo vinden de begeleiders het onhandig dat de twee toiletten in de badkamer gevestigd zijn. Tijdens de ochtenddrukte zou het praktischer zijn om aparte toiletten te hebben. In de optimale situatie zouden de toiletten grenzen aan de badkamer door middel van een schuifdeur opdat ze zowel apart als samen met de badkamer gebruikt kunnen worden. Daarnaast zijn de tegels in de badkamer niet proper te krijgen. De tegels zijn speciaal ontworpen voor de zorg; ze zijn niet poreus waardoor er geen infiltratie mogelijk is en er op lange termijn geen geuren in kunnen dringen. Daarnaast zijn ze antislip, een verplichting binnen de zorg, wat kan verklaren waarom ze moeilijk te reinigen zijn. Een egale, naadloze vloer zou idealer zijn in deze toepassing.

De multifunctionele ruimten rond de leefruimte zijn gecreëerd met het idee dat deze meerdere invullingen kunnen krijgen. De functies kunnen variëren doorheen de tijd, afhankelijk van de noden binnen de woning. Nochtans werkt dit niet in realiteit, omdat het materiaal van één functie er blijft staan en dus moeilijk een andere invulling kan krijgen. Zo wordt één multifunctionele ruimte gebruikt voor lichttherapie. Het materiaal blijft er allemaal staan en ze vergaderen gewoon tussen alle attributen. Daarnaast zijn de multifunctionele ruimten volledig afgesloten van de leefruimte. Tijdens vergaderingen hebben de begeleiders nood aan een ruimte met zicht op de leefruimte zodat ze een oogje in het zeil kunnen houden.

BEWONERS

De bewoners zijn tevreden met hun nieuwe woonst en dit uit zich in rustiger gedrag. De grootste verbetering voor hen is de verandering van slaapzalen in hun vorige verblijf naar individuele kamers. Voor hen was inspraak in hun nieuwe huisvesting belangrijk. Zo mochten ze een kleur uit een gamma van drie kleuren kiezen waarin één muur van hun kamer geschilderd zal worden.

4.1.3. Analyse op basis van literatuurstudie

De woningen hebben een hellend dak wat verwijst naar traditionele woningen. De bewoners willen namelijk huisvesten in een normale woning in de straat in plaats van in een instelling. Wonen komt centraal te staan en het idee van een zorginstelling vervaagt (Schreurs, 2017). De opstelling van de huizen rond een centrale binnenplaats en de kleine clusters sluiten ook aan bij de perceptie van een echte woonomgeving (ArchDaily, 2017).

Uit de bevraging met de architecten blijkt dat ze willen ingaan tegen het institutionele van de groot-schalige instituten. Hun doel was om een huiselijke sfeer te creëren. Door de dakvorm en bijgevolg een schuinde in het plafond is elke kamer verschillend. Binnenin de woningen hebben ze voornamelijk gelet op de schaal van de ruimten. De bewoners sliepen vroeger in slaapzalen terwijl ze nu elks een eigen kamer hebben. Ook de schaal van de leefruimte probeerden de architecten huiselijk te maken, ondanks de vereiste van rolstoeltoegankelijkheid. Tot slot werd een huiselijke sfeer gecreëerd door de gekozen materialen. De warme, rode vloer en het behandelde hout breken met het idee van een instituut. Plastiek, een veel gebruikt materiaal in de zorg om hygiënische redenen, werd bovendien vermeden. Als verlichting kozen ze voor bolvormige armaturen. Deze hadden impact op het budget, maar de architecten wilden ze echt toepassen om de warme, huiselijke sfeer te versterken.

1. LICHAAMSBEWEGING

Afb. 9: Beleefoase in belevingscentrum OASE (Bailleul Ontwerpbureau, 2020)

Een groot aantal bewoners van het Gielsbos zit in een rolstoel waardoor lichaamsbeweging niet vanzelfsprekend is. De gehele site is wel rolstoeltoegankelijk. De heraanleg van de paden zorgt voor aantrekkelijke circulatieroutes wat bijdraagt tot het actief blijven van de bewoners. Op de site is het belevingscentrum de OASE gevestigd. Het centrum bestaat uit drie zones waarvan één zone in teken staat van spel en beweging. Hier worden ook de rolstoelgebruikers aangezet tot beweging (Bailleul Ontwerpbureau, 2020). De bewoners zijn sterk zorgbehoevend en gaan niet zelfstandig naar de winkel of het werk. De nabijheid van deze faciliteiten is in deze case minder vereist.

Binnen de woning is de leefruimte makkelijk toegankelijk voor de bewoners via de gang. Deze ligt in het verlengde van de leefruimte waardoor deze mee betrokken wordt in de leefruimte. De gangen zijn zo gesitueerd dat ze nooit doodlopen, wat ingaat tegen de eindige gangen in instituten. Bovendien heeft men in de gang plekkjes gecreëerd waar de bewoners rustig kunnen vertoeven. De aantrekkelijke 'leefgang' stimuleert lichaamsbeweging binnen de woning. Bovendien staan alle tussendeuren doorheen de dag open. De bewoners kunnen dus zelfstandig circuleren doorheen de woning wat het gevoel van zelfstandigheid bevordert.

2. SOCIALE CONTACTEN

De sfeer in de gehele woning is rustig waardoor de bewoners in de gemeenschappelijke ruimte vertoeven en niet op hun kamer blijven om de drukte te vermijden. De leefruimte is volledig open zodat een goed overzicht bewaard kan blijven. Desondanks deze vereiste heeft men hoekjes gecreëerd waar de bewoners ongestoord kunnen vertoeven. Deze hoekjes zijn telkens voorzien van een uitzicht door het grote raam. De rustige sfeer wordt mede gecreëerd door het akoestisch plafond. In tegenstelling tot de galm in ziekenhuizen zorgt een goede akoestiek voor een huiselijke sfeer.

De gemeenschappelijke leefruimte wordt gezien als een sociale ruimte die de bewoners met elkaar verbindt. De bewoners zijn communicatief niet erg vaardig dus de tv in de leefruimte is een verbindend element. Ondanks hun gebrek aan communicatie genieten ze van elkaars aanwezigheid. Ze lachen naar elkaar en roepen iets onverstaanbaar. Uit de toonhoogte valt af te leiden dat ze blij zijn elkaar te zien. Op het moment van mijn bezoek waren er nog geen tv's geïnstalleerd in de individuele kamers. In de toekomst zullen deze er wel komen. Sommige bewoners moeten regelmatig platte rust nemen, op deze momenten zal de tv een meerwaarde zijn voor de bewoner. Dit omvat daarentegen ook het risico dat de bewoners elk op hun kamer tv kijken in plaats van in de gezamenlijke ruimte. Dit zal de sociale contacten niet ten goede komen. Tot slot is er ook sociaal contact tussen de clusters mogelijk. De clusters zijn namelijk met elkaar verbonden door paadjes en een centraal, open pleintje. Hier komen de bewoners van verschillende woningen elkaar tegen.

3. BETEKENIS

In de kleinschalige woonvormen van Het Gielsbos is amper ruimte gelaten voor persoonlijke spullen. De kamerinrichting bestaat uit een gesloten kast die geen mogelijkheden biedt om persoonlijke spullen te presenteren. Naast de kast en een bed zijn er geen andere meubels in de kamer. In dit ontwerp is het niet de bedoeling dat de bewoners eigen meubilair meebrengen. Ze kunnen persoonlijke spullen enkel presenteren op de vensterbank of door het op te hangen aan de muur. Er zijn dus beperkte middelen voorzien om de kamer van een bewoner om te vormen tot een betekenisvolle plaats.

4. ERVARING

Het samenleven en de aangename gemeenschappelijke ruimte zorgen voor mogelijkheden om ervaringen op te doen. Binnen de woning is een ruimte voor lichttherapie voorzien, maar er zijn geen ruimten voor recreatieve activiteiten. De organisatie zorgt wel voor een dagbesteding aangepast aan de individuele noden en mogelijkheden van de bewoner. Sommigen nemen deel aan creatieve of huishoudelijke activiteiten in groep. Op deze manier blijven de bewoners bijleren op recreatieve manier en verbinden ze zich met elkaar. Inclusie als afleidende activiteit is niet mogelijk omdat de bewoners te zorgbehoevend zijn.

Op de site is een paviljoen met drie zintuiglijke ruimten voorzien, genaamd de OASE. De integraal toegankelijke ruimten bestaande uit drie zones dienen om te stimuleren of net tot rust te brengen. In de beleefoase staan spel en beweging centraal, de speeloase staat in teken van zang en dans terwijl de stille oase baadt in een rustige sfeer (Bailleul Ontwerpbureau, 2020). De faciliteiten bezorgen de bewoners nieuwe ervaringen.

Afb. 10: Stille oase in belevingscentrum OASE (Bailleul Ontwerpbureau, 2020)

5. ZELFONTWIKKELING

De woonvorm draagt bij tot het realiseren van de doelen van de bewoners. Dankzij de hulp van professionele begeleiding, therapieën, specialisten, ... bereiken de bewoners stapsgewijs hun doelen. De begeleiding zoekt voor de bewoner een passende dagbesteding die aansluit aan zijn of haar interesses en vermogen. Op deze manier verbetert het zelfbeeld van de persoon met een beperking en bijgevolg wordt hun persoonlijkheid versterkt. In de kleinschalige woonvorm zijn dan ook ruimten voorzien waarin therapie, kiné en dergelijke kan plaatsvinden. De woonvorm op zichzelf zal bij sommige bewoners de nood aan zelfstandigheid vervullen. Evenwel zijn vele bewoners sterk zorgbehoevend. Zij zullen niet zo zeer hunkeren naar zelfstandigheid, maar de woonvorm biedt eerder een oplossing voor de ouders.

Tot slot blijkt uit een bevraging met de begeleider dat de bewoners rustiger zijn sinds ze in hun nieuwe verblijf wonen. Elke bewoner heeft nu een eigen kamer in tegenstelling tot de slaapzalen in hun vorige verblijf. Elke kamerdeur wordt gepersonaliseerd met een foto en de naam van de bewoner. Daarnaast heeft elke bewoner de kleur van één muur in de private kamer mogen kiezen. Ze kozen tussen een kleurenpalet bestaande uit drie kleuren. Als ze moeten kiezen tussen een groot aantal kleuren, zou de keuze te moeilijk worden. Ondanks de kleine keuzemogelijkheid, ondervinden de bewoners wel een gevoel van betrokkenheid en inspraak. Dit draagt bij tot de eigenwaarde en het individuele zelfbeeld van de bewoners.

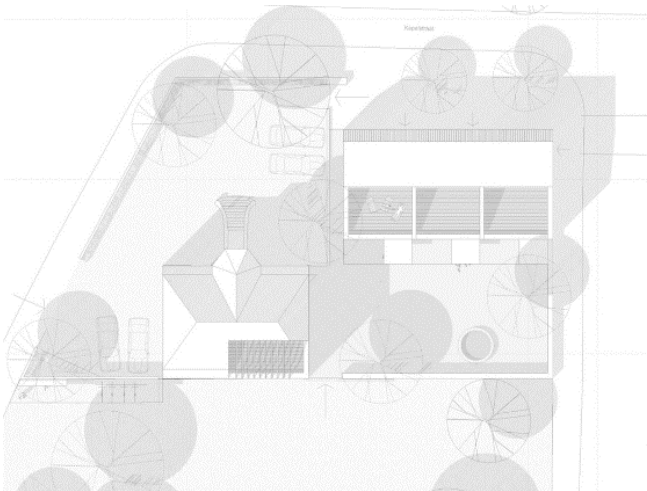
4.2. CASE 2. MAUD & CO

Afb. 11: Street view woonproject Maud & Co (Google, z.d.-b)

Maud & Co is een inclusief cohousingproject voor jongvolwassenen met specifieke noden (Maud & Co, z.d.). Personen met een mentale beperking hebben dezelfde noden als hun leeftijdsgenoten, maar er zijn lange wachtlijsten om begeleid te kunnen wonen. Deze problematiek intrigeerde Liesbeth, oprichtster van Maud & CO, al jaren. Liesbeth werkte voor de opstart van het project als orthopedagoog en leerkracht in inclusief onderwijs waardoor ze met de problematiek in aanraking kwam. Daarenboven is Liesbeth bevriend met Maud, een meisje met het syndroom van Down, al van toen Maud nog een kind was. Op een bepaald moment gingen de broer en zus van Maud op kot en zij wilde dit ook. Dit was de aanleiding voor de opstart van het project dat woonondersteuning en dagbesteding biedt.

4.2.1. Architectuur

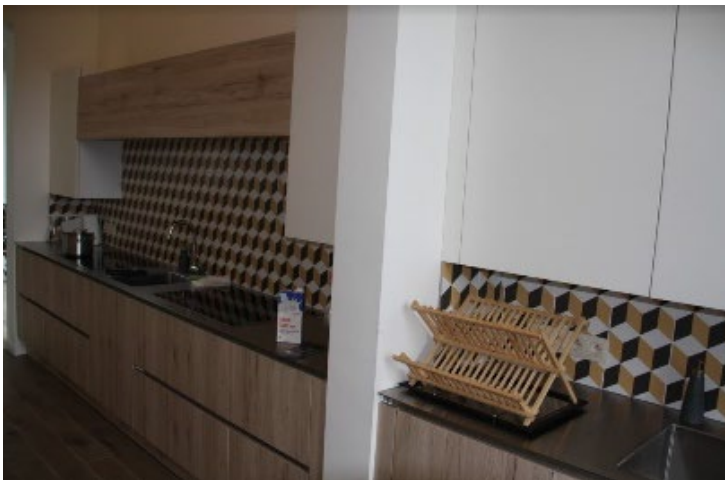

Afb. 12: Plan Wit Architecten (Wit Architecten, z.d.)

De historische directeurswoning Cockerillhof werd oorspronkelijk gerenoveerd door WIT Architecten. Zij bouwde een tweede huis op de site bestaande uit drie zuidgeoriënteerde passiefwoningen. Het renovatieproject was bestemd voor vijf gezinnen, maar deze geraakten niet verkocht. Liesbeth kreeg de mogelijkheid om de panden te kopen en om te vormen tot een cohousingproject voor mensen met een licht mentale beperking.

CONCEPT

In deze kleinschalige woonvorm kunnen 9 personen met een mentale beperking huisvesten, samen met een zorggezin. De drie wooneenheden voor telkens drie bewoners bezorgen de bewoners een eigen thuis wat hun gevoel van zelfstandigheid bevordert. Daarnaast is er steeds begeleiding in de buurt, want het zorggezin woont in het naastgelegen pand. Ook voor 's nachts is dit een relevante oplossing aangezien een slapende begeleider zeer duur is. De bewoners van deze woonvorm moeten de begeleiding zelden tot nooit raadplegen 's nachts, maar in een noodgeval staat het zorggezin paraat. De permanente aanwezigheid van begeleiding geeft een gerust gevoel bij de bewoners.

Afb. 13: Gemeenschappelijke keuken in hoofdgebouw (Pinxten, 2019)

INDELING

De kleinschalige woonvorm bestaat uit twee gebouwen, het hoofdgebouw met daarnaast een nieuwbouw bestaande uit drie wooneenheden. Het hoofdgebouw is aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed Landhuis Cockerillhof van Hoboken. Hierin zijn de gemeenschappelijke ruimten gevestigd met polyvalente ruimte op het gelijkvloers en grote keuken, toilet en vergaderlokaal op de eerste verdieping. Boven de gezamenlijke ruimten woont het zorggezin. Liesbeth voelde zich voornamelijk aangetrokken tot het pand na het zien van haar toekomstige woning. De open ruimte geeft een loftgevoel en het staat in direct contact met de gemeenschappelijke ruimte. Liesbeth woont hier samen met haar man en 4 kinderen.

Naast het hoofdgebouw staat een nieuwbouw bestaande uit drie wooneenheden. Elke wooneenheid is bestemd voor drie bewoners, en momenteel huisvesten zeven personen in de kleinschalige woonvorm. Elke woning is op dezelfde manier ingedeeld. Op het gelijkvloers is een berging, kitchenette, eetplaats en toilet voorzien. De keuken omvat een wasbak, koelkast en kookplaat. Deze laatste wordt niet gebruikt omdat de bewoners niet het vermogen hebben om zelfstandig te koken. Ze eten altijd samen in de gezamenlijke ruimte. Op het splitlevel is de zitruimte geplaatst. Deze is uitgerust met een comfortabele zetel en televisie. Het niveau boven de zitruimte omvat twee kamers en een toilet. Onder het dak is de derde kamer gevestigd. Elke kamer bestaat uit een gedeelte voor een bed, bureau en kast, en een badkamer met lavabo en douche of bad.

Afb. 14: Interieur woning (eigen afbeelding)

De panden werden oorspronkelijk gerenoveerd en gebouwd naar een cohousingproject voor 5 gezinnen door WIT Architecten. Het ontwerp was al in uitvoering waardoor geen grote veranderingen meer doorgevoerd konden worden. In samenwerking met een interieurarchitect werden wel enkele kleine aanpassingen gedaan om de woonvorm beter te laten aansluiten bij de bewonersgroep. In het oorspronkelijke ontwerp was één badkamer met douche, toilet en lavabo voorzien die via de gang toegankelijk was. Met enkele kleine aanpassingen was het mogelijk om elke bewoner van eigen sanitair, bestaande uit lavabo en douche of bad, te voorzien. Er was echter te weinig plaats om op elke kamer een toilet te plaatsen. De twee toiletten per woning moeten dus wel gedeeld worden. Bovendien was de ruimte onder het dak open naar de trap toe. Om meer privacy te bieden in deze kamer werd een wand langs de trap geplaatst.

De huidige bewoners betreden hun woning altijd langs de achterkant en de voordeur wordt nooit gebruikt. Personen met een mentale beperking zijn namelijk te goedgegelovig waardoor ze onbekenden zouden binnenlaten wanneer ze aanbellen. Om dit te voorkomen zijn de bellen van de drie woningen afgekoppeld. De inkom wordt dan ook gebruikt als berging.

MATERIALISATIE

De indeling en materialen zijn bepaald door de oprichters van Maud & Co. De woningen zijn modern ingericht met aangename en warme materialen. Over het algemeen is de afwerking neutraal gehouden door wit en hout toe te passen. Men bracht vooral kleur in de ruimten door de keuze van het meubilair. Het meubilair van de gemeenschappelijke ruimte in het hoofdgebouw werd gekozen door de oprichter. In de gezamenlijke eet- en zithoek per wooneenheid wordt het meubilair geselecteerd met inspraak van de toekomstige bewoners. De invulling van de individuele kamers wordt voorzien door de bewoners en hun ouders.

4.2.2. Subjectieve ervaringen

BEGELEIDING

De begeleiders zijn enorm tevreden over de woonvorm, maar het is vooral een sociale onderneming om jongvolwassenen met een mentale beperking te ondersteunen. Achter dit project staat geen sociale investeringsmaatschappij waardoor de begeleiders zelf evenementen moeten organiseren om geld binnen te halen. Ze organiseren brunches, barbecues, drinks en dergelijke om de woonvorm staande te houden. Met het ingezamelde geld kan geïnvesteerd worden in tuinaanleg, uitstappen, begeleiding, ... Elke bewoner heeft recht op een zorgbudget, maar slechts drie personen krijgen een klein deel van hun zorgbudget. De anderen staan allemaal al jaren op een wachtlijst. Deze problematiek werd uitgebreid besproken in het onderdeel 'persoonsvolgende financiering' in deel II. De bewoners van Maud & Co vallen onder de minst prioritaire groep omdat ze nog gedeeltelijk zelf kunnen werken. Dit heeft tot gevolg dat het nog zo'n 10 jaar kan duren voor zij (een deel van) hun budget verkrijgen.

Deze schrijnende situatie heeft Liesbeth aangezet om de kwetsbare groep ook kansen te geven. Haar inkomsten bestaan momenteel uit de huur van de bewoners en de enkele zorgbudgetten. Desalniettemin is ze erg blij met de kleinschalige woonvorm en ze put veel voldoening uit haar werk.

BEWONERS

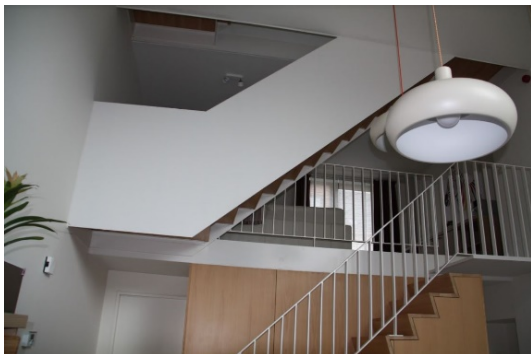
Voor de bewoners was het een uitdaging om de stap naar zelfstandig wonen te zetten. Ze genieten van hun vrijheid met de nodige ondersteuning in hun nieuwe woonvorm. Doorheen het gebruik zijn er enkele aanpassingen gedaan aan de hand van bevindingen. Vroeger ging men namelijk te pas en te onpas bij elkaar langs op de kamer. Sommigen vonden dit niet aangenaam wanneer ze even alleen wilden zijn. Nu hangt aan elke kamerdeur een hanger die aangeeft of andere bewoners mogen binnenkomen of niet. Eveneens werd de afspraak gemaakt om eerst te kloppen voor men binnenkomt.

Meerdere bewoners geven tijdens een gesprek aan dat ze zich storen aan de drukte tijdens de gezamenlijke eetmomenten in het hoofdgebouw. Vaak zijn de vier kinderen van het zorggezin aanwezig bij het avondmaal wat voor heisa zorgt. Een verandering van kook- en eetpatroon zou een oplossing bieden voor dit probleem. De bewoners kunnen mogelijks ontbijten en lunchen in hun eigen woning. De warme avondmaaltijd zal praktisch gezien geserveerd worden in de gemeenschappelijke ruimte. Op die manier wordt het aantal drukke eetmomenten gereduceerd.

4.2.3. Analyse op basis van literatuurstudie

De wooneenheden bestemd voor telkens drie personen met een mentale beperking geven het gevoel een eigen thuis te hebben. De leefruimten in de woningen geven de bewoners het gevoel dat ze over een eigen thuis beschikken. Hun woning maakt deel uit van een groter geheel, maar in tegenstelling tot woonvormen met één grote, gemeenschappelijke leefruimte voor alle bewoners bevorderen deze kleinschalige woningen hun gevoel van zelfstandigheid en privacy. De akoestiek in de woningen is echter niet optimaal waardoor de huiselijke sfeer belemmerd wordt. Door het splitlevel is de keuken en de eethoek een hoge ruimte die galm begunstigt. Daarbovenop zorgt de openheid van de woning voor een grote draagwijdte van geluid. Deze factoren bemoeilijken ook de opwarming van de woning. Deze ongunstige objectieve factoren brengen de huiselijke sfeer in het gedrang. Tot slot lijken de kamers niet goed akoestisch geïsoleerd te zijn, want op de gang is duidelijk te verstaan wat men in de kamer zegt. De bewoners hebben dan wel een eigen kamer, maar de grote draagwijdte van hun geluid komt het gevoel van privacy niet ten goede.

1. LICHAAMSBEWEGING

Afb. 15: Verticale circulatie (eigen afbeelding)

Het vermogen van bewoners om trappen te nemen is noodzakelijk in deze kleinschalige woonvorm. Elke wooneenheid is namelijk verticaal georganiseerd met een centrale steektrap. De leefruimte bestaat uit een splitlevel, dus om de zithoek te bereiken is men genoodzaakt de trap te nemen. Om naar een individuele kamer te circuleren moet men minimum twee verdiepingen stijgen. De trap is centraal geplaatst. Men circuleert dus in de kern van de woning waardoor het een aangename circulatieruimte is. De trap hoort bij de circulatieflow en is niet weggestopt.

De gemeenschappelijke ruimten bevinden zich in het aparte hoofdgebouw. Er is geen verbinding tussen het hoofdgebouw en de woningen voorzien waardoor de bewoners langs buiten moeten circuleren. Ze lopen meestal snel op hun pantoffels en zonder jas door weer en wind. Er zijn wel enkele tegels voorzien zodat ze niet door het gras moeten lopen, maar deze circulatie is niet aangenaam. In het hoofdgebouw is trapgebruik noodzakelijk, want op het gelijkvloers bevindt zich de polyvalente ruimte, maar de gemeenschappelijke keuken bevindt zich op de eerste verdieping. De circulatie naar boven moet via een betonnen trap in de koude gang, afgezonderd van de gemeenschappelijke ruimten. Er is dus geen aangename circulatie naar de gemeenschappelijke ruimten voorzien.

Tot slot is nergens een lift voorzien waardoor het voor rolstoelgebruikers onmogelijk is om bij Maud & Co te huisvesten. Dit valt te verklaren door het oorspronkelijke ontwerp als cohousingproject voor vijf gezinnen. In dit concept zijn geen liften nodig en het later toevoegen van liftschachten is zeer moeilijk. De huidige bewoners zijn zeer mobiel en hebben totaal geen nood aan een lift. Deze kleinschalige woonvorm richt zich dan ook voornamelijk op personen met een lichte beperking met een goed sociaal aanpassingsvermogen. De centrale ligging van de kleinschalige woonvorm biedt nabijheid van winkels, openbaar vervoer en werk. De bewoners kunnen al deze faciliteiten te voet bereiken. Ze oefenen hun routes naar het werk en dergelijke samen met begeleiding en na enkele keren kunnen ze de verplaatsingen zelfstandig maken.

2. SOCIALE CONTACTEN

De bewoners mochten zelf kiezen met wie ze een wooneenheid zouden delen, ongeacht het geslacht. Momenteel worden twee woningen bewoond door telkens twee mannen en de derde woning wordt bezet door drie vrouwen. Ze zijn toch gegroepeerd volgens geslacht, hoewel dit geen vereiste was. Door de bewoners zelf hun huisgenoten te laten kiezen, kunnen ze samenwonen met de perso(o)n(en) waarmee ze de hechtste band hebben. Er zijn nog twee kamers vrij dus er kunnen nog twee nieuwe mensen bij de bewonersgroep toetreden. Dit zou voor problemen kunnen zorgen want de nieuwe bewoner kan niet volledig kiezen met wie hij of zij een woning wil delen. Bovendien willen de mannen geen nieuwe bewoner in hun woning, ze vinden het goed zoals het nu is.

De mannen besteden veel tijd in de leefruimte van hun woning waar ze samen gamen. Bij hen stimuleert de gemeenschappelijke leefruimte het sociaal contact tussen de twee bewoners. Personen met een mentale beperking zijn sociaal minder vaardig dus de televisie en PlayStation vormen hier een goed verbindingselement. Bij de vrouwen daarentegen zitten twee bewoonsters vaak op elkaars kamer en de derde bewoonster wordt regelmatig uitgesloten. Zij zouden meer gestimuleerd moeten worden om samen activiteiten te doen in de gemeenschappelijke leefruimte. De leefruimte zou hen meer moeten aantrekken zodat ze zich minder terugtrekken op hun eigen kamer. Een goed verbindingselement in de leefruimte zoals de PlayStation bij de mannen zou een hulpmiddel kunnen zijn.

Over het algemeen hebben de bewoners van deze samenlevingsvorm een sterke band met hun huisgenoten. Door een woning met gemeenschappelijke leefruimte te delen komen ze vaker met elkaar in contact dan met de andere bewoners waardoor een hechtere band ontstaat. De bewoners van eenzelfde woning zullen elkaar goed ondersteunen en elkaars problemen proberen op te lossen. Daarnaast verbindt de gemeenschappelijke eetplaats in het hoofdgebouw alle bewoners met elkaar. Zij staan voor elkaar klaar en helpen elkaar waar nodig. Het sociale contact tussen de bewoners van eenzelfde woning zal dus hechter zijn dan tussen hen en de andere bewoners.

Ten slotte komen sociale contacten in de bredere gemeenschap tot stand tijdens het inclusief werken. Alle bewoners van Maud & Co hebben het vermogen te werken op de reguliere arbeidsmarkt. Samen met de begeleiding wordt gezocht naar enkele werkplekken die aansluiten bij de persoonlijke interesses. De bewoners werken enkele uren per dag en elke bewoner heeft verschillende werkplekken. Door op meerdere plaatsen te werken, bouwen ze een breed en divers sociaal netwerk uit.

3. BETEKENIS

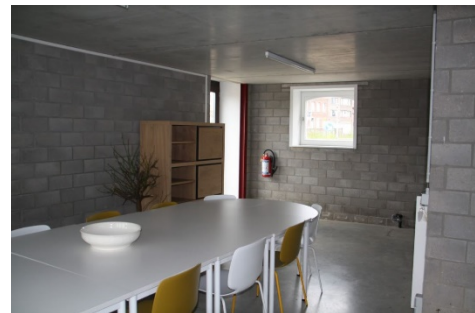
Het meubilair in de individuele kamers wordt voorzien door de bewoner zelf met ondersteuning van de ouders. Bij het bezoek aan de kamer van een bewoonster begon ze meteen op te noemen welk meubel ze van wie gekregen heeft. Ze hecht veel belang aan de herkomst van het meubilair waardoor de objecten een waardevolle betekenis krijgen. De bewoners willen omringd worden door fijne momenten in hun individuele kamer. Foto's van leuke mensen en situaties roepen herinneringen op. De bewoners hebben dus de mogelijkheid om hun kamer volledig te personaliseren waardoor het een betekenisvolle plek wordt. Dit doen ze vaak samen met hun ouders omdat ze zelf niet het vermogen hebben om de ruimte aan te kleden.

In de gemeenschappelijke leefruimten van de wooneenheden en het hoofdgebouw wordt het meubilair gekozen door de oprichters van Maud & Co. De leefruimten worden wel afgestemd op de bewoners, zo is in de ene woning een drumstel en in de andere een PlayStation voorzien. De bewoners willen in de leefruimte van hun woning meer omringd worden door herinneringen. Hierbij moeten ze ondersteund worden, want ze hebben niet allemaal het vermogen om zelfstandig de leefruimte aan te kleden. De jongens hebben hun leefruimte wel al gepersonaliseerd door vlaggen van voetbalteams op te hangen. In het hoofdgebouw zijn geen persoonlijke objecten van de bewoners aanwezig.

4. ERVARING

De bewoners doen vooral ervaringen op door inclusief te werken. Liesbeth is voorstander van de inclusiegedachte en zoekt samen met de begeleiders naar geschikte, inclusieve werkgelegenheden voor de bewoners. De bewoners worden op die manier betrokken in de bredere maatschappij wat leidt tot de ontwikkeling van een band met de plek. Naast het inclusief werken hebben de bewoners taakjes binnen de kleinschalige woonvorm zoals boodschappen doen, meehelpen bij het koken en de tafel klaarzetten. Deze bezigheden eisen hun aandacht op en leiden af van overdenken. Bovendien voelen de bewoners zich op deze manier van belang. De kleinschalige woonvorm biedt dus kansen om ervaringen op te doen zodat succeservaringen ontstaan.

Naast het inclusief werken en de taakjes worden de bewoners niet expliciet gestimuleerd om recreatieve activiteiten te doen en nieuwe vaardigheden uit te bouwen. In hun vrije tijd doen ze eerder wat ze zelf willen. Er is wel een polyvalente ruimte voorzien in het hoofdgebouw, maar deze wordt voornamelijk gebruikt als er bezoekers komen om het woonproject te bekijken. Daarnaast is de polyvalente ruimte niet bepaald een inspirerende plaats.

Afb. 16: Polyvalente ruimte (Pinxten, 2019)

5. ZELFONTWIKKELING

De jongvolwassenen met een beperking die bij Maud & Co wonen, hadden allemaal nood aan zelfstandigheid. Het woonproject van Liesbeth kwam voor hen als geroepen. De zeven bewoners waren al gekozen voor het project volledig gerealiseerd was. Dit bood de bewoners de mogelijkheid om mee te helpen bij de verbouwingen. De toekomstige bewoners, hun ouders en de begeleiders werkten samen aan de opbouw van de woningen. Wanneer het project gerealiseerd was, mochten de bewoners hun kamer en huisgeno(o)t(en) zelf kiezen. Zelfbepaling is enorm belangrijk voor de bewonersgroep, op die manier ondervinden ze een grote betrokkenheid.

Afb. 17: Een toekomstige bewoner helpt bij de verbouwwerken (Maud & Co, z.d.)

De centrale ligging van de woonvorm stimuleert inclusie en men krijgt taken binnen de woonvorm. Dit geeft de bewoners een gevoel van autonomie. Bovendien heeft iedereen een eigen sleutel van de woning en de individuele kamer. Men maakte de afspraak dat de laatste persoon die de woning verlaat de deur vast doet bij vertrek. Dit geeft een gevoel van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid. Alle voornoemde aspecten dragen bij tot de ontplooiing van het individu.

4.3. CASE 3. VILLAVIP

Afb. 18: Street view woonproject VillaVip te Bredene (Google, z.d.-c)

VillaVip is een zorgorganisatie die over heel Vlaanderen hedendaagse kleinschalige woningen opricht voor volwassenen met een beperking. Elke woning biedt huisvesting voor 10 bewoners en een zorggezin. Binnen deze woonvorm krijgen de bewoners persoonlijke aandacht en ze leven volgens hun eigen ritme. Bovendien wordt er gezocht naar hun interesses en passies zodat men kan zoeken naar een zinvolle en op maat gemaakte dagbesteding (VillaVip, z.d.). Er voor elkaar zijn staat centraal in deze zorgorganisatie. Bij deze casestudie wordt de VillaVip te Bredene geanalyseerd omdat deze bezocht werd samen met een persoon van de overkoepelende organisatie.

4.3.1. Architectuur

CONCEPT

De nieuwbouw is ontworpen door EL architects in samenwerking met VillaVip. Het zorgkoppel is op het moment van het ontwerp nog niet gekozen. Zij komen slechts later bij het project om te voorkomen dat er te veel meningen op de tafel komen. Het zorgkoppel mag wel de aankleding en het meubilair zelf kiezen, maar bij de indeling en het architecturaal ontwerp hebben zij geen inspraak. Het concept van de kleinschalige woonvorm te Bredene is zeer eenvoudig gehouden. De nieuwbouw is als het ware een standaard gezinswoning, gekoppeld aan een grote woning.

INDELING

In deze casestudie is vooral de grote woning bestemd voor personen met een beperking van belang. De woning van het zorggezin is op het gelijkvloers en op de zolder verbonden met de grote woning. Naast de verbindingsdeuren heeft de kleinschalige woning geen speciale kenmerken waardoor hier niet dieper op wordt ingegaan.

Op het gelijkvloers van de grote woning is een ruime gemeenschappelijke leefruimte voorzien met zithoek, eethoek en open keuken. De grote leefruimte heeft zicht op de tuin met moestuintje en kippen.

Afb. 19: Grote leefruimte van een VillaVip (Huysentruyt, 2019)

Daarnaast zijn er vier kamers, een berging, een toilet en een badkamer op het gelijkvloers voorzien. Men kan naar de eerste verdieping circuleren via de trap of met de lift. VillaVip voorziet in elke woning een schacht zodat er altijd de mogelijkheid is om in de toekomst een lift te plaatsen. De eerste verdieping omvat zes kamers, twee toiletten en twee badkamers. Tot slot is een ruime recreatieve ruimte voorzien op de zolder. Hier staan gesponsorde trainingstoestellen, een massagebed, materiaal voor recreatieve bezigheden en enkele tafels met stoelen. Alle ruimten zijn ruim met brede doorgangen zodat de gehele woning rolstoeltoegankelijk is.

MATERIALISATIE

De moderne woning is aangekleed zoals een standaard nieuwbouwwoning. De ruimten hebben enkel een andere schaal omdat hier 10 bewoners huisvesten. De materialen in de woning zijn gekozen met duurzaamheid als uitgangspunt. De houten vloer loopt over de hele woning door en doorgangen zijn drempelloos zodat rolstoelgebruikers geen hinder ondervinden. Bovendien zorgt de houten vloer voor een huiselijk gevoel. Het meubilair wordt gekozen door het zorggezin.

4.3.2. Subjectieve ervaringen

BEGELEIDING

Het zorgkoppel in VillaVip te Bredene heeft zelf een zoon met een beperking. Bij het opgroeien van hun zoon begonnen ze zich zorgen te maken over zijn toekomst. Zijn toekomstige huisvesting vormde een grote bekommernis. Wanneer ze hoorden over de zorgorganisatie VillaVip besloten ze als zorgkoppel in het project te stappen. Op die manier kreeg hun zoon de kans om in een kleinschalige woonvorm voor mensen met een beperking te huisvesten. Bovendien helpen ze hiermee andere ouders van (jong)volwassenen met een beperking die in dezelfde situatie zitten als zij.

Het koppel heeft nog geen moment spijt gehad van deze beslissing. Ze engageren zich graag voor dit project waar ze veel liefde en voldoening voor terugkrijgen. Samen met 9 verzorgers, 2 opvoeders en 2 poetshulpen proberen ze een thuis te bieden aan de bewoners. Dankzij deze groep aan ondersteunende medewerkers hoeft het zorggezin niet veel opofferingen te maken. Wanneer ze bijvoorbeeld eens later thuis zijn, wordt begeleiding voorzien. Daarnaast geniet het zorggezin van privacy binnen hun eigen woning, en hun werk is letterlijk bij de deur. Er zijn voor het zorggezin geen elementen die ze anders zouden aangepakt hebben bij het ontwerp van de woonvorm.

BEWONERS

Tijdens mijn moment van bezoek was het moeilijk om de bewoners te benaderen. Ze hadden namelijk net gegeten en velen genoten een rustmoment in hun bed. Enkelen gaven wel aan dat ze hun nieuwe verblijf positief ervaren. Het klikt ook goed tussen de bewoners onderling. Dit is een zeer belangrijke vereiste om een aangename thuis te kunnen creëren. Als er wrijvingen zijn tussen bewoners zal dit leiden tot spanningen en conflicten. Het samenstellen van de bewonersgroep gebeurt dan ook zorgvuldig. Wanneer er een nieuwe bewoner wil komen wonen, zal deze persoon eerst een korte tijd verblijven in de woning om te zien of de persoon positief opgenomen wordt in de bewonersgroep. Daarnaast komen er ook regelmatig mensen met een beperking op kortverblijf wanneer de ouders bijvoorbeeld op vakantie zijn. Elke nieuwe, eventueel tijdelijke, bewoner verstoort de huidige werking en dit heeft een impact op de bewoners. De bewoners ondervinden onzekerheid over de nieuwe bewoners en de personen in kortverblijf. Hun huidige bewonersgroep wordt telkens verstoord en dat vinden ze lastig. In VillaVip te Bredene zijn momenteel nog twee kamers vrij waardoor er kortverblijven mogelijk zijn. Het zou idealer zijn wanneer deze twee kamers ingevuld worden zodat de bewonersgroep steeds dezelfde blijft. Dat zou de bewoners rust en stabiliteit bieden.

Het zorggezin stelde bij de aanvang van het project geen regels op in de woning. Doorheen het gebruik is wel de regel ingevoerd dat men niet op elkaars kamer mag komen. Deze regel kwam tot stand door een situatie tussen twee bewoners. Maatregelen worden dus gesteld doorheen het gebruik aan de hand van bevindingen.

4.3.3. Analyse op basis van literatuurstudie

1. LICHAAMSBEWEGING

De woningen opgericht door VillaVip zijn meestal uitgerust met zowel een trap als een lift. Ook in woningen zonder rolstoelgebruikers is een liftschacht voorzien zodat de mogelijkheid er is om in de toekomst een lift te plaatsen. Zo worden rolstoelgebruikers niet uitgesloten. In VillaVip te Bredene is de trap in de inkomhal gevestigd. Deze grenst aan de leefruimte en biedt een aangename verticale circulatie. De lift is wel meer weggestopt. Voor rolstoelgebruikers kan het onaangenaam zijn dat ze gedwongen worden een andere circulatieroute te nemen dan de andere bewoners. De woning is volledig drempelloos en doorgangen zijn voldoende breed zodat rolstoelgebruikers gemakkelijk kunnen circuleren.

De organisatie richt de woningen altijd dicht bij een centrum op. Op die manier zijn winkels, openbaar vervoer en werkgelegenheid dichtbij zodat de bewoners hier zelfstandig naartoe kunnen.

De bewoners van de VillaVip te Bredene zijn zeer zorgbehoevend en gaan zelden zelfstandig ergens naartoe. Het zorggezin doet boodschappen voor de woonvorm en soms gaan enkele bewoners mee winkelen, maar ze doen dit nooit zelfstandig. Slechts enkelen gaan zelfstandig naar de nabijgelegen bakker, maar de nabijheid van winkels en openbaar vervoer is in deze woonvorm minder vereist. De bewoners worden ook gebracht en opgehaald door de begeleiding als ze ergens naartoe moeten. De organisatie voorziet bovendien een busje met chauffeur als de begeleiders met de bewonersgroep op stap gaan. Deze faciliteit vergroot de vervoersmogelijkheden van de woonvorm.

2. SOCIALE CONTACTEN

De gemeenschappelijke leefruimte is de geschikte plek voor bewoners om contacten te leggen met hun medebewoners. Er wordt dagelijks samen gegeten en tv gekeken wat een hechte band schept tussen de bewoners. Om de woonvorm goed te laten functioneren, wordt de bewonersgroep zorgvuldig samengesteld. Een vaste bewonersgroep zal na verloop van tijd naar elkaar toegroeien en de band tussen bewoners zal versterken. Door de permanente aanwezigheid van begeleiding in de gemeenschappelijke ruimten zullen bewoners sneller de begeleiding raadplegen in plaats van elkaar onderling te helpen. De privacy van de bewoners wordt gerespecteerd om conflicten te vermijden. Op de gezamenlijke zolder zijn enkele fitnessstoestellen voorzien wat erop wijst dat men samen kan sporten. Bewegen met vrienden vormt een goede combinatie om het geluksgevoel te bevorderen.

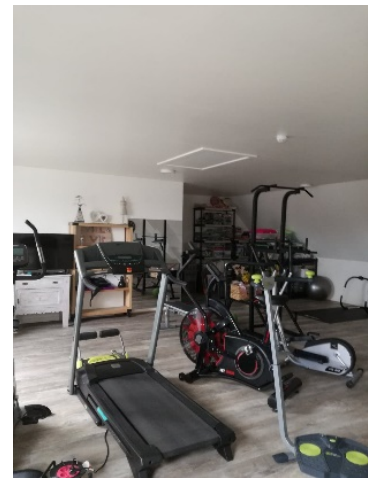
Afb. 20: Individuele kamer (Huysentruyt, 2019)

3. BETEKENIS

Het zorggezin mag al het meubilair van de woning kiezen, zowel voor de gemeenschappelijke ruimten als de individuele kamers. Het meubilair van de leefruimte kan het zorggezin best zelf kiezen met de mening van de bewoners in hun achterhoofd. De inrichting van de kamers wordt afgestemd op de noden van de bewoner. Voor de inrichting van de kamers is het belangrijk dat de bewoner betrokken wordt bij de keuze van het meubilair. Inspraak hebben geeft een gevoel van betekenis voor mensen met een mentale beperking. Daarnaast kunnen de bewoners meubilair van hun vorige woning meebrengen, in de meeste gevallen vanuit hun ouderlijk huis. Dat meubilair draagt hoogstwaarschijnlijk al betekenis met zich mee. Daartegenover kan net het kiezen van nieuw meubilair aanvoelen als een nieuw hoofdstuk in hun leven, een stap die ze zetten. Zelfbepaling is enorm belangrijk voor de bewonersgroep, op die manier ondervinden ze een grote betrokkenheid.

4. ERVARING

Het samenleven en de gemeenschappelijke ruimten zorgen voor mogelijkheden om ervaringen op te doen. Op de zolder kunnen vele recreatieve activiteiten uitgeoefend worden. De zolderruimte op zichzelf is best een zinvolle ruimte, maar mits wat aankleding zou het een meer inspirerende ruimte kunnen worden. Momenteel staan de fitnessstoestellen midden in de ruimte met erlangs enkele tafels en een massagetafel. Alles staat in één grote ruimte waardoor men nooit de volledige aandacht op iets kan toelagen, tenzij men alleen in de ruimte is. Als meerdere personen verschillende activiteiten aan het doen zijn, zullen ze hinder van elkaar ondervinden.

Afb. 21: Zolderruimte (eigen afbeelding)

Afb. 22: Zolderruimte (eigen afbeelding)

De begeleiding zoekt voor elke bewoner een zinvolle dagbesteding aangepast aan de persoonlijke interesses en passies. Inclusie als afleidende activiteit is niet mogelijk omdat de bewoners te zorgbehoevend zijn. Om toch een bijdrage te leveren aan de maatschappij organiseren de begeleiders regelmatig een werkatelier op de zolder voor de bewoners. Tijdens dit atelier knutselen de bewoners bijvoorbeeld een slinger in thema afhankelijk van de tijd van het jaar. Deze knutselwerken worden dan gebruikt als aankleding bij lokale handelaars. Op deze manier blijven de bewoners bijleren op recreatieve manier en verbinden ze zich met elkaar en met de gemeenschap.

5. ZELFONTWIKKELING

De opgestelde dagbesteding sluit aan bij de persoonlijke interesses en passies. Deze verbeteren het zelfbeeld en bijgevolg wordt hun persoonlijkheid versterkt. De zolderruimte is de geschikte plek om persoonlijke interesses uit te bouwen en zichzelf te ontplooiën. Daarnaast wordt participatie aan de maatschappij gestimuleerd door het werkatelier voor lokale handelaars. Dit geeft de bewoners het gevoel van belang te zijn in de bredere gemeenschap. Tot slot is het belangrijk de bewoners te betrekken bij keuzes zoals het meubilair op de kamers of dagelijkse keuzes zoals het avondmaal. Inspraak en betrokkenheid verhogen de eigenwaarde en het individuele zelfbeeld van de bewoners.

ALGEMEEN BESLUIT

Uit de literatuurstudie blijkt dat kleinschalige woonvormen met een inwonend zorggezin de meest gunstige huisvesting is voor jongvolwassenen met een licht mentale beperking die een drang naar zelfstandigheid ondervinden. Het stelt de bewoners in staat inclusief en relatief zelfstandig te wonen met permanente ondersteuning in de buurt. Wooncentra daarentegen zijn vaak afgelegen en de bewoners worden geïsoleerd van de maatschappij. Een zorgwoning biedt dan weer weinig zelfstandigheid omdat men in de tuin van de ouders woont. Bovendien is er amper sociaal contact met andere personen met een mentale beperking zoals dat in kleinschalige woonvormen wel het geval is. Wanneer mensen met een LVB anderzijds volledig zelfstandig wonen is er een gebrek aan ondersteuning wat kan resulteren in erbarmelijke situaties. Een kleinschalige woonvorm biedt, voor mensen met een LVB, de beste balans tussen zelfstandigheid en ondersteuning.

Het antwoord op de centrale onderzoeksvraag wordt beantwoord door een synthese te maken over verschillende benaderingen in verband met het thuisgevoel. Uit dit onderzoek vloeien vijf aspecten voor die een thuisgevoel stimuleren. Lichaamsbeweging, sociale contacten, betekenis, ervaringen en zelfontwikkeling dragen bij tot het welbevinden van personen met een LVB in een kleinschalige woonvorm. In de drie onderzochte cases worden de vijf aspecten geanalyseerd en bij elke case hebben de aspecten een verschillende toepassing. Het Gielsbos biedt interessante circulatieruimten waarin hoekjes gecreëerd zijn. In de kleinschalige woonvorm van Maud & Co wordt de bewonersgroep opgedeeld in drie groepjes. Dit lijkt op het eerste gezicht een goede benadering om zelfstandigheid te stimuleren, maar het brengt geen optimaal sociaal contact tussen alle bewoners tot stand. In VillaVip wonen ze wel samen als één hechte bewonersgroep. Hier ontbreken dan weer rustige hoekjes om te zitten in de grote leefruimte. Om een ideale woonvorm te creëren, moet dus een balans gevonden worden tussen de verschillende toepassingen van de vijf aspecten. In het volgende deel worden de inzichten vanuit het onderzoek vertaald naar het masterproject.

Het onderzoek richtte zich voornamelijk op literatuurstudie en empirisch onderzoek. Dit laatste zou nog grondiger uitgevoerd kunnen worden door bijvoorbeeld als vrijwilliger in een zorgcentrum te werken. Door vaak aanwezig te zijn in een woonvorm met een bewonersgroep overeenstemmend aan de doelgroep kunnen veel meer indrukken opgedaan worden waaruit informatie voortvloeit. Wegens veiligheidsredenen en de nodige aanvraagprocedures is het niet gelukt om enkele dagen in een wooncentrum te kunnen observeren en/of meedraaien. Meer informatie over de dagelijkse werking op basis van observaties en ondervindingen kunnen aanvullend zijn in toekomstig onderzoek. Daarnaast worden drie cases besproken die zich in België situeren. Zo was een bezoek en contact met betrokkenen mogelijk is. In verder onderzoek zou het nuttig zijn om ook eens te kijken naar de aanpak van woonvormen voor mensen met een mentale beperking in het buitenland. In andere landen heeft men mogelijks een andere visie ten opzichte van kleinschalige woonvormen, of bestaat ergens een unieke huisvesting voor mensen met een mentale beperking.

Deze masterscriptie was op vele domeinen leerrijk. Aangezien ik voordien geen connecties had in deze specifieke sector, verliep de opstart moeizaam. Na enkele afspraken met personen in de zorgsector ging de bal aan het rollen. De contactpersonen stonden me bij in mijn actuele probleemstelling in verband met inclusie van personen met een beperking. Het was boeiend om rond een specifieke doelgroep te werken en voor hen een echte thuis te creëren. Na dit project koester ik de hoop om een gelijkaardig project te kunnen verwezenlijken.

DEEL V. MASTERPROJECT

De verworven informatie uit het onderzoek wordt in dit deel toegepast op het masterproject. Als masterproject wordt een kleinschalig woonproject ontworpen waarin personen met een LVB zich thuis kunnen voelen. Voor de vormgeving van het masterproject, worden de vijf aspecten over thuisgevoel toegepast op het pand de Goorboshoeve te Sint-Katelijne-Waver.

5.1. GOORBOSHOEVE

Afb. 23: Extérieur Goorboshoeve (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2020)

Afb. 24: Inplantingsplan (eigen afbeelding)

5.1.1. Historiek

De Goorboshoeve is de oudst vermelde hoeve te Sint-Katelijne-Waver. Het omgrachte domein omvat het voormalige woonhuis, een schuur, wagenhuis en bakhuis. Het domein met zijn gebouwen werd in 1440 verkocht aan de abdij van Roosendael. In 1981 werd de Goorboshoeve aangeduid als beschermd monument en beschermd stads- of dorpsgezicht omwille van zijn historische waarde (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2020-a).

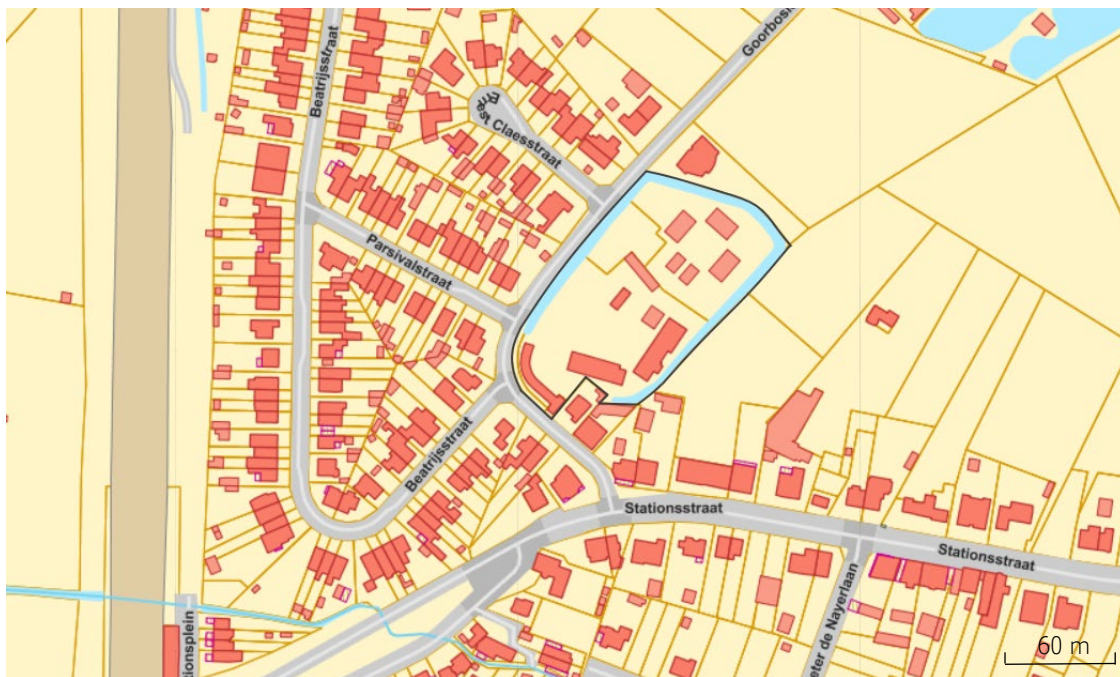
Afb. 25: Ferrariskaart 1777 (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)

Afb. 26: Vandermaelen-kaarten 1846-1854 (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)

Tussen 1986 en 1989 werd de Goorboshoeve gerestaureerd naar het ontwerp van G. Driessen. Het voormalige woonhuis wordt omgevormd tot vier woningen en in de vroegere schuur worden drie wooneenheden gevestigd. Ook het wagenhuis wordt omgevormd tot een woning. De originele gebinten, bestaande uit vol hout, worden behouden bij de renovatie. Het oorspronkelijke bakhuis werd vervangen door een kleiner gebouw bestemd voor huisvesting.

Naast de renovatie en reconstructie van de oorspronkelijke gebouwen werden ook nieuwe gebouwen opgetrokken op het domein van de Goorboshoeve. Voor de bouw werd geen bouwvergunning aangevraagd waardoor ze zonevreemd zijn. Dankzij connecties bij de gemeenten werd er niet tegenin gegaan, maar de provincie zou dit niet goedkeuren. Ten eerste werden garageboxen gebouwd, maar deze werden ingericht als leefeenheden voor studenten van de nabijgelegen hogeschool Campus De Nayer (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2020-a). In plaats van een poort werd overal een raam met inkomdeur geplaatst. Ten tweede werden naast het hoevegebouw nieuwe woningen gebouwd. Ondanks het gebrek aan toestemming van de gemeente worden de woningen toch verhuurd door een Sociale Huisvestigingsmaatschappij. In dit masterproject wordt ervoor geopteerd om de zonevreemde woningen te slopen. Op die manier is er, net als vroeger, veel ruimte voor een groene omgeving. De garageboxen worden wel behouden. De garages aan de straatkant zijn nuttig voor de bewoners van de woningen in de voormalige schuur. De garages midden op het domein zullen dienen als opslag van materiaal voor tuinonderhoud. De nieuwe aanleg van de site wordt weergegeven in afbeelding 33 in het volgend onderdeel.

Afb. 27: Basiskaart Goorboshoeve (Afbelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)

5.1.2. Omgeving

Afb. 28: Situering van het domein van de Goorboshoeve (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doinck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)

De Goorboshoeve is gelegen in de Goorboslei 8 te Sint-Katelijne-Waver, gesitueerd in de provincie Antwerpen. Het domein van het pand wordt afgebakend door de omliggende gracht en is toegankelijk via een oprijlaan. Een rustige wijk vormt de nabije omgeving van de hoeve. De levendige dorpskern is op zo'n 2,5 km van de Goorboshoeve gelegen en biedt veel faciliteiten zoals een supermarkt, groentekraam, post, kapper, dokter en apotheek. De locaties van deze functies zijn zichtbaar in afbeelding 29.

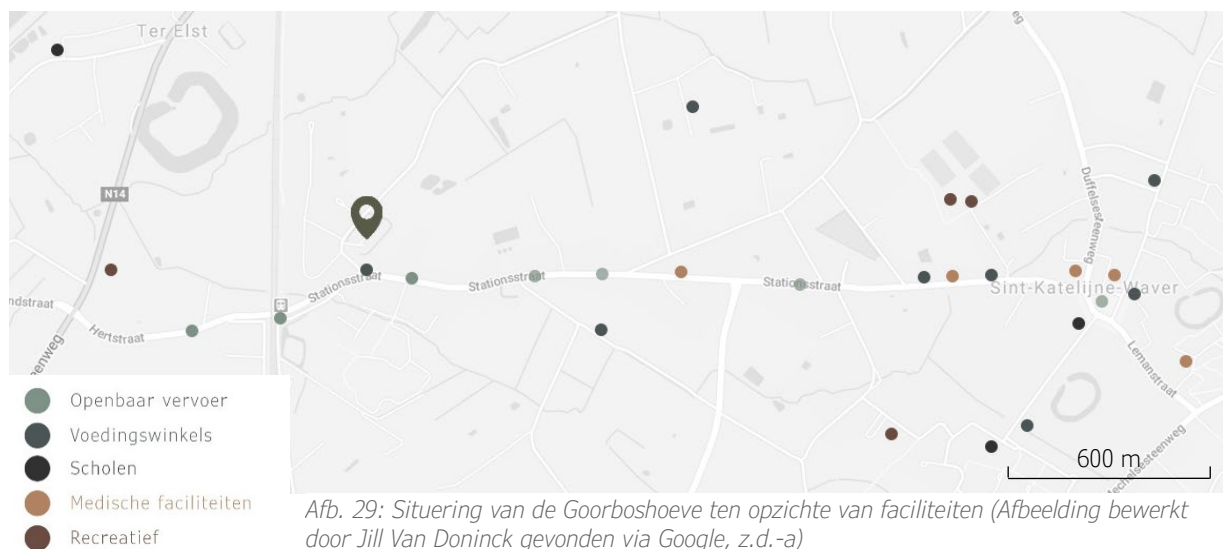
5.1.3. Erfgoed

In 2019 werd de Goorboshoeve aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed omdat het onroerend goed erfgoedwaarde heeft. De rechtsgevolgen van onroerend erfgoed dat opgenomen is in een vastgestelde inventaris zijn minder uitgebreid dan bij een bescherming. Er zijn wel verplichtingen voor de eigenaar verbonden aan vastgesteld onroerend erfgoed. Ten eerste zal de sloop van onroerend goed pas vergund worden na een grondige overweging en motivering. De vergunningverlener moet namelijk de erfgoedwaarde in acht nemen en zijn beslissing motiveren. Ten tweede zullen zonevreemde gebouwen vastgesteld in de inventaris makkelijker een nieuwe functie krijgen. Ten derde kan voor vastgesteld bouwkundig erfgoed een afwijking van de norm aangevraagd worden voor de EPB-waarde (Agentschap Onroerend Erfgoed, z.d.-c). Dit zal enkel geaccepteerd worden als de lagere EPB-waarde nodig is om de erfgoedwaarde van het pand in stand te houden. Ten vierde heeft de eigenaar informatieplicht. Dat houdt in dat de eigenaar en de notaris de opname van het onroerend erfgoed in een vastgestelde inventaris moeten vermelden in de aktes of overeenkomst. Deze informatieplicht is van toepassing bij verkoop of verhuur voor meer dan 9 jaar, het inbrengen in een vennootschap, erfpacht- of een andere manier van overdragen (Het agentschap Onroerend Erfgoed, z.d.-b).

5.1.4. Keuze van het pand

Bij de keuze van het pand voor het creëren van een kleinschalige woonvorm voor mensen met een licht mentale beperking was de ligging een cruciaal criterium. Personen met een LVB hebben het vermogen inclusief te werken. De nabijheid van werkgelegenheid en openbaar vervoer om hun werk te kunnen bereiken was een belangrijke vereiste. In de nabije omgeving van de Goorboshoeve zijn tal van bushaltes gevestigd, en daarenboven is het station van Sint-Katelijne-Waver slechts enkele minuten wandelen. Bovendien is Sint-Katelijne-Waver centraal gelegen tussen Lier en Mechelen. Beide steden zijn makkelijk bereikbaar met de bus en/of trein. Ook Antwerpen is op een half uur met de trein bereikbaar vanuit Sint-Katelijne-Waver.

Het centrum van Sint-Katelijne-Waver ligt op zo'n 2,5 km van de Goorboshoeve. Hier geraken de bewoners gemakkelijk met de fiets of met de bus. Voor de keuze van het pand ging de voorkeur dus uit naar een rustige, maar ook centrale ligging in de buurt van het station zodat men makkelijk grotere steden kan bereiken voor werkgelegenheid. Het inwonend zorgkoppel doet meestal inkopen voor de kleinschalige woonvorm, eventueel samen met enkele bewoners. De bewoners gaan zelden zelfstandig boodschappen doen, maar ze hebben wel de mogelijkheid mee te gaan winkelen. De nabijheid van winkels was dus een ondergeschikte vereiste.

Daarnaast moest het pand voldoende groot zijn om acht personen met een LVB én het zorggezin te kunnen huisvesten. Een woonoppervlakte van ongeveer 600 m² is een richtgetal bij de zoektocht naar een pand. Het zorggezin moet een wooneenheid krijgen die gelijkaardig is aan een gezinswoning. Als de woonoppervlakte van de woning voor het zorggezin te laag is, zullen enkel kleine gezinnen er kunnen huisvesten, en zal men bijgevolg minder makkelijk een geschikt zorggezin vinden. De grote woning voor acht bewoners moet voldoende ruimte bieden voor zowel gemeenschappelijke ruimten als voor private kamers. Grote panden zijn meestal niet in het centrum te vinden, maar eerder op het platteland. Een afgelegen gebouw in de 'middle of nowhere' was geen optie, want op die manier worden de bewoners geïsoleerd en hebben ze geen mogelijkheden om zelfstandig zaken te ondernemen. De Goorboshoeve is gelegen in een rustige omgeving, maar is daarnaast centraal en zeer bereikbaar. De Goorboshoeve met zijn vier oorspronkelijke gebouwen is zeker voldoende groot voor de creatie van een kleinschalige woonvorm met inwonend zorggezin.

5.2. HET KLEINSCHALIGE WOONPROJECT WAARIN PERSONEN MET EEN LVB ZICH THUIS KUNNEN VOELEN

Dit onderdeel bespreekt de koppeling tussen de verworven informatie uit het onderzoek en de toepassing ervan in het masterproject. Als masterproject wordt een kleinschalige woonvorm voor personen met een licht verstandelijke beperking en een zorggezin ontworpen. Er wordt gestreefd naar een woonvorm waarin personen met een LVB zich maximaal thuis kunnen voelen. Voor de vormgeving van het masterproject, worden de vijf aspecten met betrekking tot het thuisgevoel zoals eerder in de scriptie besproken, toegepast. Hieronder wordt dieper ingegaan op de doelgroep, regelgeving, het concept en de vijf aspecten met betrekking tot het thuisgevoel.

Zoals de titel van deze masterscriptie '(On)beperkt (t)huis' beschrijft, is het doel van het masterproject om een onbeperkt thuisgevoel te bieden aan mensen met een licht mentale beperking in een huis vol mogelijkheden. Het ontwerp van het kleinschalig woonproject richt zich steeds op het bieden van kansen voor de bewoners. De centrale ligging bijvoorbeeld maakt inclusie mogelijk en geeft de bewoners unieke mogelijkheden om te participeren aan de maatschappij. Daarnaast mogen we als medeburger mensen met een beperking niet onderschatten. Het onderschatten van de kansengroep zal immers voor een groot deel de beperking bepalen. Door hun capaciteit in te zien, krijgen ze onbeperkte mogelijkheden en kunnen ze zonder bijkomende beperkingen participeren aan de maatschappij.

5.2.1. Doelgroep

Het kleinschalige woonproject is bestemd voor de huisvesting van acht meerderjarigen met een licht mentale beperking en een zorggezin. Het zorggezin wordt bijgestaan door medewerkers voor de ondersteuning van de bewoners en het huishouden in de woning. De samenstelling van de bewonersgroep focust op mensen met een licht verstandelijke beperking omdat ze een bepaalde graad van zelfstandigheid bezitten. Ze hebben het vermogen inclusief te werken en zelfstandig de verplaatsingen te maken. De centrale locatie van de woonvorm biedt veel mogelijkheden tot werkgelegenheid en het nemen van openbaar vervoer. Daarnaast is het mogelijk dat mensen met een LVB door omstandigheden een fysieke beperking hebben en in een rolstoel zitten. Rolstoelgebruikers worden daarom niet uitgesloten in het ontwerp van de kleinschalige woonvorm. Er wordt een lift voorzien die elke verdieping bereikt. Ook zijn alle gemeenschappelijke ruimten voldoende groot zodat rolstoelgebruikers zelfstandig kunnen bewegen doorheen de woning. Bovendien zijn alle kamers op één na rolstoeltoegankelijk.

5.2.2. Regelgeving

Het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) subsidieert de realisatie van duurzame, toegankelijke en betaalbare zorginfrastructuur (Departement WVG, z.d.-b). Subsidies kunnen aangevraagd worden voor verscheidene toepassingen. Voor dit masterproject is het vooral relevant dat subsidies verleend worden voor de aankoop en/of verbouwingen van een gebouw en voor uitrusting en meubilair (Departement WVG, z.d.-b).

Om in aanmerking te komen voor subsidies moet het kleinschalig woonproject voldoen aan de opgestelde infrastructuurregelgeving. VIPA biedt een juridisch kader voor de infrastructuur-regelgeving voor voorzieningen (Departement WVG, z.d.-a). De afgestemde VIPA-infrastructuurnormen worden in figuur 10 weergegeven. In het masterproject wordt rekening gehouden met deze opgelegde oppervlakten.

Ruimte	Oppervlakte
Eén persoonskamer (exclusief sanitaire cel)	16 m ² / bewoner voor meerderjarigen
Verblijfsruimte = bewonerskamer (inclusief sanitaire cel), gemeenschappelijke zit- en eetruimte, gemeenschappelijke sanitaire ruimten	30 m ² / bewoner
Gemeenschappelijk sanitair	Minimum 1 rolstoeltoegankelijk toilet met lavabo
Individueel sanitair	Rolstoeltoegankelijke sanitaire cel per bewonerskamer met douche, toilet en lavabo
Gemeenschappelijke zit- en eetruimte	4 m ² / bewoner

Figuur 10: Afgestemde VIPA-infrastructuurnormen: minimale oppervlaktes en ruimten (figuur gemaakt door Jill Van Doeninck, gebaseerd op Departement WVG (z.d.-a))

Naast deze opgestelde infrastructuurnormen van VIPA bestaat ook het Besluit van de Vlaamse Regering over de kwaliteitseisen van voorzieningen. Hierin wordt vooral gefocust op toelatingen van bewoners en overeenkomsten (Vlaamse Codex, 2011). Er worden geen vereisten aangehaald met betrekking tot het ontwerp van een zorgvoorziening. Hoewel bij aanvang van het masterproject verwacht werd dat het ontwerp op vele regelgevingen zou botsen, zijn er niet veel eisen omtrent de inrichting opgelegd.

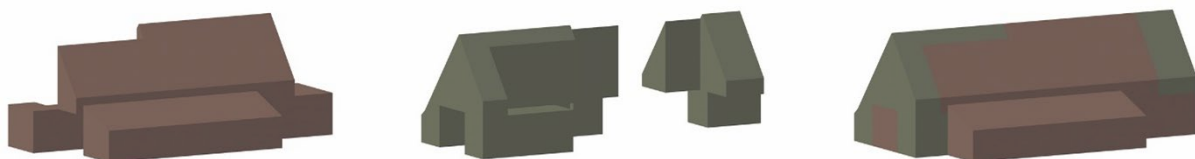
5.2.3. Concept

Het domein van de Goorboshoeve omvat nog vier oorspronkelijke gebouwen. Het ontwerp van de kleinschalige woonvorm is kleinschaliger dan de grootte van de vier panden. De kleinschalige woonvorm zal zich vestigen in het oorspronkelijke hoevegebouw, en het wagenhuis wordt ingericht als lokale ontmoetingsplek. Het bakhuis en de gerenoveerde schuur blijven woningen zoals bij de renovaties tussen 1986 en 1989.

Afb. 30: Vlekkenplan (eigen afbeelding)

De bewonersgroep zal in het linkse deel van het hoevegebouw wonen en het zorggezin woont in het rechtse deel, zoals verduidelijkt wordt op afbeelding 30. De woningen zijn met elkaar verbonden met een tussendeur op het gelijkvloers zodat het zorggezin snel en eenvoudig naar de woning voor mensen met een LVB kan circuleren. De woning van het zorggezin is bestemd voor een koppel met twee of eventueel drie kinderen. De gezinswoning is zeer traditioneel en dus een minder interessant deel van het project. De verdere bespreking van de kleinschalige woonvorm zal dan ook focussen op de grote woning voor de bewoners met een licht mentale beperking. Het bijgebouw wordt ingericht als lokale ontmoetingsplek. Hier komen de bewoners met een LVB en de lokale gemeenschap in contact met elkaar. De kleinschalige woonvorm wordt verbonden met deze ontmoetingsplek door een tuinkamer.

Gemeenschappelijke ruimten

Individuele kamers

Kleinschalige woonvorm

Afb. 31: Concept (eigen afbeelding)

De woning voor mensen met een LVB bestaat uit gemeenschappelijke ruimten die verweven worden tussen individuele kamers. Dit wordt verduidelijkt op afbeelding 31. Op die manier worden institutionele gangen vermeden en worden verscheidene hoekjes gecreëerd waar de bewoners rustig of in gezelschap kunnen vertoeven. Zelfstandigheid en privacy zijn belangrijke waarden in het ontwerp-proces, daarom is elke individuele kamer uitgerust met een badkamer. Daarnaast is het gemeenschappelijk leven van groot belang. Hieronder wordt zowel het contact met de medebewoners als de connectie met de bredere gemeenschap verstaan.

5.2.4. De 5 aspecten

Bij de uitwerking van het masterproject staat huiselijkheid centraal. In dit onderdeel worden de vijf aspecten met betrekking tot het thuisgevoel die voortkomen uit het onderzoek gekoppeld aan het ontwerp van het masterproject. Het ontwerp wordt op die manier onderbouwd met kennis over het thuisgevoel, het thuisgevoel in de interieurarchitectuur en het thuisgevoel voor personen met een licht mentale beperking. Elk aspect wordt zowel binnen het kader van de kleinschalige woonvorm besproken, als in het kader van de lokale en de bredere gemeenschap.

1. LICHAAMSBEWEGING

Binnen de kleinschalige woonvorm wordt lichaamsbeweging gestimuleerd door de voorziening van interessante circulatieroutes, verduidelijkt in afbeelding 32. Door de gemeenschappelijke ruimten te verweven met de kamers zal men circuleren via de gemeenschappelijke ruimten. Op die manier moet men niet via lange gangen naar de kamer circuleren en valt er veel te beleven op de route naar bepaalde ruimten. Men kan verticaal circuleren via de centraal geplaatste trap en lift. Deze zijn bij elkaar geplaatst omdat het voor rolstoelgebruikers onaangenaam is als ze een andere route moeten nemen dan niet-rolstoelgebruikers. Op de eerste verdieping bevindt zich naast vier kamers ook een aangename gemeenschappelijke ruimte. De bewoners worden op die manier gestimuleerd om te circuleren tussen de verdiepingen.

Afb. 32: Circulatieroutes in de kleinschalige woonvorm (eigen afbeelding)

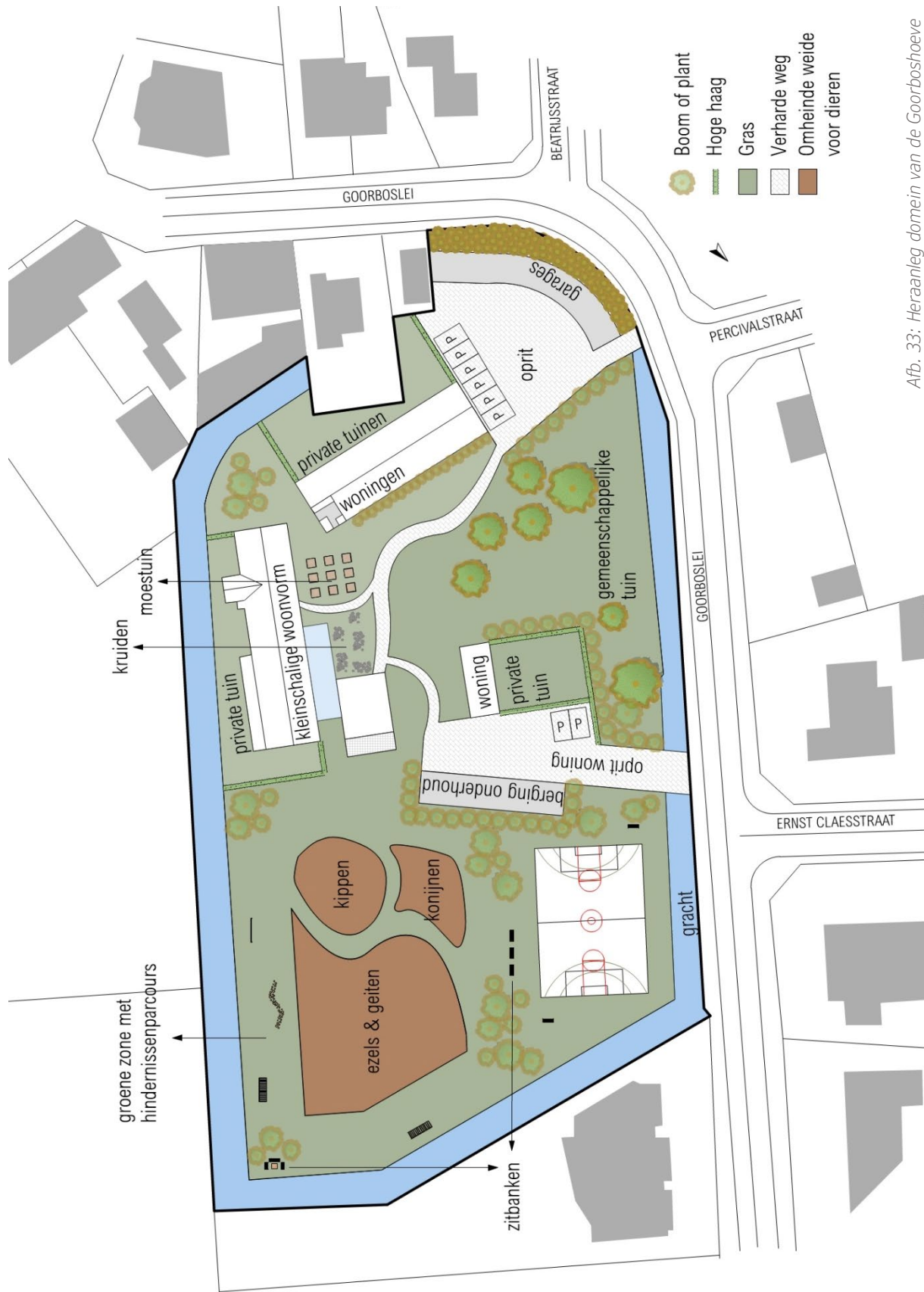
Het domein van de Goorboshoeve is voldoende groot om er een openbare plek te maken waar lichamelijke activiteiten kunnen plaatsvinden. Op het domein wordt een omnisportveld voorzien waar de lokale gemeenschap mee van kan genieten. Op die manier komen de bewoners in contact met de lokale gemeenschap door samen een sport te beoefenen. De her aanleg van het domein van de Goorboshoeve is zichtbaar in afbeelding 33. Daarnaast is de nabijheid van faciliteiten een stimulerende factor voor beweging. De bewoners kunnen zelfstandig te voet of met het openbaar vervoer hun werk bereiken. Het feit dat ze zelfstandig in de bredere gemeenschap kunnen circuleren, geeft een gevoel van eigenwaarde en competentie. De centrale ligging van de woonvorm is dus een cruciaal element voor het stimuleren van lichaamsbeweging en bijgevolg voor het welbevinden van de bewoners.

2. SOCIALE CONTACTEN

Het stimuleren van sociale relaties tussen de bewoners in een kleinschalig woonproject is van groot belang voor het welbevinden van de bewoners. Om sociale contacten tussen alle bewoners mogelijk te maken, werd gekozen om één woning te creëren. In tegenstelling tot het woonproject Maud & Co, besproken in deel IV, zal de bewonersgroep niet opgesplitst worden in aparte groepen. Door de circulatieroutes te organiseren langs gemeenschappelijke ruimten, zie afbeelding 32, wordt sociaal contact gestimuleerd. De bewoners zullen elkaar tegenkomen tijdens hun circulatie doorheen de woning, of wanneer een bewoner vertoeft in een gemeenschappelijke ruimte kan hij of zij contact leggen met medebewoners die voorbijlopen. Daarnaast moet de privacy wel gerespecteerd worden om conflicten te vermijden. Om de bewoners ook in de gemeenschappelijke ruimte rust en privacy te bieden, worden meer afgeschermdes ruimten gecreëerd. Zo kunnen de bewoners in groep zitten in de grote ruimten, maar ook met slechts enkele huisgenoten in knusse hoekjes. Deze verscheidenheid aan ruimten heeft tot doel de bewoners naar de gemeenschappelijke ruimte te trekken wat bijgevolg sociaal contact stimuleert.

Het is ook belangrijk dat de bewoners in contact komen met mensen in de maatschappij om een breder netwerk uit te bouwen. Ook voor de participanten aan de maatschappij is het contact met mensen met een mentale beperking belangrijk. Sociale contacten met mensen buiten de kleinschalige woonvorm kunnen mogelijk gemaakt worden door het ter beschikking stellen van een openbare ontmoetingsplek. Het voormalige wagenhuis langs het hoevegebouw zal ingericht worden als gezellige bar die uitgebaat wordt door de bewoners van de kleinschalige woonvorm. Op die manier worden de bewoners in contact gebracht met de lokale gemeenschap. Bovendien is de ontmoetingsplek nabij gelegen en toegankelijk voor de bewoners én de omwonenden. Ook een deel van het domein van de Goorboshoeve zal toegankelijk zijn voor de lokale gemeenschap. De groene zone en het omnisportveld zal de bewoners met een mentale beperking en bewoners van de lokale gemeenschap in contact brengen met elkaar, zie afbeelding 33.

Tot slot kunnen in de voormalige schuur van de Goorboshoeve drie gezinnen wonen. Ook op de plek van het voormalige bakhuis staat momenteel een ééngezinswoning. Deze gezinnen kunnen mogelijk sociale controle uitoefenen over de personen met een mentale beperking als het zorggezin afwezig is. Tot slot hebben personen met een licht mentale beperking het vermogen inclusief te werken. Door inclusief te werken, bouwen ze een grotere verscheidenheid aan sociale contacten op in de bredere gemeenschap.

Afb. 33: Heraanleg domein van de Goorboshoeve

3. BETEKENIS

De kleinschalige woonvorm op zichzelf kan een grote betekenis hebben voor de bewoners. Het geeft aan dat ze het vermogen hebben zelfstandig te wonen, en dat ze net zoals mensen zonder beperking op eigen benen kunnen staan.

Afb. 34: Individuele kamer (eigen afbeelding)

Naast de gehele woonvorm zullen de individuele kamers de grootste bron van betekenis vormen voor de bewoners. Elke kamer heeft een andere eigenheid door de verschillen in ligging binnen de woonvorm, positie en grootte van ramen, indeling, ... Elke kamer heeft zijn eigen troeven. De kamers op het gelijkvloers hebben een hoog plafond met ramen als kader voor de zichten op de groene omgeving. De kamers op de verdieping genieten van de authenticiteit van de zichtbare spanten. Naast de eigenheid van elke kamer op zichzelf zal elke bewoner zijn eigen kamer kunnen aankleden met persoonlijke spullen. Een plek kan namelijk betekenis krijgen door fysieke eigenschappen van een plek met een verbonden emotionele of sociale waarde. In elke kamer worden open schappen voorzien waar de bewoners enkele waardevolle spullen in het zicht kunnen plaatsen. Om toch orde in de kamer te waarborgen, worden ingebouwde kasten, een vast bureau en een bed voorzien. Aanvullend meubilair zoals een mat, bureaustoel en nachttafeltje mogen de bewoners zelf kiezen. Op die manier kunnen de bewoners de aankleding van hun kamer personaliseren. Daarnaast kunnen foto's opgehangen worden aan de wanden zodat ze in hun kamer omringd worden door herinneringen en personen die voor hen belangrijk zijn. Tot slot hechten mensen met een licht mentale beperking veel belang aan hun privacy. Daarom wordt aan elke kamerdeur een schuifmechanisme voorzien dat de bewoner kan verzetten naar gelang andere bewoners wel of niet hun kamer mogen binnenkomen.

Afb. 35: Levendige zithoek (eigen afbeelding)

Afb. 36: Rustige leeshoek (eigen afbeelding)

In de gemeenschappelijke ruimten hebben de bewoners weinig inspraak over de materialisatie en het meubilair. Ook is het plaatsen van persoonlijke spullen in de gemeenschappelijke ruimte niet mogelijk om het uitstellen van vele objecten te voorkomen. Om de gemeenschappelijke ruimten toch betekenis te geven, wordt een verscheidenheid aan plekken voorzien. Op die manier kan elke bewoner een betekenisvolle plek hebben in de gemeenschappelijke ruimten. De ene bewoner zal liever in de grote eetruimte vertoeven met medebewoners, terwijl een andere bewoner een kleinere, knussere plek verkiest. De twee bewoners zullen verschillende plekken in de gemeenschappelijke ruimte betekenisvoller ervaren dan andere plaatsen.

In de lokale gemeenschap kunnen de openbare ontmoetingsplekken op het domein van de Goorboshoeve, namelijk het omnisportveld, de groene zone en de bar, van betekenis zijn voor de bewoners. In de bredere gemeenschap wordt het ouderlijk huis voor elke bewoner als betekenisvolle plek beschouwd. De plaatsen waar een bewoner tewerk gesteld wordt, zullen betekenis krijgen voor die persoon omdat er kansen zijn om hun capaciteit te tonen.

Het hebben van een betekenisvolle plek is zeer individueel en dus verschillend voor elke bewoner. Zowel in de gemeenschappelijke ruimten van de kleinschalige woonvorm als in de gemeenschap zullen de bewoners verschillende betekenisvolle plekken hebben afhankelijk van hun interesses. Een bewoner zal mogelijks regelmatig voetballen op het sportveld met jeugd wonend in de buurt. Voor deze bewoner zal het sportveld een betekenisvolle plek worden. Een bewoner die niet graag sport en liever een magazine leest, zal daarentegen een andere plek als betekenisvol beschouwen. Door ruimten met verschillende entiteiten te ontwerpen, zullen de bewoners allicht een betekenisvolle plek vinden.

4. ERVARINGEN

De kleinschalige woonvorm geeft meerderjarigen met een licht mentale beperking de kans om zelfstandig te wonen. Dit vormt een uitdaging waarbij ongetwijfeld nieuwe ervaringen worden opgedaan. Vaardigheden leren zorgt voor nieuwe ervaringen en deze dragen bij tot het gevoel van geluk. De kleinschalige woonvorm moet mogelijkheden bieden om ervaringen op te doen zodat succeservaringen en bijgevolg een band met een plek ontstaat. De verscheidenheid aan gemeenschappelijke ruimten biedt mogelijkheden om ervaringen op te doen aansluitend aan de interesse van de bewoners. Op de eerste verdieping is een ruimte voorzien waar de bewoners recreatieve activiteiten kunnen uitoefenen, zie afbeelding 37. De ruimte is open tot in de nok waardoor de authentieke spanten zichtbaar zijn. De inspirerende ruimte vormt een geschikte atmosfeer om flow-ervaringen tot stand te brengen.

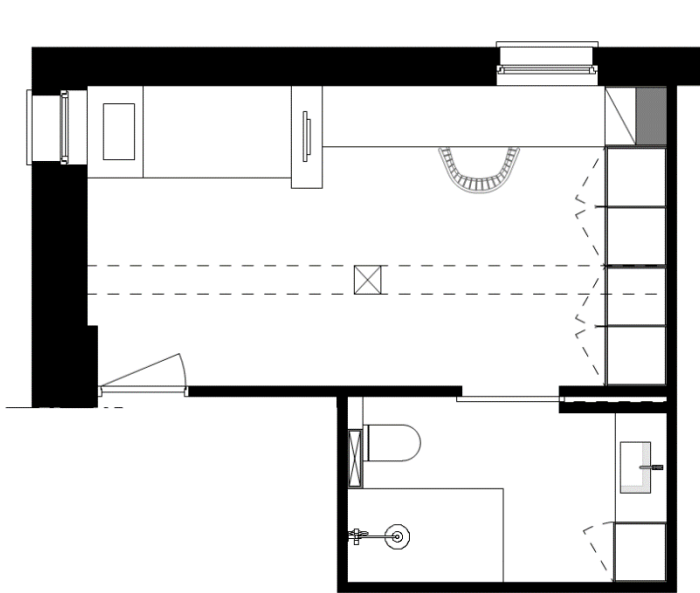
Afb. 37: Recreatieve ruimte

De centrale ligging van het kleinschalig woonproject biedt mogelijkheden tot inclusie in de maatschappij. Dit biedt op zijn beurt de mogelijkheid voor de bewoners om ervaringen op te doen. De bar in het bijgebouw en het sportveld bieden kansen om ervaringen op te doen in de lokale gemeenschap. Ze kunnen ook het openbaar vervoer nemen om inclusief te werken in de bredere maatschappij. Door te werken op verschillende plaatsen zullen de personen met een licht verstandelijke beperking ervaringen opdoen in verschillende domeinen. De bewoners zullen zich steeds meer als nuttige deelnemer aan de maatschappij voelen. Daarenboven zal de maatschappij meer kennis vergaren over de kansengroep waardoor misvattingen gereduceerd worden. Dit alles zal zich uiten in meer succeservaringen bij mensen met een mentale beperking en bijgevolg een hoger geluksgevoel.

5. ZELFONTWIKKELING

Een plaats heeft invloed op een persoon en andersom. De samenhang van een individu met een plek is gebaseerd op de mogelijkheid van een plek om bepaalde noden te vervullen. In dit masterproject vervult de kleinschalige woonvorm de nood aan zelfstandigheid van personen met een licht mentale beperking. Het kleinschalige woonproject is als het ware een hulpbron om doelen te bereiken. Dankzij de nieuwe huisvesting kunnen deze personen hun capaciteiten tonen en dit draagt bij tot een beter zelfbeeld.

In de kleinschalige woonvorm helpt het zorgkoppel en hun medewerkers de bewoners om doelen op te stellen op basis van persoonlijke belangen. Er wordt gezocht naar een passende dagbesteding voor de bewoners. Op die manier bouwt elke bewoner een eigen identiteit uit en wordt de persoonlijkheid versterkt. De betrokkenheid van de bewoners wordt gestimuleerd door hen inspraak te geven. Zo mogen ze hun kamer kiezen, mits overleg met de andere bewoners. Elke kamer is uitgerust met een eigen badkamer, zie afbeelding 38, zodat het gevoel van zelfstandigheid en eigenwaarde verhoogd wordt. Gemeenschappelijke badkamers daarentegen perken het gevoel van zelfredzaamheid in. Enkele kamers zijn volledig rolstoeltoegankelijk, dus mogelijke bewoners die in een rolstoel zitten, beschikken ook over een eigen badkamer.

Afb. 38: Grondplan van een kamer (eigen afbeelding)

De kleinschalige woonvorm vervult de nood aan zelfstandigheid, maar zorgt niet voor een inkomen. Om die reden wordt in het bijgebouw van de Goorboshoeve een bar voorzien die uitgebaat zal worden door de bewoners onder toezicht van medewerkers. In de bar zullen ook lokale producten verkocht worden zoals confituur, groenten en kruiden van eigen teelt. Dit zorgt voor opbrengst op het domein van de Goorboshoeve zelf. De opbrengst wordt geïnvesteerd in het woonproject en het domein, gebaseerd op wensen van de bewoners. De bewoners leveren op die manier een bijdrage tot hun woonvorm wat hen een gevoel van inspraak geeft. Daarenboven maakt de locatie van het kleinschalig woonproject inclusie in de bredere maatschappij mogelijk. Inclusief werken en zelfstandig naar het werk gaan, geeft een gevoel van zelfstandigheid. Het stimuleert tenslotte de individuele ontwikkeling.

BIBLIOGRAFIE

Boeken

- Bollnow, O. (2010). *Mensch und Raum* (2de editie). Stuttgart, Duitsland: W. Kohlhammer.
- De Beer, Y. (2016). *Kompas – Licht verstandelijke beperking: definitie, aspecten en ondersteuning*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Klik Kennispocket. (2017). *Licht verstandelijke beperking. Methodes, werk, wonen*. Deventer, Nederland: Mybusinessmedia.
- Lyubomirsky, S. (2007). *De maakbaarheid van het geluk. Een wetenschappelijke benadering voor een gelukkig leven*. Amsterdam, Nederland: Archipel.
- Ponsioen, A. (2010). *Een kind met mogelijkheden. Een andere kijk op LVG-kinderen: omgaan met kinderen met een licht verstandelijke handicap*. Utrecht: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Puyenbroeck, J., & Luyten, D. (2016). *Inclusieve woonondersteuning voor mensen met een beperking in Vlaanderen en Brussel*.
- Verplanke, L., & Duyvendak, J. W. (2010). *Onder de mensen? Over het zelfstandig wonen van psychiatrische mensen en mensen met een verstandelijke beperking*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.

Digitale documenten

- Agentschap Onroerend Erfgoed. (2020-a). *Goorboshoeve*. Geraadpleegd op 15 april 2020, via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/3157>
- Agentschap Onroerend Erfgoed. (2020-b). *Informatie- en meldingsplicht bij eigendomsoverdracht*. Geraadpleegd op 20 april 2020, via <https://www.onroerenderfgoed.be/informatie-en-meldingsplicht-bij-eigendomsoverdracht>
- Agentschap Onroerend Erfgoed. (2020-c). *Werken aan vastgesteld erfgoed*. Geraadpleegd op 20 april 2020, via <https://www.onroerenderfgoed.be/werken-aan-vastgesteld-erfgoed-vergunning-verlener>
- Aked, J., & Thompson, S. (2011 juli). *Five Ways to Wellbeing*. Geraadpleegd op 24 februari 2020, via https://b.3cdn.net/nfoundation/d80eba95560c09605d_uzm6b1n6a.pdf
- ArchDaily. (2017, 2 januari). *Het Gielsbos / Dierendonckblancke Architects*. Geraadpleegd op 12 maart 2020, via <https://www.archdaily.com/801939/het-gielsbos-dierendonckblancke-architects>
- Bailleul Ontwerpbureau. (2020). *Oase. Zintuiglijke ruimtes voor Het GielsBos*. Geraadpleegd op 12 maart 2020, via <https://bailleul.be/nl/projecten/oase-zintuiglijke-ruimtes-voor-het-gielsbos>
- Beerepoot, P. M. (2008). *The healing environment of the society. Leven met beperkingen in de bossen wordt leven met mogelijkheden in de stad*. Geraadpleegd op 5 oktober 2019, via <https://pure.tue.nl/ws/portalfiles/portal/46928070/639492-1.pdf>
- B. Mariscal, K. (2016). *Housing models for adults with intellectual disabilities who are not in state-supported housing*. Geraadpleegd op 5 oktober 2019, via <http://www.margolis.com/our-blog/housing-models-for-adults-with-intellectual-disabilities-who-are-not-in-state-supported-housing>
- Buildings Forum. (z.d). *Het Gielsbos*. Geraadpleegd op 22 februari 2020, via <https://buildings-forum.com/nl/projects/detail/1872>

- CareHouse. (2019). *Ontwikkellijnen*. Geraadpleegd op 9 oktober 2019, via <https://www.care-house.nl/ontwikkellijn/my-own-life>
- CM Ziekenfonds. (z.d.). *Zorgwonen*. Geraadpleegd op 29 januari 2020, via <https://www.cm.be/diensten-en-voordelen/thuiszorg/opvang/zorgwonen>
- De Fragiele X. (z.d.). *Woonvormen*. Geraadpleegd op 1 februari 2020, via <https://www.fragilelex.nl/informatie/volwassenen-met-fragiele-x/woonvormen/>
- Departement WVG. (z.d.-a). *Multifunctioneel bouwen - ZORG*. Geraadpleegd op 27 april 2020, via <https://www.departementwvg.be/multifunctioneel-bouwen-zorg#aanpasbaarheid>
- Departement WVG. (z.d.-b). *Subsidies en infrastructuurforfait*. Geraadpleegd op 27 april 2020, via <https://www.departementwvg.be/vipa/subsidies>
- Diener, E., Lucas, R. E., Oishi, S. (2018). *Advances and Open Questions in the Science of Subjective Well-Being*. *Collabra: Psychology*, 4(1): 15. DOI: <https://doi.org/10.1525/collabra.115>
- Douma, J. (2018). *Jeugdigen en (jong)volwassenen met een licht verstandelijke beperking*. Geraadpleegd op 10 januari 2020, via <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/images/KGS/images/Nieuws/2018/jeugd-licht-verstandelijke-beperking-interventies.pdf>
- Dujardin, F. (2015, 15 april). *DIERENDONCKBLANCKE ARCHITECTS. HET GIELSBOS. Master plan and design of 7 dwellings for persons with severe mental disabilities*. Geraadpleegd op 22 februari 2020, via <https://divisare.com/projects/286963-dierendonckblancke-architects-filip-dujardin-het-gielsbos>
- Geopunt Vlaanderen (2020). Kaart [Image]. Geraadpleegd op 22 april 2020, via <http://www.geopunt.be/kaart>
- Google. (z.d.-a). [Google Maps kaart van Goorboshoeve, Goorboslei 8, 2860 Sint-Katelijne-Waver]. Geraadpleegd op 22 april 2020, via <https://goo.gl/maps/y5mfY>
- Google. (z.d.-b). [Google Maps street view van Maud & Co, Kapelstraat 131 – 133, 2660 Hoboken]. Geraadpleegd op 2 april 2020, via <https://goo.gl/maps/y5mfY>
- Google. (z.d.-c). [Google Maps street view van VillaVip te Bredene, Fritz Vinckelaan 38, 8450 Bredene]. Geraadpleegd op 2 april 2020, via <https://goo.gl/maps/y5mfY>
- Goutry, L. (z.d.). 2019-05 *Meerderjarige beschermden personen. Zorgvolmacht of bewind*. Geraadpleegd op 29 maart 2020, via <https://www.kennisplein.be/sites/Jeugdrecht/Pages/2015-08-De-juridische-bescherming-van-wilsonbekwame-meerderjarige-mensen.aspx>
- GRIP vzw. (2006). *Inclusiespiegel Vlaanderen: De deelname van personen met een beperking aan de samenleving*. Geraadpleegd op 31 maart 2020, via https://cdn.digisecure.be/grip/201789163539706_060420-grip-def-inclusiespiegel-vlaanderen.pdf
- GRIP vzw. (2016). *Inclusiespiegel Vlaanderen 2016: Foto en evolutie van de deelname van personen met een beperking aan de samenleving*. Geraadpleegd op 31 maart 2020, via https://cdn.digisecure.be/grip/20178914185011_inclusiespiegel-2016.pdf
- GRIP vzw. (2017). *#inclusie#wonen: een huis, een thuis, maar geen tehuis*. Geraadpleegd op 31 maart 2020, via https://cdn.digisecure.be/grip/20184991954145_wonen-def.pdf
- Huysentruyt, B. (2019, 29 november). *Zorggezin woont samen met drie mensen met beperking: "Het is wennen, maar het maakt ons zoveel rijker"*. Geraadpleegd op 24 maart 2020, via <https://www.hln.be/in-de-buurt/brugge/zorggezin-woont-samen-met-drie-mensen-met-beperking-het-is-wennen-maar-het-maakt-ons-zoveel-rijker~aa975022/>
- Jahoda, A. & Markova, I. (2004). *Coping with social stigma: people with intellectual disabilities moving from institutions and family home*. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48 (8), 719 – 729. DOI: 10.1111/j.1365-2788.2003.00561.x
- Kolen, M. (2017). *De ongekende mogelijkheid van het alledaagse*. Geraadpleegd op 20 januari 2020, via <https://repository.uvh.nl/uvh/bitstream/handle/11439/2932/Kolen+Michael+De+ongekende+mogelijkheid+van+het+alledaagse.pdf?sequence=1>

- Kraaijvanger, C. (2014, 15 december). *Definitie van gezondheid luidt vanaf vandaag anders*. Geraadpleegd op 24 maart 2020, via <https://www.scientias.nl/definitie-van-gezondheid-luidt-vanaf-vandaag-anders/>
- Maud & Co. (z.d.). Geraadpleegd op 22 maart 2020, via <https://www.maudenco.be/nl/>
- McGillivray, J. A., Lau, A. L. D., Cummins, R. A., & Davey, G. (2009 mei). *The Utility of the Personal Wellbeing Index Intellectual Disability Scale in an Australian Sample*. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 22 (3), 276-286. Geraadpleegd via <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2008.00460.x>
- NU.nl. (2019, 19 november). *SCP: Participatiewet werkt niet en leidt niet tot banen voor doelgroep*. Geraadpleegd op 29 januari 2020, via <https://www.nu.nl/economie/6011891/scp-participatiewet-werkt-niet-en-leidt-niet-tot-banen-voor-doelgroep.html>
- Parton, E. (2020, 20 maart). *Wereld Downsyndroomdag: Waarom mag Anneleen niet werken, net zoals u en ik?* Geraadpleegd op 30 maart 2020, via <https://www.dewereldmorgen.be/artikel/2020/03/20/wereld-downsyndroomdag-waarom-mag-anneleen-niet-werken-net-zoals-u-en-ik/>
- Petermans, A. (2019). Subjective wellbeing and interior architecture: why and how the design of interior spaces can enable activities contributing to people's subjective wellbeing. *Journal of Design Research*, 17(1), 64-85. Geraadpleegd via <https://doi.org/10.1504/JDR.2019.10023872>
- Pinxten, S. (2019) [Foto]
- Schipper, K. (2014, 17 september). Mensen met een verstandelijke beperking. De feiten op een rij. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, B1105. Geraadpleegd op 10 januari 2020, via <https://www.ntvg.nl/system/files/publications/b1105.pdf>
- Schreurs, J. (2015, 3 april). *Centraal woonerf kern van herorganisatie Het Gielsbos*. Geraadpleegd op 22 februari 2020, via <https://architectura.be/nl/nieuws/10673/centraal-woonerf-kern-van-herorganisatie-het-gielsbos>
- Sebastien, L. (2019). The power of place in understanding place attachments and meanings. *Geoforum*, 108, 204-216. Geraadpleegd via <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.11.001>
- Stemmers, K. (2015, 2 september). ARCHITECTURE FOR WELL-BEING AND HEALTH. *D/A Magazine*, (23, p. 10-31). Geraadpleegd via <http://thedaylightsite.com/architecture-for-well-being-and-health/>
- Vandelanotte, P. (2017, 10 oktober). *Opinie: Echt werk voor mensen met Downsyndroom is fictie*. Geraadpleegd op 31 maart 2020, via <https://www.gripvzw.be/nl/artikel/98/opinie-echt-werk-voor-mensen-met-downsyndroom-is-fictie>
- Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland. (2014, 21 februari). *Gevolgen van de Participatiewet voor de gehandicaptenzorg*. Geraadpleegd op 29 januari 2020, via <https://www.vgn.nl/nieuws/gevolgen-van-de-participatiewet-voor-de-gehandicaptenzorg>
- Verreth, T. (2019). *Een (t)huis als (g)een ander*. Geraadpleegd via <https://www.scriptieprijis.be/sites/default/files/thesis/2019-10/Een%20%28t%29huis%20als%20%28g%29een%20ander-Tessa%20Verreth.pdf>
- VillaVip. (z.d.). *VillaVip*. Geraadpleegd op 24 maart 2020, via <https://www.villavip.be/>
- Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap. (z.d.). *Wat is persoonsvolgende financiering?* Geraadpleegd op 29 januari 2020, via <https://www.vaph.be/pvf/wat>
- Vlaamse Codex. (2011, 4 februari). *Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de algemene erkenningsvoorwaarden en kwaliteitszorg van voorzieningen voor opvang, behandeling en begeleiding van personen met een handicap*. Geraadpleegd op 27 april 2020, via <https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1020146.html>

- Vlaanderen. (z.d.-a). *Het Persoonsvolgend budget voor personen met een handicap (PVB)*. Geraadpleegd op 29 januari 2020, via <https://www.vlaanderen.be/het-persoonsvolgend-budget-voor-personen-met-een-handicap-pvb>
- Vlaanderen. (z.d.-b). *Persoonsvolgende Financiering (PVF): Basisondersteuningsbudget (BOB) en Persoonsvolgende budget (PVB) voor personen met een handicap*. Geraadpleegd op 29 januari 2020, via <https://www.vlaanderen.be/persoonsvolgende-financiering-pvf-basisondersteuningsbudget-bob-en-persoonsvolgende-budget-pvb-voor-personen-met-een-handicap>
- Vlaanderen. (z.d.-c). *Vermaatschappelijking*. Geraadpleegd op 24 januari 2020, via <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-regering/visie-2050/samen-leven-2050/vermaatschappelijking>
- WIT Architecten. (z.d.). *COHOUSING COCKERILLHOF*. Geraadpleegd op 14 april 2020, via <https://wit.eu/projecten/cohousing-cockerillhof>
- Wortell. (z.d.). *7 trends die de zorg in 2020 ingrijpend veranderen*. Geraadpleegd op 30 januari 2020, via <https://www.wortell.nl/assets/uploads/2018/08/Trendrapport-7-trends-in-de-zorg.pdf>

AFBEELDINGENLIJST

Afbeeldingen cover

- Bakar, F. (2019). *Model with Down's Syndrome becomes brand ambassador for Benefit cosmetics* [Foto]. Geraadpleegd van <https://metro.co.uk/2019/01/10/model-with-downs-syndrome-becomes-brand-ambassador-for-benefit-cosmetics-8330233/>
- BraZZerie Abrona. (2019). *BraZZerie Abrona* [Foto]. Geraadpleegd van <https://brazzerie-abrona.nl/brazzerie/>
- Gehandicaptensport Nederland. (2018). *Handvatten om mensen met een verstandelijke beperking meer te laten bewegen* [Foto]. Geraadpleegd van <https://www.gehandicaptensport.nl/actueel/nieuws/748/handvatten-om-mensen-met-een-verstandelijke-beperking-meer-te-laten-bewegen>
- Pauli, W. (2018). *Mensen met een handicap verliezen geld als ze trouwen of gaan werken* [Foto]. Geraadpleegd van <https://www.knack.be/nieuws/belgie/mensen-met-een-handicap-verliezen-geld-als-ze-trouwen-of-gaan-werken/article-longread-1163131.html>
- Proctor, Z. (2017). *This Is Me: We Photographed People Beyond Their Disabilities* [Foto]. Geraadpleegd van https://www.boredpanda.com/disabled-people-portraits-this-is-me-zebedee-management/?utm_source=iosapp&utm_medium=social&utm_campaign=iosapp
- River Island. (2018). *Queen Kathleen's Life Rules* [Foto]. Geraadpleegd van <https://eu.riverisland.com/inspiration/blog/queen-kathleens-life-rules?icid=inspiration/prm10/queen-kathleens-life-rules/blog>
- Stumbo, E. (2019). *43 Models With Down Syndrome* [Foto]. Geraadpleegd van <https://www.yahoo.com/news/43-models-down-syndrome-011711541.html>
- Van Campenhout, C. (2017). *"Ze verdienen een job die een meerwaarde heeft"* [Foto]. Geraadpleegd van <https://www.charliemag.be/mensen/amici/>

Afbeeldingen scriptietekst

<i>Afb. 1: Het Gielsbos (Dujardin, 2015)</i>	71
<i>Afb. 2: Masterplan Gielsbos (Dujardin, 2015)</i>	72
<i>Afb. 3: Binnenplaats – Circulatie en ingangen – Visuele relaties (Dujardin, 2015)</i>	72
<i>Afb. 4: Cluster van vijf woningen (Dujardin, 2015)</i>	73
<i>Afb. 5: Indeling van een woning voor mensen met een mentale beperking (Dujardin, 2015)</i>	73
<i>Afb. 6: Indeling van een woning voor mensen met agressiegedrag (Dujardin, 2015)</i>	74
<i>Afb. 7: Het Gielsbos interieur (Dujardin, 2015)</i>	74
<i>Afb. 8: Het Gielsbos interieur (Dujardin, 2015)</i>	74
<i>Afb. 9: Beleefoase in belevingscentrum OASE (Bailleul Ontwerpbureau, 2020)</i>	76
<i>Afb. 10: Stille oase in belevingscentrum OASE (Bailleul Ontwerpbureau, 2020)</i>	77
<i>Afb. 11: Street view woonproject Maud & Co (Google, z.d.-b)</i>	79
<i>Afb. 12: Plan Wit Architecten (Wit Architecten, z.d.)</i>	79
<i>Afb. 13: Gemeenschappelijke keuken in hoofdgebouw (Pinxten, 2019)</i>	80
<i>Afb. 14: Interieur woning (eigen afbeelding)</i>	80
<i>Afb. 15: Verticale circulatie (eigen afbeelding)</i>	83
<i>Afb. 16: Polyvalente ruimte (Pinxten, 2019)</i>	85
<i>Afb. 17: Een toekomstige bewoner helpt bij de verbouwwerken (Maud & Co, z.d.)</i>	85
<i>Afb. 18: Street view woonproject VillaVip te Bredene (Google, z.d.-c)</i>	87
<i>Afb. 19: Grote leefruimte van een VillaVip (Huysentruyt, 2019)</i>	88
<i>Afb. 20: Individuele kamer (Huysentruyt, 2019)</i>	90
<i>Afb. 21: Zolderruimte (eigen afbeelding)</i>	91
<i>Afb. 22: Zolderruimte (eigen afbeelding)</i>	91
<i>Afb. 23: Exterieur Goorboshoeve (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2020)</i>	97
<i>Afb. 24: Inplantingsplan (eigen afbeelding)</i>	97
<i>Afb. 25: Ferrariskaart 1777 (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)</i>	98
<i>Afb. 26: Vandermaelen-kaarten 1846-1854 (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)</i>	98
<i>Afb. 27: Basiskaart Goorboshoeve (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)</i>	99
<i>Afb. 28: Situering van het domein van de Goorboshoeve (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Geopunt Vlaanderen, 2020)</i>	100
<i>Afb. 29: Situering van de Goorboshoeve ten opzichte van faciliteiten (Afbeelding bewerkt door Jill Van Doninck gevonden via Google, z.d.-a)</i>	101
<i>Afb. 30: Vlekkenplan (eigen afbeelding)</i>	105
<i>Afb. 31: Concept (eigen afbeelding)</i>	105
<i>Afb. 32: Circulatierouten in de kleinschalige woonvorm (eigen afbeelding)</i>	106
<i>Afb. 33: Heraanleg domein van de Goorboshoeve (eigen afbeelding)</i>	108
<i>Afb. 34: Individuele kamer (eigen afbeelding)</i>	109
<i>Afb. 35: Levendige zithoek (eigen afbeelding)</i>	110
<i>Afb. 36: Rustige leeshoek (eigen afbeelding)</i>	110
<i>Afb. 37: Recreatieve ruimte</i>	111
<i>Afb. 38: Grondplan van een kamer (eigen afbeelding)</i>	112

BIJLAGEN

Bijlage 1. Bevraging architecten

Bijlage 2. Bevraging begeleiding

Bijlage 1. Bevraging architecten

Locatie/ inclusie

- Wat waren de vereisten voor de bepaling van de locatie van de woonvorm?
- Zijn er faciliteiten zoals winkels, de post, centrum, werkgelegenheid in de buurt aanwezig?
- Hoe hebben jullie inclusie van de zorgbehoevende personen gestimuleerd in het ontwerp?

Indeling woonvorm

- Is een bepaald concept gehanteerd bij de opbouw van het woonproject?
- Welke ruimten zijn privaat en welke zijn gemeenschappelijk?
- Hoe zijn de ruimten ten opzichte van elkaar gelegen?
- Hoe verloopt de circulatie van privé naar publieke ruimten?
- Zijn per plaatsen voorzien waar de bewoners zich kunnen terugtrekken met familie of vrienden?

Ontwerpproces

- Hoe pakken jullie het ontwerpen voor mensen met een beperking anders aan dan het ontwerpen van een gewone woning?
- Zijn er elementen waar jullie specifiek rekening mee gehouden hebben bij het ontwerpen voor de toekomstige bewoners?
- Wat is jullie visie over huiselijkheid binnen de context van het woonproject voor personen met een (mentale) beperking?
- Hebben jullie bepaalde aspecten toegepast om de bewoners een huiselijke sfeer te bieden? Zo ja, welke?

Opgelegde eisen

- Wat was het opgelegde programma van eisen voor de bewonersgroep?
- Werd bij dit project rekening gehouden met specifieke regelgevingen?
- Wat waren de specifieke behoeften van de bewoners en van het personeel?
- Hoe hebben jullie de zorgnoden vertaald naar het gebouw?
- Waren er opgelegde eisen voor de oppervlakte van individuele kamers of dergelijke?

Besluit

- Zijn er na de ingebruikname nog zaken aangepast aan de infrastructuur om de woonvorm beter te laten functioneren?
- Wat was het doel van dit project? Wat wilden jullie bereiken?

Specifieke vragen voor Dierendonckblancke architecten:

- Waren er gebreken opgedoken in het Gielsbos?
- Wat hebben jullie anders aangepakt in Ter Heide dan in het Gielsbos?

Bijlage 2. Bevraging begeleiding

Locatie

- Kunnen de bewoners makkelijk ergens geraken met de bus of te voet? En doen ze dit zelfstandig?

Dagbesteding

- Worden er veel activiteiten samen gedaan?
- Hoe ziet de dagelijkse indeling eruit? (activiteiten, gewoonten)
- Wat is de dagbesteding van de bewoners? Gaan ze inclusief werken, werken ze in een maatwerkbedrijf, gaan ze naar een dagbestedingscentrum of iets anders?

Leefbaarheid van de woonvorm

- Ontstaan er vaak conflicten?
- Worden bepaalde regels gehanteerd in de woning? Zo ja, welke?
- Zijn er kwaaltjes naar boven gekomen na de ingebruikname van de woonvorm?
- Zijn er zaken die je anders aangepakt zou hebben bij het ontwerp?
- Wat zijn hierbij de vereisten voor goede zorg?

De bewoners

- Op welke vlakken biedt u hulp aan de bewoners?
- Op welke plaats binnen de kleinschalige woonvorm vertoeven de bewoners het liefst?
- Hoe ervaren de bewoners hun nieuwe verblijf?
- Beschikt elke bewoner over een persoonsvolgend budget?
- Voelen de bewoners zich hier thuis? Vinden ze het gezellig?
- Is er veel sociaal contact tussen de bewoners?

Aanvullende vragen voor het zorggezin

- Hoe zijn jullie op het idee gekomen om zorggezin te worden? Wat was jullie motivatie?
- Waren jullie van in het begin van deze woning als zorggezin aangeduid? Of werden jullie later betrokken tot het project?
- Hadden jullie veel inspraak bij het ontwerp/indeling?
- Hoeveel medewerkers ondersteunen jullie bij de dagelijkse werking?
- Werken jullie voltijds in de kleinschalige woonvorm of gaan jullie nog ergens anders werken?

Door mijn ogen

Als je de wereld door mijn ogen zou bekijken
dan zou je de wereld met mijn oren horen
en de liefde in mijn hart voelen

Als je de wereld door mijn ogen zou bekijken
dan zou je geen vragen hoeven te stellen
over alles wat ik doe of niet doe

Als je de wereld door mijn ogen zou bekijken
zou je zien, dat het voor mij niet zo simpel is
want dan zou je me begrijpen

Als je de wereld door mijn ogen zou bekijken
dan zou 5 minuten genoeg zijn
om te zien dat ik elke dag mijn best doe

Als je de wereld door mijn ogen zou bekijken
dan zou je hopen
dat meer mensen dat zouden kunnen zien

(Vera, 2017)

